

VÁRUCSCA
MŰHELY

IRODALOM - MŰVÉSZET

53

53

VÁRUCSCA

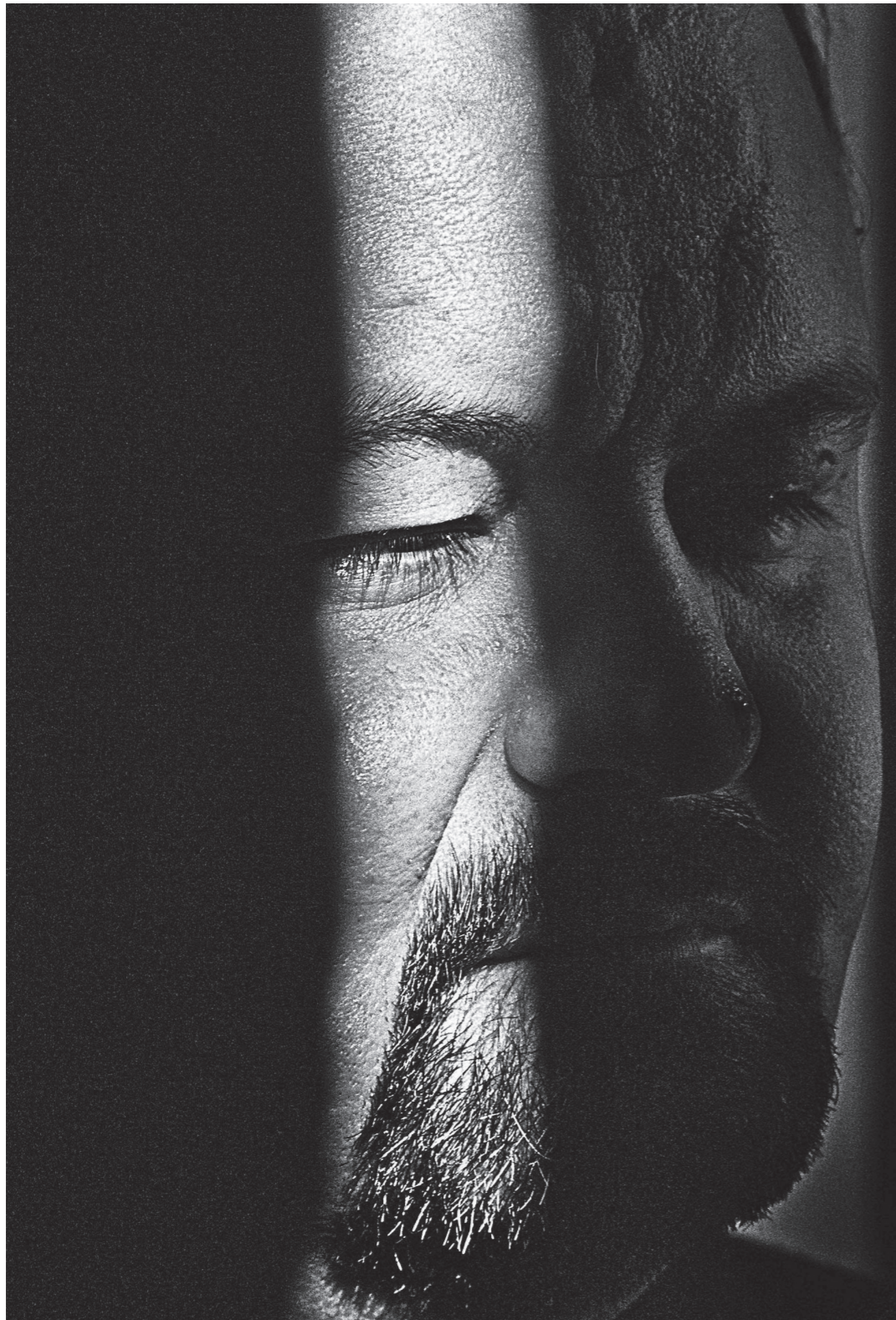
Ára: 400 Ft

9 771586 783007

1 6003

Delimir Rešicki

Delimir Rešicki: Harang

VÁR UCCA MŰHELY
irodalmi és művészeti lap

XVII. évfolyam, 53. szám
2016/3

Főszerkesztő:
Fenyvesi Ottó

Szerkesztő:
Kilián László

Kiadja a Művészetek Háza,
Veszprém, Vár utca 17.

Telefon:
+36-88-425-204

Drótposta:
varuccamuhely@gmail.com

Borítóterv:
Áfrány Gábor

Kéziratokat nem őrzünk meg
és nem küldünk vissza!

A kiadásáért felel
Hegyeshalmi László,
a Művészetek Háza igazgatója

Nyomdai munkálatok:
OOK-Press Kft., Veszprém
Tördelés:
Dénes Tamás

ISSN 1586-7838

Támogatók:
Veszprém Megyei Jogú Város
Önkormányzata
Nemzeti Kulturális Alap

Művészetek Háza, Veszprém

Tartalom

 Nemzeti Kulturális Alap

A KIRÁLYNEK VÁROSÁ

Jász Attila: Kihűlt fény; Kopár sziget	3
Patak Márta: Feljegyzések Imrének	7
Laczkor Gábor: Portugália	13
Orcsik Roland: India	15
Tóth Kinga: Útinapló-kt	19
Zalán Tibor: Boldogságos őrségi nyárvégi napok	23
Szűgyi Zoltán: Újvidéki naplójegyzetek	29
Szeles Judit: Daloló szűnyog	35
Varga Richárd: Naplóversek	41
Kovács Endre: Napló	45
Petrik Iván: Feljegyzések a levéltárból	49
Domokos Tamás: Napló – egyenetlen felületre írva	54
Faludi Ádám: Egy HOLNAPLOPÓ naplójából	60
Bakonyi István: Fehérvári napló	65
Schiff Júlia: Újrakezdések	70
Gulioso Tímea: Magányokirat	72
Lennert Tímea: 2016 nyarának egyik-másik napján	76
Szerda Zsófia: Nyári szemeztetés	78
Miklós Zsuzsanna: Ápolóként Németországban	82
Ircsik Vilmos: Naplójegyzetek, 2010	85
Kilián László: Derűrokka	92
Németh István Péter: Kihullt lapok egy álomnaplóból	96
Triceps: Szahar (Lírai napló 1957-ből)	104
Aleksandar Tišma: Napló 1942–2001	108

MŰVÉSZETEK HÁZA

A borító Delimir Resicki fényképe felhasználásával készült.

Delimir, síkság, the doors

A Vár Ucca Műhely mostani számában
Delimir Rešicki horvát költő, író fényképei láthatók.

Jász Attila
Kihűlt fény

(megérkezés, folytatás)

Ki fogok menni a napokban barátom apjának sírjához és beszélgetek vele. Magamról. Kimosom hajamból az utolsó tengeri moszatokat is. A parton talált, kiszáradt tengeri szivacsot kiteszem az ablakba. Megérkezni egyedül jó biciklivel. Szemben a hegyvel, tekerni a sötétben, lassan emelkedni. Figyelni a jelzőfényeket. Vagy autóval, de csak ha van kinek megfogd a kezét az éjszakai sebességváltón.

(sötét, fény)

Túl hosszan állok a lassan kihunyó fényben, mint majdnem minden este. Sötétedik. Érzem a hideg érkezését, nagyon fáradt vagyok, nem tudok ellene tenni. Minden nap kéne hajózni. Ülni a tó bármelyik partján egy kicsit. Lassítani az időt. Lazítani egy szobor arcát. Nem muszáj nevetni, lehet mosolyogni is. Ahogy a szél simogat, úgy csinálod te is. Viszszamerülök a sötét fénybe. Újjászületni megint. Holnap hétfő.

(álom, szótár)

Két macska lennék legszívesebben. Egy fekete és egy fekete. Heverésznék csak mellettem magamat is leszorítva a párnáról. A teraszon. Az asztal mellet. Karmolok és dorombolok. Elfogadom a helyem. Ami nincs. Bármi jó. Kinyitom a teraszajtót hajnalban, hogy bejöhessenek a szúnyogok. Beleröpüljenek előkészített naplópókhálóimba. Medvével álmodtam, birkóztunk, aztán a tenyereimből evett.

(utazás, napló)

A hegyek a helyükön maradnak. Csak az út megy tovább.
Héja vitorlázik a hullámzó mezőkön. Fehér káposztalepke
csapódik a szélvédőnek. Kétoldalt akáczöldek gyászolják.

Szeretem a temetőket, megnyugtatnak. Ha szép zöld, öreg
fákkal. Ködfátyol mögött a visegrádi vár. Akár egy elsüllyedt
uszály vízből kiálló orra. A koncert alatt molylepke kering meg-
állíthatatlanul. Szerelmi aktus, a gitáros hozzáér hangszeréhez.

(eső, esztétika)

A zene kiszámíthatatlan hatású ima. Egész nap eshet tőle az eső.
hogy a látvány, a szemben lévő hegyek még szebbek lehessenek.
Minden okkal történik, akkor is, ha nem. Tudjuk. A hosszabb úton

megyek a parton, mert az szebb, még esőben is. Azt sem tudom,
hol vagyok. Előttem ködbe burkolt hegyek, három hattyú úszik
felém. Mire kisüt a nap, csak emlék lesz a félelem a fáradságtól
és a hidegtől. Csak a pillanat létezik, ahogy felszikkázik a folyón.

(szertartás, zene)

Sárga csiga a reggeli úton. Széttaposva. Kompzúgás. Nem is kell
odanézni. Mindennapi szertartások alakulnak ki lassan. Reggeli
a teraszon. Beszélgetések kiskanálcörrenések mellett. Lepke-

idomítással folytatom a napot. Egy kajakos fiú beborul a fénytől
szikkázó vízfelszín mögé. Hűsít. Majd visszamászik a hajóba. Evezek
tovább. Felhőárnyék szalad a tájon. Egy fiatal kutyát a folyó közepére
sodor az ár. Harangzúgás. Reménytelen helyzet. Megmentenek minket.

Kopár sziget

(indulás, nyulak)

A hold már előző délben megmutatja magát. Ébren alszom. Kitakarom magam, hadd csípjenek a szúnyogok. Remélem, ha eleget kaptak a véremből, hagynak aludni. Még sötétben két fekete nyúl gubbaszt ijedten az út szélén, mintha buszra várának. A mellettük elsuhanó autóban négy álmos, piros szemű nyúl. Hajnalban a fák térdig ködben állnak az út mellett, a látvány miatt. A visszapillantó tükörben kel a nap. Jó kezdet.

(félút, tenger)

Golyónyomok, üres apartmanok félúton a tenger felé. Óriásfenyők fekszenek az átlátszó, türkizkék vízben. Fölöttük halak úsznak el. Fájt a derekam, csak ketten gyógyíthatjátok együtt, te és a tenger. Ahogy fekszem veletek, majdnem meztelenül. Közben fekete báránként legelészem az apartman mellett. Nem félek semmitől. Szinte. Az ösvény a patak partjára vezet. Ahol a remete lakik. Én? Lassan hullanak már a levelek is.

(éjszaka, terasz)

Három lepkeméretű denevér kergetőzik a lámpák alatt. Vacsoráznak. Egyedül ülök a teraszon. Alszol már. Ujjaim emlékeznek bordáid rajzolatára, az érintés hiánya lüktet bennük. A háromból már csak egy denevér bírja velem az éjszakázást. Abbahagyom, nem jegyzetelek tovább ma. Mindjárt holnap. Már akkor is velem vagy, ha nem vagy itt. Gyilkoltam tegnap éjjel. Álmomban. Kopár szigetre látok.

(isten, veletek)

Sirály ül a lámpaoszlop tetején, az autóút fölött, délután.
Az utolsó reggel mindig euforikus, zálogba ott hagysz valami fontosat a holmidból. Áldozatot. Ahogy a magányos úszó

megérkezik lassan a lakatlan, kopár szigetre. Megkövült lény, ahogy fekszik a vízben. Mögötte egy még nagyobb, nyilván az anyja. Holdbéli szürke sziklák, azúr tenger. A behúzott nyakú

halfarkas egészen közel enged. Homlokunk összeér álmunkban.

Delimir Rešicki: Estikének

Patak Márta
Feljegyzések Imrének
(naplórészletek)

A Péter-Pál-templom tornya körül kezdődött. Ék alakú hasadék támadt az égen, a gomolygó szürkésfekete-piszkosfehér felhők között kilátszott egy égdarab, tiszta, friss kék, mint tavasz elején. Szél támadt, fura, se nem meleg, se nem hideg, de csak egy hirtelen fuvallat, a mindig huzatos szentendrei belvárosban föl se tűnt, csak így utólag visszagondolva furcsállom, hogy meg se ütköztem rajta. Hazafelé jöttem az emberek között, mintha ugyanolyan légüres, kicsit talán bolygóidegen levegőben-térben mozognék, mint napfogyatkozáskor, mikor dobozzal a fejemen kémleltem az eget egy parányi lyukon keresztül, miközben körülöttem elültek a madarak, mintha este lenne. Jószerivel le se értem a 11-es útról a bicikliútra, már ragyogott a nap, és én legszívesebben rikoztam volna örömben, hogy tessék, hát ezt kaptam ajándékba, ez a látvány kísér most ezen a gyenge hat kilométeres szakaszon, ezek a harsány színek, balról az égen, jobbról a vízen. Nem, jobbról is az égen. Meg a vízen. A szigeti nyárfák faközöldjét sárgásra színezte a nap, éles kontúrokkal rajzolta ki kopaszodó ágaikat a komorfekete égen, messzebb, valahol a háttérben valószínűtlen tintakék folt látszott egy darabon. Nem akartam hinni a szememnek, azt mondtam, valaki tréfál most velem, ilyen kék nincs, nem is lehet az égen, aztán ahogy átnéztem a másik oldalra, ott is folytatódott a színek felvonulása, és miközben záporként repült körülöttem a sok bőrnemű, megfakult nyárfalevél, mellettem mint egy sor felkiáltójel, úgy meredt az égre a koronájától megfosztott, lenyakazott nyárfa, a többiek feketéllő törzsükkel feszültek neki a szélnek, mert megint felerősödött, vészjósló felhőiből már a nap elé is kergetett a Határ-csárdánál, mert hajtotta őket, kergette-űzte, mintha versenyt hirdetett volna köztük, melyik az erősebb, és én csak mentem, mentem, haraptam ezt a tiszta levegőt, nem is tudom, hogyan, mert mintha nem a lábam vitt volna, hanem valami titokzatos erő, mintha nem is ember volnék, hanem valami testet öltött energia. Tudtam, addig tart az egész, amíg a faluház elé nem érek, úgy is néztem föl az egyenes aljú hideg frontos fehér felhőkre, mikor elköszöntem tőlük, és ahogy a házba beléptem, ijesztően idegenül csengett a hangom.

*

Röpke egy hét alatt egész medret vájt magának az alkalmi vízmosás az erdészeti úton, folyik azóta is, száz év múlva talán lesz itt egy újabb horhos, más utat kell majd találni a sárga jelzésű ösvényhez a Vörös-kőtől

lefelé Szentendrét. Három vers maradt a kezemben, meg a madzagom, megiramodok velük, mert jócskán rám esteledett fönn a hegytetőn. A következő szakaszon valahogy mindig futni szeretek, északnyugati lejtő, de hatalmas élmény, hogy itt jóval később bukik le a nap, mert nem takarja a Nyerges, legalábbis ez az érzésem, és mindig fájom, mire idáig leérek. Meg is állok egy pillanatra, és nézem, ahogy a Berseg mögött még párállik a levegő. Futok, valahogy úgy, hogy ne nagyon érje lábam a földet, nehogy elriasszam... de csitt!, mire kimondanám... alig hiszek a szememnek... Épp az jár a fejemben, hogy valami ilyesmi lehet a boldogság, egyetlen ilyen pillanat, mint ez a mostani, hogy itt volt a Berseg, talán a Kevélyek ott messze, meg ez a lemenő nap, és én megyek ezzel a két, kék meg zöld papírra nyomott verssel a kezemben, egyedül, de mégis egy teljes világgal a szívemben, talán az érzéssel, hogy része vagyok ennek a nagy egésznek, de ezt csak így utólag gondolom, mert ott, akkor, abban a pillanatban megfoghatatlan volt az érzés, de máris sokat beszéltem róla, mert pillanatnak is töredék, kvarknál is rövidebb volt, mégis talán egy öröklét, mert ahogy ott az újabb emelkedőnél lassítok a futásban, hogy átadjam magam ennek az érzésnek, hirtelen megpillantom őket jobb kéz felől, belül a vadkerítésen, azon a három-négy szál kihúzott madzagon meg dróton, amiben törpefeszültségű áram van. Ahogy észrevesznek, futnának, de komótosan, éppen csak a biztonság kedvéért, mintha tudnák, hogy ha akarnék, se mennék túl ezen a határon, melyen ők most belül vannak, érintésvédelmi szál választ el bennünket egymástól, de amíg ezt leírom, már annyi minden történt közben, nem elég gyors a kezem, hogy rögzítse a külső és belső történéseket, mert amint észrevettem, hogy menekülnének, hangosan rimánkodni kezdtem, Kedves szarvasok, ne féljete, ne szaladjatok el előlem!, aztán rögtön utána eleredt a könnyem, magam sem értettem, akkor se, most se nagyon, hogy miért, bánatomban-e vagy a boldogságtól, sírva fakadok, mintha elvarázsolt testvérbátyáimat, szerelmeimet látnám viszont bennünk, és ők mintha meghallgatnák könyörgésemet, nem mennek el, kicsit távolabb megállnak, onnan néznek, talán ők sem akarnak hinni szemüknek-fülüknek, ilyenkor, itt, egy emberi lény, fegyvertelen, három vers maradt a kezében, azzal tart a szurdokja felé, a titkos menedékébe, amelyet rajta kívül csak kevesen ismernek!, és csak állnak, állnak, nézik, ahogy távolodik az az ember, nem is értik, miért hüppög, miért sír olyan keservesen, egész a szurdok közepéig, ahol végre kiválaszt a szakadék szélén egy fát, amelyikre a verset kötöznék, de a madzag is összevissza gubancolódott a kezében, nem is éri át vele a törzsét, tovább kell mennie egy másikig, és amikor odaér, akkor áll el a könnye, hangosan nyugalomra inti magát, és rögtön meg is van a madzag vége, hamar fönn a vers a fán, egyik aztán a másik, és mehet tovább, az élet is megy tovább, ahogyan a vízesés után a kis szurdokon lecsorgó vízzel együtt ez a nevenincs patak, amelyiknek egyik fájára az utolsó versét felkötö, s amelyiknek

vize a Szénégetőével egyesülve egyszer majd a Dunába, onnan meg a Fekete-tengerbe ér. Valahol Orsován túl, miután átmegy Ada Kaleh meg az elköltöztetett temető fölött. Mert rend van, minden látszat ellenére, igenis rend van a világban, kívül-belül, és ami fönt, az ugyanaz, mint ami lent, itt is, ott is, nálam is és nálad is.

*

Lépteim alatt döng az erdő, mintha nehézpáncélos dübörgése szaggatná le a csönd virágait a némán elém derékig leérő ágakról, melyek jéggé fagyott hóterhüket veszve ruganyosan arcomba csapnak vissza, akár a fiatal fűzhusángok. Minden lépésemre beszakad a hóbunda tetejére fagyott hópáncél, s ahogy emelem ki a lábamat, apró jégsziklák, fagyos kis lavinák görögnek utánam roppanva-sustorékolva az érintetlen felszínen. Mit keresek én itt? Minek háborgatom az erdő csöndjét, ahol most a madár se jár? Sűrű köd ereszkedik hirtelen a fák közé. A forrásnál mintha kvadrofóniában szólna a visszhang, vagy talán az erdő néma hangversenytermébe értem, ahol most én vagyok az egyetlen disszonáns hang.

*

Cipelem magamat mindenfelé, amerre megyek, mint valami zsákot. Ballasztnak, hogy el ne fújjon a szél, el ne mosson az eső végleg.

*

Fenn állok a hegytetőn, és körülöttem megfoghatóan megfogható a semmi, az űr, a szakadék, belátható a beláthatatlannal elvegyülve leegyszerűsíti előttem a mindenséget. Egybefüggően piszkosfehér minden, amerre csak nézek, egybemosódik benne minden, a Börzsöny vonulata, a cementgyár katedrálisa, Vác, a Naszály, ott messze Gödöllői-dombság, a Mátra, szigetestül a Duna két ága, Göd, Dunakeszi, Káposztásmegyer, de még a Szentendre irányában a szemhatárt kirajzoló Nyerges púpja is. Ez a végtelenné tágult tér szinte hallható hangon hív, csalogat, hogy ismerjem meg ölelő mélyét, s ha egy kicsit is bátrabb vagyok, akkor talán, engedvén a csábításnak, pillerkönnyűvé változott testemmel meg is mártózom benne.

*

A Balaton. Csillog a víztükroön a nap, a repülőgép ablakán megtörik a fény, ahogy orromat nekinyomom, követem végig a tekintetemmel. Olyan boldog vagyok mindig, ha meglátom fönről, lenyűgöz, hogy milyen lassan megy mellette a gép, azt hinné az ember, egy pillanat alatt elsuhanunk majd mellette, mint amikor fejünket fölkapva felnézünk az égre, és már sehol az a gép, amit az imént még hallottunk. Hát nem, a Balaton mellett elmenni idő, sokkal, de sokkal tovább tart, mint autóval az Omszki-tó vagy akár egy több kilométernyi hosszú víztározó mellett. Nem is értem,

miért, megállíthatatlanul szívárog-potyog a könny a szememből, ahogy nézem, a Badacsony, a Gulács kúpját, a Hegyestűt helyezném bele a tájba, és miközben már a Belső-tó csillogó tükrét nézem a félszigeten, az jár az fejemben, vajon mit érezhet az, aki mondjuk ötven év után egyszer csak hazatér, és meglátja így, innen föntről, ilyen szikrázón ezt a tavat.

*

Kutyasétáltatás, filozófia. Összetartozó elemek Gastónnál. Uruguayi születésű, borotvaéles elme, látja a lényeket. Egyre kevesebbet beszélünk, azt veszem észre. Mondom neki, idővel jelentőségét veszítik a dolgok, egyre kevesebb fontos az életben, és tudom, hogy mit felel majd, egyszer majd azzal is beéred, ha meleg helyen vagy, és akad néhány ember körülötted. Most reklámfilmek háttér-előkészületeinél tevékenykedik, ügyes kezű, nem ismer lehetetlent, él, látszik a szemén, mindig is szerettem benne ezt az életrealitást, ahogy megyünk, rám figyel, de közben egyetlen apró mozzanat sem kerüli el a figyelmét, pontos leírást tudna adni a földön kuporgó koldusról, akit életében először lát. A Sagrada Familia hatalmas tömbje körül járunk, mutatja, magyaráz, a világ legjobb építészei dolgoznak rajta, még bővítik, pedig már eleve monumentális volt. Emlékszem, mikor nyolcvanhatban először álltam meg itt előtte az öcsémmel, Barcelona, utunk legszebb emléke, bámultuk lenyűgözve a félkész templomot, ám ebben a mostaniban hiába keresem, sehogy sem találok az akkorit, el is bizonytalanodom megint, mint a megmentett romos épületek előtt, amiket felújítottak, és én tétován állok előttük, mert nem vagyok biztos benne, hogy jól tették. Most is kétségeim vannak, vajon jó-e ez így, mit szólna hozzá Gaudí, ha látná, mi lett a művéből, Gastón sorolja érveit, elsősorban a pénz, ez itt egy kincsesbánya, rengeteg pénzt hoz a városnak, és nem apad ki soha a forrás, hatalmas a projekt, arról is szó van, hogy kisajátítják a körülötte álló épületeket, nincs kellő rálátás, nagyobb térben érvényesül majd igazán. Nézem a színes üvegeket, az egymás mögött tolazkodó tornyokat, a főhomlokzat elé emelt monumentális oszlopokat, és át-átsejlik a kép mögött az a kísérteties, utcapiszoktól feketéllő üres katedrális, amit régen láttam, a befejezetlen maradt mű, a Sagrada Familia, a Szent Családnak szentelt székesegyház, melyhez Gaudí gyufaskatulya méretű színes lapocskákat lógatott le cérnaszálon, miközben próbálgatta a három dimenziót.

*

Az aragóniai mező. Körben a hegyek, ahogy megfordulok, észak felé a Pireneusok hóborította csúcsai látszanak a felhők között, nyugatra a magányos óriás, a Moncayo, lábszárközépig havasan, a szélrózsa többi irányában pedig ezek az alacsonyabb, kopár hegyek, amilyen ez a legközelebbi is itt balra mellettem. Fennsík, frissen szántott mezők, vöröses-barna talaj, itt talán kevésbé köves, mint amit máshol megszoktam. Egy

karvaly kering fölöttem, vitorlázik a szélben. Mert fúj, kegyetlen erővel, keresztül-kasul jár bennem is, nem jelent akadályt neki még a ruha sem, ami rajtam van. Vajon mi lehet az oka, hogy ebben a tájban mindig egyedül látom az embert, amint kapájára görnyedve megáll, próbálja kiegyenesíteni fájós derekát, miközben hosszan az eget kémleli?

*

Los Fayos. A völgyzáró gát, a keselyűk, Toya és Emilio 19. századi lakásbelsője. Már nem olyan ámulattal nézem a hatalmas, kopaszra gyalult vörös agyagos homokkő sziklákat, a 96 méter magas, a maga nemében errefelé kicsinek számító víztározó betonfalát, és mintha már nem is ütne el olyan élesen a vörös szikláktól, mint amikor először láttam. Talán megfeketedett a rárakódott szennyeződéstől, vagy egyszerűen megszokta a szemem ezt is, mint annyi minden mást, amit először sokkolónak, hátborzongatónak találtam. A falubeliek is megszokták, bár nem könnyű együtt élni velük, sem a keselyűkkel, sem a gáttal, de még a hatalmas sziklafallal sem. A tövében húzódó utca házai örökös veszélyben vannak, nem ritka a sziklaomlás, és amióta '96-ban ez a gát megépült, a keselyűk is a sziklahasadékokban fészkelnek (igaz, a gátépítés alatt elköltöztek, de miután megszűnt az állandó mozgás, visszajöttek), és hát, hullik onnan ez-az, hiába húztak dupla hálót a házak meg a sziklafal közé.

Mintha itt is megállt volna az idő, mióta elmentem. Vajon miért van mindig olyan érzésem, hogy Toyáéknál mindig ugyanúgy zajlik a vasárnap délután? Ebéd után átülünk a kanapéra, csendben bóbiskolok, amíg a többiek beszélnek.

*

Léleklyuk, Örsúr vára, Latorvár – három név, mind a három hátborzongató. Sály után egy zsákfalu, Lator út, sosem látott, két szóba írt településnév a térképen. Sály határában kutyák szaladnak az autónk után, dühösen csaholnak, mintha el akarnának űzni innen bennünket. A Mária út frissen festett jelzése mellett egy tábla jelzi a várat, de olyan, mintha nem fejezték volna be, jelmagyarázat nincs rajta, a térképen csak a szintvonalak, nyoma sincs a várnak. Elindulunk a fölfelé vezető ösvényen, bár semmi kézzelfogható jele, hogy itt várrom lenne. Kis híján feladjuk, de mégis megyünk előre, keresztül a kökényesen, csipkebokrok ága kapaszkodik belénk, minden csak visszatartana bennünket, aztán felérünk egy magaslatra, ahonnan olyan kilátás nyílik a környező hegyekre, hogy ha urak lennénk, biztos ide építenénk várunkat. Egy oldalösvény újabb szedresen-csipkebokrosra át vezet, mikor végre találunk köveket. Nem épített, hanem a környékre jellemző riolitoszlop. Látszik a sánc, nagyjából kivehető a terepen a vár belseje. Már lenn járunk a faluban, amikor valami azt súgja nekem, itt meg kéne állni, befele visz egy út, hátha onnan vezet fölfelé valami ösvény. Semmi jelzés, de a hegyoldalon valamennyi-

re látszik a rom. Pazar hely, lenyűgöző a kilátás odafentről, nem értem, miért ennyire elhanyagolt, miért csak a szakma tud róla, pedig turistaút is vezet el mellette, nem sok hiányzott, hogy észrevétlenül elmenjünk mellette, mint ahogy a Léleklyuk mellett el is mentünk, csak sejtjük, hol az a misztikus hely, az Örsúr várával összeköttetésben álló mesterséges barlang, melynek tizenhat méteres kürtőjén át a holtak lelke távozott. Ez után a várrendszer után Boldogkő vára már csak egy halvány emlék, egy gyönyörűséges ékszerdoboz, a titkok szelencéje azonban itt, ezen a sietve végigjárt helyen van elrejtve, bozótos takarja el az idegen tekintet elől, a gyér számú helybélinek meg nyilván jó oka van rá, hogy ne firtassa.

Delimir Rešicki: Gyerekkor

Lanczkor Gábor

Portugália

Február utolsó előtti napján késő este landolunk Lisszabonban. (Derűs kislányainkat körülrajongják a gépen.) Most járunk először Portugáliában. A taxiban folyamatosan az az érzésem, hogy az úttest rossz oldalán haladunk, rossz irányban hajtunk be a körforgalmakba, mintha csak Indiában lennénk.

Az alfamai sikátorban a bazaltkövek felszíne szabálytalan alakú, nem négyzetes.

Itt már az óceán zúg, mint Balassi versében.

A hagyomány szerint egy magyar volt a portugál állam megalapítója. Talán I. Béla király fia, Imre (vagyis Henrik) lehetett az – a fiú a fönnmarradt feljegyzések szerint valóban Hispániába távozott Magyarországról. Camões így emlékezik meg róla rá *A Luziadákban* (Hárs Ernő fordítása):

*„Köztük Henrik (egy magyar királynak
volt a második derék fia, mondják)
Portugáliát kapta, mely nem állt nagy
hírben még, nem volt nagy értékű jószág;
s még egy jeleként jóindulatának
a grófhhoz nőül adta Spanyolország
uralkodója Terézt is, a lányát,
hogy véle vegye át új tartományát.”*

Azt hiszem, a portugál a legszebb hangzású nyelv Európában. Európa: egy abroncs a hordón, amelynek további abroncsai abból az anyagból vannak, hogy *a magyarról nem beszélek*.

Lisszabonban ér a hivatalos értesítés, hogy megkapom idén a József Attila-díjat, egy hét múlva átvehetem Budapesten.

Cabo da Roca, a Sziklafok, a kontinens legnyugatibb pontja. Nagy szél, tört szirtek. Keskeny ösvények a makacs növényzetben. Itt véget ér a föld és kezdődik a víz, mondja fölülműhatatlan tömörséggel Camões. Mintha hallucinálnék, az üresség hívása. Hátra, a földrész belseje felé pillantva végtelen undorítóknak látszik a tömeggyilkos németek morális szuperkorrekciója.

Az efféle kijelentéseknek, mint az előbbi, megvan a maga helye. Ez a hely nyilvánvalóan nem a mai Magyarország területe.

A fahéj birodalma.

Egy domb a buszból, tele pineával; olyan, mint egy hatalmas brokkoli. Cascais. Azt álmodtam pár éve, hogy a jelenlegi magyar miniszterelnökkel jártam-keltem egy portugál kisváros vakító díszletei között (büszke volt az emigrációban működő magyar kormányra).

Pár kilométerre innen, Estorilban töltötte emigrációját Horthy Miklós. A történelmi tény a helyszínt látva különösen bizarrnak tűnik: egy bukott, bűnös öregember és a nagyvilági üdülőhely, ahol a legmagasabb a téli középhőmérséklet Európában. A villában, ahol az ex-kormányzó lakott, ma óvoda van.

Az óceánáriumban. Mintha ez volna Portugália igazibb nemzeti múzeuma (ami jól mutatja a *nemzeti* jelző szűkösségét).

A birodalom fénykorában Portugália bevételeinek java része a fűszerkereskedelemből származott.

Mit értettek ezek fűszeren? Mit tartottak a *fűszerről*?

Peniche. Atlanti félsziget ölen megbújó kisváros (egykor sziget volt). Útközben a dombokon régi szélmalomok és újdonság szélérőművek, eukaliptusz- és fenyőerdők, göcsörtös törzsű, mohos kérgű tölgyek. Tágas, hideg, világos lakás négy napra.

Peniche-ben nem sok régi épület maradt meg (a java része azoknak is lakatlan). A leaszfaltozott, kopár mellékutcákban kemény árnyékok, mintha az időlegesség is része volna a kompozíciónak. A félsziget nyugati részéről visszahőköl a város: kertek, sziklák, pár nyaralóház, hatalmas szél a nyílt víz felől.

Óbidosban. A város, amit elhagyott a tenger. A lagúna messzire húzódott a falak alól.

A 8-as főúton hazafelé hajtva Veszprém előtt éles vágás. A szubdomináns elem a tájban, ami mégis döntően meghatározza jellegét. Mint Észak-Afrika Portugáliában.

Orcsik Roland
Orcsik Roland
Indiai naplójegyzetek

2016. szeptember 22.

A mai nap is olyan mozgalmas és sűrű volt, hogy szinte azt sem tudom, hol kezdjem. A magyar–indiai kapcsolatok egyik legelhivatottabb embere, a delhi egyetemen magyar nyelvet és irodalmat oktató Köves Margit beszervezte két hallgatóját, Parveen Kumart és Madhavot, hogy bemutassák nekem Delhit. Ma Madhav jött el hozzám, széles mosollyal köszöntött magyarul, amikor ajtót nyitottam a kopogására. Madhav nemrég kezdte a magyarnyelv-tanulást, még csak az alapoknál tart, elég jó a kiejtése, ami azt jelenti, hogy hallás alapján, kommunikációs szituációkban tanul leginkább. Vele volt az egyik barátnöje, Aqsa Diba, aki szintén egyetemista, most nem jut eszembe, milyen szakra jár, ő azonban nem tudott magyarul, így a kortárs franca linguaán, angolul beszélgettük. A fiú szikh, a lány mozlím, de úgy mozlím, hogy nem fedi el a fejét kendővel, nem hord sárit, vagy burkát. Mindketten szépek, jó benyomást keltő figurák. Aqsa a kérdésemre azt mondta nekem, Indiában másként értelmezik a mozlím vallást, szabadabban, ez a nyitott hindu kultúra és vallás hatása. És valóban, az utcán nagyon kevesen hordanak kendőt a mozlím nők közül. Elég sokat beszélgettünk a vallásról, különösen Madhav volt közlékeny, sok mindent elmondott az általa követett szikhizmusról. A szikhek hosszú szakállat és jellegzetes turbánt hordanak, a turbán a hosszú hajukat rejt. Madhavnak nem volt turbánja, a szakála is rövid volt, akárcsak a haja. Kívülről nem is gondolnánk, hogy egyáltalán köze lenne bármilyen valláshoz, farmerjában és rövidujjú pólójában úgy festett, mint jellegzetes városi figura. Ugyanakkor a beszélgetésünkből nekem úgy tűnt, mélyen vallásos ember, a légynek sem ártana, akkor sem, ha a szikh két kardot ábrázoló szimbólum szerint az egyik kard a védelmet jelenti.

Ahogy elkészültem, indultunk az Old Delhibe, vagyis az Ódelhibe. A metróállomáson felfigyeltem egy hivatalos matricára, melyen egy áthúzott köpő embert látni, alatta pedig hindiül és angolul a felirat, hogy tilos köpködni. Később én is felfigyeltem, akármerre jártam, hogy milyen gyakran köpködnek az utcán az emberek. Persze, ez Magyarországon is van, csak nem olyan mértékben, hogy pl. a metróállomáson kitegyenek egy tiltó táblát.

A modern épületekkel teli Újdelhihez képest Ódelhi régebbi, és zsúfoltabb városrész. Egyszerre putri, bazár és zárandokhely. A közlekedés enyhén szólva kaotikus, mindenfelől jöttek kocsik, riksák, biciklik, szent

tehenek, szamarak, gyalogosok, kutyák, macskák, dudálás minden irányban, de senki sem sérül meg, nincs baleset, senki sem anyázik, mindenki nyugodtan vesz részt ebben a káoszban. Az egyik indiai író, Andi, akivel megismerkedtem Delhiben, azt mondta, a hatóságok azért nem tesznek semmit, mert rájöttek, lehetetlen rendet teremteni, túl sok az ember. Andi azt is mondta, még számára is olykor nehéz kiigazodni a zűrzavarban, nehéz fókuszálni az utcán az úti céljára, túl sok minden történik egyszerre. A biciklis riksák egymásba ütköznek, de a riksások elintézik egy mosollyal, s haladnak tovább a következő ütközésig. Szintén egy tűt sem lehetett a földre ejteni, annyi járgány volt egymás hegyén-hátán. Óriási volt a zaj körülöttem, mindenütt árusok, üzletek, roskadozó épületek, kopott feliratok, hol füstölő illatát érezni hol meg hűgyszagot, másutt szemetészagot, benzinszagot. Óriási lehet a szmog ebben a minden irányban pöfögő városrészben. Már Újdelhiben is sok volt a kocs, de Ódelhi túltett mindenben.

Nagyon vicces volt, hogy bár vannak buszállomások a helyi járatoknak, azokon elsősorban a zöld buszok állnak meg. A piros és a narancssárga ott áll meg, ahol kéred, s ott szállsz fel rá, ahol akarsz, mert valamelyik ajtaja folyamatosan tárva-nyitva áll. A buszok a nagy forgalomban alig tudnak haladni, emiatt szállhatsz fel bárhol rájuk. (Most valami elképesztően erős deja vu érzésem van...)

Említettem, hogy szelíd emberek. Persze, itt is vannak durvábbak, de alapvetően nyugis társadalom, s szerintem ezt a vallás teszi velük. Képzeld el a romáinkat, mindenféle agresszió nélkül. Egyébként Ódelhiben végérvényesült bennem, hogy igen, a romáink ízlésvilága, kultúrája innen van, de a mi romáink szakralitása nagyon híg formában él bennük, s úgy tűnik, túlságosan idomultak a többségi társadalom pénzhajszájához. Itt azonban az elképzelhetetlen kosz, a forgalom, a káosz, a zaj ellenére jelen van a szakrális tér, templom templomot ér, s akármelyikbe beléptem, ugyanazt a tumultust láttam. Az utca és a templom között szinte semmi különbség. Mégis, ott az a vékony határ, amitől mégis más volt ma egy ezeréves hindu templomban, mint az utcán. A kosz azonos volt, de a templomban nagyobb volt a nyugalom. Sokan voltak, de nem volt tülekedés, mindenki békésen kivárta a sorát, ugyanakkor a nyugalomuk természetes volt, nem magukra erőltetett. Ma egy szikh templomban értettem meg, hogy miként tud a vallás társadalmi értelemben békét teremteni: úgy, hogy a béke alapja az egyén békéje. Ha az egyén képes elcsendesedni, akkor maga körül is csendet teremt.

Na most ennek ellenére vannak vallási villongások, olykor mindenki mindenki ellen harcol. Viszont Delhiben ebből kevés van, ez inkább a kisebb városokra, falvakra jellemző.

A kosz kapcsán többször felmerült bennem, miért nem változtatnak ezen? Miért jó nekik így, főleg, ha az éttermekben kézzel is esznek (én

is így ettem ma egy étteremben)? Egyébként Mahatma Gandhi éppen a higiéniát erőltette, a saját asramjában, kommunájában pl. mindenki takarított, s egyszer azt nyilatkozta, az indiaiaknak legalább annyira kéne tisztáknak lenniük, mint a macskáknak. Sajnos, őt inkább a függetlenségi mozgalomban követték, nem a tisztasági útjában. Mert ugye itt kosz az egyik oka a sok betegségnek. Sok vallásos előírásuk éppen a kosszal van összefüggésben, ilyen a vegetarianizmus is, amely a nagy hőségben könnyen romlandó hús miatt is van.

Akárhogy is, én elfogadtam, hogy a dolgok itt így működnek, ők így élnek. Most ismerkedtem meg egy indiai íróval, Andi azt mondta, Indiában a legszentebb dolog a kiszámíthatatlanság, s ez különösen érvényes Delhire. A nyugalom szerinte itt abból fakad, hogy lemondtak arról, hogy valaha is rendet csináljanak ebben a káoszban. Ők nem németek, nem európai értelemben vágynak a jóra. És így viszonyulnak a koszhoz is: hozzáidomultak, hozzászoktak, együtt élnek vele. Ezt európai szemmel nem lehet hova tenni persze. De itt működik. Noha éppen sok problémájuk adódik a kosz miatt. Én úgy mondanám, koszosak az emberek, de nem mocskosak. Több mint húszmillióan lakják ezt a várost, vagyis csak Delhiben kétszer annyian vannak, mint az egész Magyarországon. Mégis ritkán látsz agresszív üvöltözést az utcán. Nem azt mondom, hogy ez itt ismeretlen, nem, hanem, hogy nem általános. Mondom mindezt annak tudatában, hogy két napja egy dél-indiai kis városban késes rablás volt, és éppen egy magyar turistát fosztottak ki, és szerencsére nem sérült meg.

Magyarország tisztább ország, de sok mindent tanulhatna a koszos indiaiaktól, mert nálunk viszont egyre több a mocskos ember.

Madhav és Aksza elvittek egy gyönyörű dzsámiba, a 17. században épült Dzsáma Mászdzsidba. Az elején nem akartak beengedni, csak ha fizetek 300 rúpiát, mert európai vagyok, s volt nálam fényképezőgép. Madhav és Aksza ott vitatkoztak az őrökkel, akik kérlelhetetlenek voltak. Végül azt találták ki, hogy Aksza kint marad a telefonjainkkal, fényképezőmmel, így Madhavval bejuthattunk. A bejáratnál le kellett vetnem a cipőmet, s mezítláb a koszos, forró vörös köveken lépdeltem. Az őr körém tekert egy pamutköntöst, mert rövid nadrágban voltam, aztán bejutottam. Volt több vékony szőnyeg is a hatalmas belső imatéren, hogy ne süsse a talpakat a kő. Az imatér közepén egy kis mesterséges tó volt, ahol a hívők megmosták arcukat, fejüket, kezüket, a megtisztulás gesztusaként, utána pedig a gyönyörű betűkkel díszített, Mekka irányát jelző fal felé fordulva imádkoznak. Naponta ötször kell imádkozniuk a templom udvarán.

Egyébként Madhav azt állította, hogy a kapuőröket kintről hozzák, azok nem indiaiak, és amióta ők vannak, azóta van ez az európaiakkal szembeni hátrányos megkülönböztetés.

A Vörös Erődöt is megnéztem, de csak kívülről, mert azt mondta Madhav, hogy belülről annyira nem izgalmas, s a belépő csak az indiaiaknak,

és az ázsiaiaknak volt olcsó, 30 rúpia, az európaiaknak ugyanis 500 rúpia. Nyilván kihasználják a turizmust. Kívülről szép volt, de annyira nem nyugozott le, hogy be is menjek.

Ma este voltam az olasz kulturális intézet koktél partiján, jó kaja volt, ismerkedtem a többi íróval, így találkoztam az osztrák Kaiserrel, a svájci Markuse-val, az indiai Andival, illetve a spanyol, a német, a lengyel, és a norvég íróval, akiknek a neveit most hirtelen elfelejtettem, valamint nagyon sok kíváncsi, figyelmes indiai értelmiségivel.

Elfelejtettem leírni a mai nap egyik csúcseményét: az egyik motoros riksás idősebb, ősz hajú, kackiás bajszú ember volt, fején fehér sapkával. Útközben érdeklődött, honnan jöttem, nem tudott angolul, ezért Madhav közvetített. A riksást nagyon érdekelte a magyar nyelv, beszéltetett is magyarul, és csodálta a nyelvünket. Majd Istenről kérdezett, kíváncsi volt a vallásunkra, utána pedig kántálva, énekelve mondta el a saját hindu vallásának fő tételeit, aminek az volt a lényege, hogy Isten vigyáz rám, csak fogadjam el a védelmét, ezt pedig az egóm háttérbe szorításával tudom elérni, és nem gond, akármit is követtem el eddig, ha átadom magam Istennek, minden vétkem megbocsátva. Mindezt a zsúfolt forgalomban! Óriási, nem? Madhav megdicsérte az öreg énekét, hogy szépen énekelt, mire ő csak annyit válaszolt, hogy pusztán a tudatunkban tűnik ez szépnek, az ének pedig énekeknek, mert ő nem tesz mást, csak Istent szolgálja.

Holnap folyt. köv.! Sűrű napok ezek, mintha két nap alatt két hónapot éltem volna át!

Delimir Rešicki: Fáradtság

Tóth Kinga
Útinapló-kt

stuttgart-renningen –

gambiában a neve azt jelenti tigrisvadász
az apa törzse tudja hol van az a pont
ha beleszúr a csontkéssel
a tigris nem mozog többet
mindent a tigrisből csinálnak a szájukon
a fogak fölött az ínén két sorban
lehet hímezni ezek a színek
nem fognak kifakulni
a white-ok bezárják az állatokat
mi meg tudjuk fogni kézzel a krokodilt
nem kis krokodilról beszélek
a vezető meg tudja mutatni azt
a két pontot a hasán ahol fel lehet emelni
a ruha is ebből van mint a turisztikai
filmben tudjuk hova kell vinni a white-okat
*„– a man gifted by the gods has the power and can show it
but if i tell you this you might go away
he makes a hole on the floor puts his partner inside
and cut his throat and the ground will be covered by blood
– and where are the policemen?
– they dont come the soldiers all know this is art”*

frankfurt

gitárral és bőrkabátban érkeznek
a spanyolok vagy kubaiak a gyarmatról
a zenészmérnökök akik az új
hadifejlesztést gitártokokból
szedik elő
a starbucksban a külső székeken
ülnek hideg van a könyvvásáron
de aki idevalósi az kiül
ha itteni akar lenni

a privatizációról beszélnek
hogy kebelezi be a költészetet
a papírokat újrahasznosítják
ezekben a gyárakban a felhalmozás
nem folytatható
nem tud angolul ezen a teraszon
senki mégis kívülről
fűjják ezt a tervrajzot
ez van a kék óriási plakátokon
ez van a regionális újságban hogy
ezeket a papírokat most egy jobbra
kell használni
összegyűjthetjük őket családosan
de ahhoz haza utazik az összes
kivándorló az egész 10%-nyi lakosság
összegyűjtik az olvasókönyveket és
akkor nem lesz
több értékhalmozás
az újakat nem szabad egyből
teleszemetelni

lipcse

szeretnék bemenni előtted a sorba
mert nagyon éhes vagyok és ha nem
eszek kilencig akkor ingerlékeny leszek
de a sorrendet nem tudom megváltoztatni
az a lány tudja csak akinek eltakarja az arcát
egy nagy fehér szemüveg akinek le van
politikailag fiúra vágva a haja aki egyedül
szervezte ezt a rengeteg embert mert még
mindig erről kell beszélni
hogy papírosok nem lehetnek közöttünk
mint a szemüveggel vagy a pulóverrel
el kell az ilyesmit valahogy tüntetni
a piros kabátos is csak nekem súgja
muszáj ennem mert baj lesz
kapucniban mondja mint a piroska
de itt nagyon meleg van és izzadhat is
aztán végez kilencig el tud rohanni
utálkozva és mérgesen a feministák

orosz álneveken publikálnak és
meleg leveseket voküznak a látogatóknak
akiknek húsz éve volt egy orosz titkos nevük
és most nem találják a pulóvereket

augsburg

mindig ebben a buszban alszunk
a pandával csak fényképezkedni lehet
mert kell a gyerekrendezvényekhez
a felekezetben ahol most játszani fogtok
tiétek a négyes line große klinke alles passt
most transzba fog esni fél nyolckor a japán
gitárosfellépő arra rákeverjük a harshnoiset
valami népdalt raktok bele attól mindig
jó beteg lesz aztán összerezeg az egész építmény
a lépcsős lelátó amit a gyerekek építettek
a zacskókat szétszedjük hogy jobban nyekeregjen
a panda bukfeneczik búmaci bummacca
a végén cserélünk kitűzőket felfrissülünk
ez még nyári zaj nem harap
a tél nincs csendrendelet

limassol

most a homokba csizmában
nincs ruha a sziklák mögött
nyugodt meztelenek
flipflop kellett volna
egy olyan kőszínházban kötöz
ahol ezer éve kétezer éve
krisztus előtt hármás egységben
körbehordta az épületszerkezet
a hangot
mispult nélkül lesz ma játékkatona
reptéri elterelő és csellós üvöltő szlem
körte alakú az avokádó és recésebb
a bőre felszakadhat ha belenyúlsz
a zöldséges zacskóba
flipflop kellene

az megy ezekhez a kövekhez
visszhangban húzza a talpat
elviszlek a szigetemre
ott én természetem a gyógynövényt
minden betegségemet meg tudom
gyógyítani ha rossz az idő 17 fok
van ez a leghidegebb úgysem égsz
le úgylis ezen a nyelven beszélnek
veled a cipriótok csak ez a cipő
abból tudják azért kérdeznek csak egyet

berlin

anna seghers arca túl közel van
a szemeiben a fájdalom látható
ezt írja a képleírásnak azoknak
akik nem látnak felveszik egy
hanganyagra a nő profilja elfoglalja
a bal oldalt a férfi fényképezést
imitál de a nőt biztosan leszedi
ez egy forgatási szünet a kocsit
a férfi nadrágja kitakarja ilyen
egy berlini brauerei vagy inkább
egy francia a gomb az biztos
a nő rúzsja lehet de ez fekete-fehér
lehet írni árnyalatokat a hanganyaghoz
nem mindenkinek ismeretlen
a közmegegyezés szerint maradhatnak
a látással kapcsolatos ígék is
de óvatosan az érzékeny kérdésekkel

renningen-stuttgart

*„so the journalists come and two days later the man is still in the hole
but will be alive and will give an interview the same man who was dead
you should come and visit this place”*

Zalán Tibor

Boldogságos őrési nyárvégi napok

(naplótöredékek)

Augusztus 27., szombat

... születésnap és utazás egyazon a napon. Szinte perverz elhatározás! A születésnap statikus helyzet, ahogy az ember odaszögezi magát éppen egy adott évhez (én idén a hatvankettedikhez, amit kimondani is nehezemre esik már), míg az utazás a távolságokról és a távlatokról szól, a mozgásról, viszonyításról, változásról, dinamikáról, éppen nem a múlt felé induló, hanem a jövőt kutató lélek mozgásáról. Ezt a kettőt kell nekem ma összeegyeztetnem, ami szinte lehetetlen vállalkozás. Az első jókívánságok a facebookon már két nappal ezelőtt feltűnedeztek, a helyzet egyre fokozódik a mai napig, és estig eléri a tetőpontját... Csak később fogok fb-t nézni, addig a második elfoglaltságra helyezem a hangsúlyt. Elfoglaltságot mondok, mert a születésnap abszolválása is elfoglaltság, abban az értelemben, hogy elfoglalja az ember gondolkodását két irányból is: miért fontos, hogy megint egy évvel többet tud maga mögött, mint eddig, fontos-e az eltelt év változásaival vagy változatlanságaival együtt, s hogy kinek fontos még rajtam kívül az, hogy elértem (lassan egyre pontosabb a *megértem* kifejezés) ezt az életpontot. Az meg, hogy full családos utazás lesz ez a mostani – ami ritka [első] esemény, mióta a két unokám megszületett –, a lélek másfajta elfoglaltságának ígérkezik, amikor nem magamra, hanem a többiekre figyelek, elsősorban Bobóra (Zazóra, Zalánra) és Zizire (Zizegőre, Zillére), az unokáimra; létezésem másfajta minőségének ígérkezik ez a kaland, a létezésemé, amely már sokféle állapotban és helyzetben tette próbára magát, ilyen kellemesnek ígérkezőben talán a legkritikábban. Adódhat ebből az a váratlanság, hogy csuklófelvágó versek vagy dermesztően pornografikus és drámaira formált prózák helyett örömléírásokra teszek kísérletet, hiszen, mi más lehet egy ilyen közös együttlét tartalma, mint az öröm, öröm egymásban, öröm együtt, az öröm egymásért...

Mivel vejem, Bendegúz éjszakai munkától fáradt, a feleségemmel, Csillával jön mögöttünk az autónkban, hogy aludni tudjon a közel háromórás úton, én Sára lányommal és az unokákkal vezetem a két tagból álló konvojt – Judit lányom és Kálmán barátja csak később csatlakozik hozzánk, ahogy a legfiatalabbaknál ez már szokás, közelesen sem lehet pontosan tudni, hogy mikor. Bobó unokám férfiasan túri a végül három és fél órát követelő utat, megelégszik néhány kölesgolyóval (és azok variánsaival) el-

lentételezésként a hallgatásáért, de olykor-olykor azzal is beéri, ha tejes kekszet nyújtok hátra neki. Zizi rapszodikusán sírja el magát, de ha elsírja, az elhallatszik a Bakony valamennyi szegletéig. El kell mondjam, ez engem egy cseppet sem zavar, ráadásul, nem is én vezetek, hanem Sára. A nagyapai léthez amúgyis különös a viszonyom. Kezdetben, a nagyapai idők előtt közvetlenül, nagyon megijedtem. Szabó Zalán Árpádot gyakorlatilag a hatvanadik születésnapomra kaptam Sárától és Benditől, ám nekem a hatvanadik is már önmagában erős fizikai teher és lelki megrázkódtatás volt. Ha kimondta valaki a hatvanat, mintha azt mondta volna, te már nem tartozol a férfiak sorába, vénember lettél, amerikánusabban fogalmazva: szépkorú, azaz, *kedv, remények, Lillák, isten véletek*. Ráadásul, még ha nagyapai státusz is csatlakozik ehhez az immár letagadhatatlan, mi több, elodázhatatlan öregedési processushoz, ez a felé tol el, hogy véletlenül se találjam meg a visszatáncolás lehetőségét. Aztán, ahogy a gyereke meglétébe beleszokik az ember az első trauma elvesztése után – az ifjúsággal leszámolás édes-keserves pillanata ez –, úgy a nagyszülői léthez is hozzá idomul – amit pedig az érett férfikorral történő egyértelmű leszámolás...

Megérkezünk, kipakoljuk az egy hétre autóba gyömöszölt tengernyi elemőzsiát, előkerül a dupla babakocsi, amelyben a szertartásos délelőtti sétákon alszanak majd az unokák a Hegyhátszentmárton, Ivánc, Ivánc és Hegyhátszentmárton útvonalakon... Welcome-drink, én két hónapja nem vettem magamhoz alkoholt, kettős ok az okozat, megérkezés és születésnap, Suntory, japán whisky, régóta őrződik már érintetlenül a spájzban, még Csilla hozta az utolsó japán útvjáról, akkor néhány korty, azóta csak emlék, ma visszatért valóság...

Az absztinencia különleges formája az önbecsülésnek. Aki nem hajlamos az iszákosságra, annak könnyű megállni egyenesen, pia nélkül a világban. Aki azonban időnként a pohár után nyúl, ezért-azért, emiatt-amiatt, mi több, gyakran nyúl a pohár után, annál a pohár nélküli világ valami áldozathozatallal, egyben hiábavalósággal kapcsolódik össze. Az absztinenciánál azonban van nehezebb fokozata is az alkoholfogyasztásnak, egészen pontosan az alkoholfogyasztónak. A szalonivás. Amikor az ember akkor is mértékkel iszik, ha sok van a drága italból, és másnap nem folytatja hajnali-reggeli olcsó piaci pálinkával, sarki közértes két deka vodkával, hideg sörrel, ki mivel. Egyszóval, nem másnapos. Nekem most ez a próbaidő következik el. A hosszú absztinencia után pár pohárka pálinka, whisky, némi sör. Elvégre a születésnapom van! Judit érkezik váratlanul hamar Kálmán barátjával, aki kedvemre való fiatal férfi. Előkerül a Suntory, Sárának már lefeküdtek a hosszú utazás után a gyerekekkel, így csak négyesben poharazgatunk. Sokáig beszélgetünk, abban állapodunk meg, a holnapi, vasárnapi ebédnél adják át az ajándékaikat. A születésnap és az ahhoz tartozó szertartások kitolódnak tehát. Vidám, mély alvás altató nélkül. Jól kezdődik ez a hosszú hét...

Augusztus 28., vasárnap

... Csilla, mint a főfőháziasszony, morog, kilenc óra, mégsem lehet közösen reggelizni, hiába a sokféle finomság az asztalon, a vejem, Judit és Kálmán jóízűen alszik tizenegyig, mit tehetek mást, „beáldozom” magamat, bekapok pár falatot, és indulok Sárával a kicsik reggeli sétájára. Ikerbabakocsit tologatunk, a két gyerek között alig több, mint egy év különbség van. Vállalkozásunk helyi viszonyok között igen jelentős: áttoljuk az apróságokat a szomszédos, Szentmártonnál valamivel nagyobb Iváncra, ahol megnézzük, hogy állunk a vasárnapi nyitva tartással órségileg. Ami az út jelentőségét megnöveli, hogy két hatalmas dombot kell leküzdenünk, kétszer is. Odafelé, egy méretes lejtőt követően, völgyből fölfelé Iváncig, visszafelé ugyanez, fordítva. A boltok zárva, a kocsmá nyitva, nem csábulok el, tologatjuk elszántan a két törpét. Az Őrség Magyarország növényekben talán leggazdagabb területe. Önkéntelenül merülünk bele tetőtől talpig a zöldbe. Végül hősként kerülök ki a kalandból, mindenki tudja, hogy a térdeim, régi foci sérülések miatt, meglehetősen fájósak, így aztán elismerések sorát váltja ki ivánci vitézkedésem az ikergyerek kocsival...

Az ebéd Csilla jóvoltából valóban vasárnapi és ünnepi: gyöngyöző tyúkhúsleves, rántott és sült hús ropogós krumplival, salátákkal és kovászos uborkával. A desszert Sára születésnapjára tortája (melynek megható fáklyatűzét még indulás előtt ellobogtattuk náluk, a Péterhegyen), anyám kókuszos süteménye, különféle csokoládék, pralinék. Az ajándékozás mindig zavarba hoz. Persze, ez csak duma. Nem is az ajándékozással van itt baj, hanem a hatvankettővel. Rossz kimondani. Olyan – öreges szaga van ennek a szónak. Könnyörtelen, a hangzása is idegen. Huszonéves koromban egy hatvanéves ember öreg volt, ahogy mondtuk, hatvan és a halál között fölöslegesen léteztek az ilyen korú figurák. Most benne taposva ebben a hatvanas latyakban, valahogy nem érzem otthon magamat, de a halál közelében sem. Pedig se a tükör, se a csontok nem hazudnak. Számba veszem az ajándékokat inkább, mintsem sajnáljam magamat az irgalmat nem ismerve elkövetkező öregedés miatt. Új szájuhany, amit nagyon fogok szeretni – a családtól. Rubikon-előfizetés Sárától és Benditől. Judit egy lezser pólóval lep meg, nem véve tudomást a koromról, és a koromhoz illő viseletekről (nagyon helyesen), Kálmán nekem adresszált keserű édességgel. Mindük a maga szeretetével. Egy korty Suntory, egy pohár sör. Kimegyek az udvarra, nem akarom, hogy lássák a meghatódásomat – és az elszomorodásom...

Délután fel-alá autózunk az Őrségben, az ország tortáját keresve, ami idén órségi recept alapján készül, napraforgó olajjal. Judit lányom vezeti a mi kocsinkat, na lám, ezt is megértem, már három sofőröm van, ha nincs kedvem vezetni (általában nincs). De minden zárva van. Pedig errefelé igazán nem kellene a vasárnapi zárva tartási törvénynek működnie. Végül Óriszentpéteren találunk egy kopottas presszót, ahol legalább elnyal-

hatunk egy fagylaltot. Bobó élete első fagylaltját falja a tölcserből, nem csoda, ha a fagylalt fele foltként végzi be földi pályafutását, a trikóján. Zille még csak egy üres tölcseren nyammog nagy buzgalommal. Kálmán tip-mixszel próbálkozik, mert a presszó egyben lottózó is, ötszáz forintot spendíroz meg ez alkalommal. (Este kiderül, hogy hiába. Amúgy pedig, így szokott ez lenni, de nem forszírozom a dolgot.) Az este játékkal telik. Hozzá kell szoktatnunk magunkat, hogy Sára Zizi zsarnoki uralma miatt nem tarthat egyik este sem velünk – együtt fekszik le este a kislánnyal, és onnan már nincs számára visszaút a profán világ felé. Dixit a játék neve, amolyan asszociációs feladatsor, Judit nagy kedvence. Nevetünk, bosszankodunk, a legfontosabb valamennyiünk számára, hogy együtt vagyunk. Későn fekszenek le a többiek, nálam mégis korábban, a gépen piszmozogok. Nyugodt vagyok, valahogy szokatlanul és túl nyugodt. De nem rossz érzés. Csak szokatlan...

Augusztus 29., hétfő

... hosszú, álmatlansággal, forgolódással, láb- és bokafájdalmakkal kínlódó éjszakák után mostanában rettenetesen sokat tudok aludni. A kocka teljesen megfordult. Igaz, éjjel egy előtt nem nagyon fekszem le, ennek ellenére hosszú hónapokon keresztül ötkor-hatkor már felpattant a szemem; erős, és valahányszor alaktalan lelkifurdalást érezve tápázkodtam fel az ágyban, hogy aztán hosszan ücsörögjek – amolyan félálomban – a fotelomban a nappaliban. Ennek az utóbbi időben nyoma sincs. Hogy akkor öregedtem meg hirtelen, és most öregszem-e vissza, nem tudom bizonyossággal megmondani. Lényeg, hogy tíz előtt nem nagyon kerülök elő a kis ház utca felőli szobácskájából. Sára és Bendi már elmentek a gyerekekkel sétálni, ezt „megúsztam”. Csilla valahol a kertben tevékenykedik, mert az ő szokása a tevékenykedés, egész nap meg nem áll, irigylem is kelőlőképpen érte. Nem tudnám utána csinálni. Reggeli után nézek. (Persze, nem nagyon kell utána nézmem, hiszen minden az asztalon várakozik...) Békéscsabáról hozott háromféle kolbász, két vastag (mert a csabaiak nem ismerik a szalámi fogalmát, náluk minden „ilyen hüvelyes hentesáru” kolbászként neveződik el), egy vékony, téliszalámi, pucorba töltött kolbász (ugyancsak Békéscsabáról, vastagabb, mint két téliszalámis rúd egybefogva...), különféle sajtok, vaj, ízesített túrók, tej, kávé...

Az internet változatlanul szakadozik, bosszankodom, hogy nem tudom megköszönni az engem felköszöntő félezer embernek a figyelmét és bizalmát – külön-külön, személyenként odafigyelve, és személyre szóló reakcióval megfűszerezve. Figyelem magamat: a büszkeségen túl, hogy ennyien szeretnek, az erős elfogódottság, meghatódottság és a magamba vetett bizonytalanság állapotában vagyok...

A hosszas alvás és az internetcsőd – micsoda függő lettem, döbbenek rá, micsoda facebookfüggő! – azzal jár, hogy nincs mit tennem, amíg a

többiek össze nem rendeződnek az ebédhez. Addig lézengek egyet. Fűvet kellene nyírnom, de nincs kanalam a kerti munkához. Semmilyenhez. Nem ütöttem apámra, aki – különösen nyugdíjas korában – eggyé vált az abonyi kerttel. Már hajnalban kint motozott a növényei között, és csak a szürkület hozta „haza, hozzánk”, onnan. Számomra idegen az ásó, a kapa, a gereblye, a fűnyíró... El is sunnyogom a délelőttöt, tudván, hogy délutánra már kész terv van: kóborlás Pityerszeren...

Őriszentpéter az Őrség fővárosa, de messze Pityerszer a leglátványosabb és leglátogatottabb helye a természetvédelmi területnek. Apropó, természetvédelmi terület ide, természetvédő terület oda, a derék magyar állampolgárok ezen a szentként őrzött helyen is dolgoosan szemetelnek. Magyar ember már csak ilyen, szeret a saját fészkébe szarni, aminek csak az lehet az oka, hogy Magyarországot, de akár csak a szomszéd falut, várost, nem tekinti a fészkének, kis túlzással a saját lakóhelyét sem, legfeljebb a kerítéssel gondosan lokalizált családi birtokot nem szemeteli-szarja össze és szét. Pityerszer ebből a szempontból kivétel, szeméttel gyakorlatilag nem találkozunk, igaz, hogy pocsék az idő, magunkat beleszámolva tíz-tizenöten bolyongunk a skanzen házai között. Apró ajándékvásárlások az otthonmaradottaknak, kivétel Sára és Judit különös külön-akciója. A két lány testvérgyűrűt vesz egymásnak, fel is húzzák a gyűrűket a másik kezére, mintegy eljegyezve egymást – örökre. Pedig hát, ez az életfogytig testvéri eljegyzés már születésük óta egyértelmű, és tart...

A pityerszeri skanzen számomra éppolyan idegen, mint a skanzenek általában – annak ellenére, hogy ez egyébként különösen barátságos, és sokféle emberi leleményt sorakoztat fel az érdeklődő számára. Ám az üres, lakatlan házak kolóniája mindig és bárhol, legyen bármilyen szép, érdekes, kitalált és sokat elmondó, riaszt – olyan valamennyi, mintha ledobták volna a közelében a hidrogénbombát. Házak, tárgyak, használati eszközök, életmaradványok – az ember jelenléte nélkül. Fullaszt az emberhiány. Ahogy fullaszt az embertömeg, az embertúltság is. Persze, nyilván hasznos tudni, hogyan éltek a szereken eleink, de lehet, hogy azért, mert már sokszor láttam ezt az épületegyüttest, csöndben bevallom magamnak, hogy unom. Zalán unokámra figyelek inkább, aki még nincs tisztában a környezet történelmi ereklje voltának, így kellő tiszteletlenséggel negligálja a házakat és lakberendezéseket, leginkább a baromfiudvar-makettben kapirgáló kakasok és csirkék érdeklik, na meg a kecskék és juhok. Persze, az a szoba is rabul tartja, amelyben érintésre gyulladnak ki a tárlóüvegek mögött a neonok. Indiánüvöltéssel ide-oda rohan, hol itt, hol ott kapcsol, s ebben nyilvánvalóan a kapcsolási művelet az érdekes, nem is annyira a látvány, amit a felgyulladó neonok láthatóvá tesznek. Zizi csak mosolyog, ez a lány mosolyból van összerakva, csak mosolyog, bármit lát, bármit hall, bárhova visszük. A szelíd együgyűség mosolya ez, azé, aki még boldog, mert ismerkedik, és még nem ismer. Az emberben

ilyenkor ébredezik a felelősség – azt, hogy mit fog tudni a világból megszeretni, megbecsülni, értékelni, s hogy mire kell vigyáznia, mitől kell tartózkodnia, nagyrészt tőlünk kell megtudnia, utóbbiakat, lehetőség szerint, nem tapasztalatból leszűrnie. Bármilyen kicsi is – november végén lesz egyéves, és most még csak augusztusban vagyunk –, az idegeiben már elrakódik minden, ez a kirándulás is a pityerszeri házak közé...

... este, mert Judit lányoméknak csak röpke két napra van maradásra idejük, ősznépi grillezés a kertben. Bendi csiholja Kálmánnal a tüzet, mi Bobóval – aki egyre inkább Zazókának szereti becézni magát, hiába írtam egy kötetnyi Bobó-verset neki, amiről persze, még mit sem sejt vagy tud – a tüzet nézzük, fújjuk, legyezgetjük. Nagy élmény ez a kicsinek, talán most találkozik először a lángok mágiájával, lenyűgöző táncával. A hatalmas falatozást követően ismét csak játék, de valamennyiünk feje álmosan billegdél ide-oda. Lassan-lassan mindenki elhúz aludni. Csak én maradok ébren. Kimegyek az udvarra, nagyon csillagos az augusztusi ég, itt, falun, tiszta a levegő. Hullócsillagra vadászom, de meg kell elégedjek távoli-közeli szarvasbögésekkel. Meg az elpihent család sokféle, remélhetően boldog szívdobbanásával...

Delimir Rešicki: Régi mesterek

Szúgyi Zoltán
Újvidéki naplójegyzetek

Hétfő, 2016. augusztus 29.

Nem sokkal hét után már elindultam otthonról, hogy kényelmesen kiérjek a Kökiből a Keletibe.

8.05-kor indult a vonatom Újvidékre.

Ivo Andrić (rémlík, nevében egykoron expressz is), 343 sz. vonat.

Jól hangzik, de már a netes tájékoztatóból is kiderül, korántsem valamilyen extra, emelt szintű utazásról lesz itt szó, hiszen az út időtartama eleve tíz perc híján hét óra, a táv pedig mindösszesen kétszáznyolcvanöt kilométer. Tehát ez megközelítőleg sem arról szól, amiről én évtizedekkel ezelőtt, amikor még a gyerekek kicsik voltak, győzködtem feleségem, utazzunk Újvidékről vonattal a tengerre, hogy a gyerekek is megtapasztalhassák a valóságban is a távolság, a messze fogalmát, hanem csak egyszerűen, végtelenül kínosan hosszú utazásnak nézhetek elébe.

Nem is történt meglepetés. Sőt, az érkezésre előirányzott 14.56-os időpontra sikerült még közel egy órácskát rákéslekednünk.

A vonatban (előrelátóan hoztam magammal Kindle-met) néhány órányit olvastam, majd hosszasan Jótám történetén és példázatán merengtem.

Abímelek, Jerubbaal fia, ugye, elment Sikembe anyja testvéreihez és megnyerte magának az egész nemzetséget, ahhoz, hogy ő lehessen uralkodójuk, s így meggyilkolhassa testvéreit, Jerubbaal fiait. Elmenvén aztán apja házához Ofrába, meg is ölt hetven férfit egy kövön. Csak Jótámnak, Jerubbaal legkisebb fiának sikerült megmenekülnie, mert elbújt.

Sikem polgárai ezután királlyá tették Abímeleket a sikemi tölgyfánál, az emlékoszlop mellett.

Jótám a Garizim-hegy csúcsáról így szólt a néphez:

– Sikem polgárai, hallgassatok rám, hogy rátok is hallgasson az Isten! Elmentek egyszer a fák, hogy királyt kenjenek föl maguknak. Mondták az olajfának: *Légy a mi királyunk!* De az olajfa ezt mondta nekik: *Talán elvesztettem olajomat, amelyért tisztelnek istenek és emberek, hogy menjek hajladozni a fák fölött?*

Hasonló értelemben utasította vissza a fák kérését a fügefa és a szőlő is, végül a túskebokorhoz fordultak, s a túskebokor ezt mondta a fáknak:

– Ha igazán királyotokká akartok engem kenni, jertek, húzódjatok árnyékomba; mert ha nem úgy lesz, akkor tűz csap ki a túskebokorból, és megemészti Libanon cédrusait!

S ezután elmenekült Jótám, mert félt a testvérétől.

15.47-kor érkeztem meg Újvidékre.

Kedd, 2016. augusztus 30.

Éjfél már jócskán elmúlt amikor visszatértem a hotelba. Úgy kezdtem el az új napot, hogy gyakorlatilag még le sem zártam az előzőt.

A városközpontban lévő Vojvodina Hotelban voltam elszállásolva (nem igazán tudok visszaemlékezni rá, viszont a ma már nem létező, ám az ugyanezen az épület melletti egykoron éjjel-nappal nyitva tartó bürokozra annál inkább), ahogyan a XI. Nemzetközi Irodalmi Fesztivál többi vendége is. A 115-ös szobát kaptam, két ágy volt benn, de egyágyasnak mondták, tehát egyedül bitoroltam.

Elszoktam már a dohányzószobáktól is. Be is számoltam erről sebtiben a máig erős dohányos Dušan Radaknak, akivel az Absolut Klub felolvasásai után, de még az esti megnyitóünnepséget megelőzően a viszontlátás örömevel ültünk le, kis beszélgetésre.

A tusolás után, így, hosszú arany Winston, hús Jelen, US Open az Eurosporton, hajnali háromkor lekapcsolt éjjeli lámpa.

Hit által tiltakozott Mózes, midőn felnövekedett, hogy a Fáraó leánya fiának mondják. Inkább választván az Isten népével való együttnyomorgást, mint a bűnnek ideig-óráig való gyönyörűségét; Egyiptom kincseinél nagyobb gazdagságnak tartván Krisztus gyalázatát, mert a megjutalmazásra tekintett.

(Zsid 11,24–26)

10.30-kor az Aréna mozi elől indultunk autóbusszal Karlócára, ahol az 56. Branko-díjat Srđan Gagić vehette át.

Az első, korábban kezdődő esti programot kihagytam. Azaz benéztem ugyan a Szerb Akadémia újvidéki tagozatának épületében hatkor kezdődött a kortárs dán költészetről folytatott beszélgetésbe (Dánia volt a fesztivál díszvendége), de miután kaptam a frissiben megjelent szerb nyelvű fordításkötetből (*Umoran da budem budan*), gondoltam az igencsak vonatott alkalmi tolmácsolások hallgatása helyett inkább abból olvasgatok majd, s lesétáltam a Duna parkba.

A sarki, de már a Zmaj Jovinára néző trafikban vettem újabb két doboz aranyszínű hosszú Winstont és egy behűtött, fél literes Cocktát.

A kis utcákat is útba ejtettem, nagyon szokatlan volt még a jól ismert belváros átalakulása.

Hiába, huszonöt év óta egyszer voltam csak Újvidéken, a Magyar Rádióval, s akkor a külvárosban szálltunk meg. Kisbusszal jöttünk be az M Studióba is.

A Duna parkban is meglepett a hatalmas tömeg. A babakocsikat tologató fiatal párok között szinte alig lehetett elhaladni, a gyepen mindenütt labdázó gyerekek, takarókon pihenő családok, gitározó fiatalok, a sétányok menti padok mellett pedig idősebbek lesték, hogy felszabaduljon egy ülőhely. Egyszerű kora őszi kedd este, s mintha *majálisoznának* az újvidékiek.

Miroslav Antić szobra előtt pedig, népes gyermekhallgatóság előtt, ezen az estén is ott mesélt a fiatal szerb színész a legendás költő történeteiből.

Szerda, 2016. augusztus 31.

Tíz óra körül elmentem a városi könyvtárba. Erősen kavargtak még bennem az akaratlanul is felelevenedő nyolcvanas évek történései, a szerbhorvát nyelven zajló vita az *Új Symposion*ról, mire felértem az első emeletre.

A költészet és a banalitás volt a tanácskozás témája, de én inkább csak azért jöttem, hogy találkozzak az egykori sympós-barátokkal, a mostani szimpózium két magyar előadójával, Losoncz Alpárral és Faragó Kornéliával.

Az ebéd utáni folytatást ki is hagytam. Pihengettem, készülődtem az esti felolvasásra, ami azért sem tűnt teljesen zavarmentesnek, mert nem hoztam magammal a még Pestről elküldött anyagot, hiszen Zivlak leveléből úgy értettem, a versek a fesztivál idejére megjelennek egy kétnyelvű kiadványban. Kiderült, mégsem. Azt pedig, hogy magyarul más versek hangozzanak el, mint amelyeket majd Emil Kurcinak, a Fialatok Színházának ruszin, de magyarul és szerbül is egyaránt kiválóan beszélő színésze olvas fel szerb nyelven, melyeket előre lefordítottak, nem akartam.

Közben megtudtam Zivlaktól, alig talált fordítót verseimhez. Végül Bordás Győző fordította le őket szerbre, hetet a tíz közül (hárommal a nyelvi megoldások miatt nem boldogult), s bár Győző ezt csak nyersfordításnak szánta (amit az est után személyesen meg is erősített), Zivlak és azon szerb ajkúak is, akik olvasták, illetve a felolvasás alkalmával hallották, jónak minősítették. Mert végül úgy oldódott meg a kérdés, hogy Győző a fellépésem idejére (hazaszaladt és kinyomtatta) megérkezett a kéziratral.

Nyolc után mentem le a posta mögötti térre, reméltem felbukkan még valaki az újvidéki barátok, ismerősök közül, Bordás Győzön kívül is. De nem. Viszont megkeresett Kis Laura, a Magyar Szó fiatal újságírója egy rövid interjúra.

Este kilenc körül tehát, az Ifjú párok terén, hat verset olvastam föl (és hangzott el a magyar után szerb nyelven is): a *Háború ugat a falak mögött*, a *Budapesti tájvers*, a *Pillangóhaiku a gyermekről*, a *Még síró hangom se*, a *Szoros kapu*, valamint a *Csak úgy... in memoriam Sziveri János* címűeket.

Jólesett, hogy a fordításban általam észlelt költői fogyatékoságokat megemlítve Zivlak mellett Emil és Dušan, de Dragomir (Šoškić), Franja (Petrinović), Cera (Mihailović) Boško (Tomašević), Miruljko (Vukadinović) és mások is biztosítottak arról, hogy szerb nyelven is működőképesek az elhangzott versek. És legfőként az, hogy Jancsit (Sziveri) nagyon nagy szeretettel emlegették. Máig tisztelik, becsülik.

Lefekvés előtt eszembe jutottak a 130. zsoltár 3. versében még reggel olvasottak: *Ha a bűnöket számon tartod Uram: Uram, kicsoda maradhat meg?*

Csütörtök, 2016. szeptember 1.

Tízkor újra az Aréna mozi előtt várakozó autóbussznál gyülekeztünk. Előbb két Fruska Gora-i kolostort kerestünk fel (egy nőt és egy férfit), majd a nemzetközi úton a 137-es szállásra buszoztunk, ahol fenséges ebéd, a hagyományos szerb konyha ételeinek hamisítatlan ízei vártak bennünket.

A knini származású Pero Samardžija¹ (miután a '90-es évek derekán megvette a pusztulásnak indult tanyát a körülötte lévő földekkel együtt) fia rendezte itt be a mára Szerbia-szerte népszerűvé vált vendéglátóhelyét.

– *Két kérdést szeretnék feltenni: Milyen verseket ír? És mi a véleménye a költészet hatásáról a politikára, a társadalomra, és erről a fesztiválról?* – mondta Nada Zorič a RTV újságírója, mikor a 19.30-as, az Absolut Klub erkélyéről történt felolvasásom követően az Ifjú párok terére érkeztem. – Csak rövidke válaszokra gondolok, mint pl.: szerelem, halál, természet, táj, tenger (ilyesmiket mondtak a többiek is) – sorolta –, s lehetne szerb nyelven?– tette hozzá.

– Nekem ez nem olyan egyszerű, és magyarul sem biztos, hogy sikerül sebtiben megfogalmaznom – feleltem, és egy kis gondolkodási időt kértem.

Nem örült, de mondta, rendben, s intsek majd, ha indulhat a felvétel.

Rövidesen bólintottam, Nada pedig felemelve a mikrofont intett az operatőrnek:

– *A Háború ugat...* kezdetű versemben így fogalmaztam meg: *Minek szólni azt, mit leírhat bárki?* S ehhez tartom is magam. A megkerülhetetlen útkeresést követően a csendteremtés szükségességét ismertem fel, melyből előjöttek a csendképek, majd a szavak nélküli szólás igénye hozta létre EKG-szonettek és haikuk formájában a megnyilatkozást, mely után már csak az évek során gubókban rejtező pillangóversek születhettek meg, öregkoromra pedig elindítottam a lelket, mert megértettem, hogy időben el kell indítani ahhoz, hogy teljesen felkészülhessen, mire eljut az örökkévalóságig, ahol majd a test is utoléri. Kb. ennyi lenne legrövidebben a lényeg – mondtam, és gyorsan szerbül is elmotyogtam neki hozzá-

¹ Peróval akár Kninben is találkozhattam volna (lehet találkoztunk is?) 1977–78-ban, amikor a katonai szolgálatom töltöttem a JNA-ban, s különösen a fél éves gyalogos kiképzés alatt szinte naponta megjártuk az ún. Vörös földet, mely mint a mostani beszélgetésünk alkalmával kiderült az ő kertjük végénél ért véget. A háború során, ő, családjával Horvátországból ide, én innen, családotul Magyarországra, és most ő lát házigazdaként vendégül itt, Vajdaság közepén, mint Pestről meghívott költőt. A sors iróniája?

vetőleges fordításban, mert úgy láttam érthetett valamit magyarul is, hisz nem leplezte csodálkozását.

De götön feltette inkább újra a második kérdést is.

– Meggyőződése, hogy mint mindennek, a költészetnek is óriási hatása van mindenre, a társadalmakra, a politikára is, függetlenül attól, hogy mi azt érzékeljük vagy sem. S ez a fesztivál, szerintem, éppen azért is kiváló, mert nem rendeli alá magát semminek. A sok-sok országból ideérkező világhírű, nevesebb vagy kevésbé ismert, különböző nyelveken megszólaló költő egyszerűen teheti a dolgát, szeretettel ismerkedve, barátkozva nyíltan vallhat színt. Mindentől függetlenül, kihangosítva hangzanak itt fel sorban a versek a nyitott téren, vagy az Absolut Klub balkonjáról a sétálóutcában közlekedők és a vendéglők teraszain ülők tömege felé, akár a pusztába kiáltott szó, ami, ugye, csak a felületes szemlélőnek tűnhet hiábavalónak.

Hogy mi, és hogyan került végül adásba, nem tudom, de azt igen, máris nagyon sajnáltam, hogy az előző esti, Laurának adott interjúban nem megfontoltabb, jobban átgondolt válaszokat adtam.

Tizenegy körül sétáltunk át a Bistróba, ahol a fiatalok slam poetry döntője zajlott.

Elüldögéltünk órányit a teraszon, majd újfent megköszönve a meghívást, elbúcsúztam Zivlaktól, s a többi, még kitaró fesztiválvendégtől. Dušannak, aki elkísért a hotelig, a Miletić-szobor mellett elhaladva, röviden elmeséltem azért egyik kalandos éjjelünk történetét Jancsival, melynek epizódja (azt hiszem, a Putnik bárból jövet) a szobor takarásában (de hogyan is lehetne egy tér közepén álló szobornál takarást találni?) végzett kényszerű vizeléssel kezdődött, és rendőri pofonokkal végződött... Aztán a Vojvodina bejáratánál, a budapesti vagy újvidéki viszontlátás reményében, tőle is búcsút vettem.

És emlékezzél meg a Teremtődről a te ifjúságodnak idejében, míg a veszedelmek napjai el nem jőnek, és míg el nem jőnek az esztendő, melyekről azt mondd: nem szeretem ezeket! (Préd 12,3)

Péntek, 2016. szeptember 2.

13.04-kor indult a vonatom Budapestre, s mivel valamelyik reggel véletlenül belenézve a hotelszobában található házirendet és egyéb tudnivalókat (pl. az összetört tükör 2800 dináros büntetést von maga után) tartalmazó füzetecskébe örömmel láttam, hogy a távozás napján 12 óráig kell csak elhagyni a szobát, nem keltem korán.

A bepakolást követően tíz körül mentem le reggelizni, és még a kijelentkezés előtt átsétáltam a közeli áruházba néhány magammal vivendő apróságért: Eurocrem, Bajadera, rizses csoki...

Dél körül a négyes buszszal indultam ki a központból a vasútállomásra.

Az információnál meglepetésemre azt mondták, hogy a le- és felszárlást leszámítva semmit nem időzik a Belgrádból érkező vonat. Nincs értelme hát sokkal előbb a peronon álldogálni.

Vettem egy Dnevniket és egy Magyar Szót, és leültem a közeli kerthe-lységbe. Apatini sört és egy hazai kávé-t rendeltem. Hazait, mert az előző napokban gyorsan kiderítettem, hogy azt is hagyományosan, dzsezvában, törökösen főzik, de a helybeliek szívesebben veszik, ha immáron így, s nem török kávéként kéri a vendég.

A vonatban előbb olvasással (átnéztem a napilapokat, majd újra jó szol-gálatot tett a Kindle) igyekeztem elterelgetni gondolataimat az előttem álló hosszadalmas utazás kényelmetlenségeiről (mely egyébként majd még tetőződik is egy kényszerű átszállással Kelebiánál).

Később sorban fellapozgatva az ajándékba kapott könyveket a fesztivál kiadványának segítségével azonosítottam be a költőket, akikkel együtt töltöttem az elmúlt napokat:

Gérard Noiret, Franciaországból, Maurice Riordan és Matthew Caley az Egyesült Királyságból, Tadeusz Dąbrowski és Grzegorz Latushinsky Lengyelországból, Javier Vela és María Alcantarilla Spanyolországból,

Pedro Serrano Mexikóból, Gabrijel Kifu és Slavomir Gvozdenović Ro-mániából, Levena Filčeva Bulgáriából, Mihael Špajer és a bolgár száрма-zású Rumiana Ebert Németországból, НАЛИВАЙКО Николай Петрович és Лазунин Игорь Анатольевич Oroszországból.

S az idei fesztivál díszvendégei Dániából: Thomas Boberg, Pia Juul, Christel Wiinblad, Glenn Christian, Kamilla Löfström

És természetesen a hazaiak (szerbiaiak): Miroslav Cera Mihailović, Miljurko Vukadinović, Rale Nišavić, Irina Hardi Kovačević.

S ha nem is az előlátott 19.45-re, de még kilenc előtt, 20.57-kor befutott a Keleti 14-es peronjára az Ivo Andrić 342 sz. vonatom.

Az újvidéki nemzetközi költőfesztivál résztvevői. Balról harmadik: Szűgyi Zoltán

vagy harminc éve találkoztam utoljára a sárvári diákköltők és diákírók találkozóján. Ő sem változott semmit. Na, jó, pár ősz hajszál. De mi, a sárváriak, örökifjak maradunk.

A táborhely a Hajdúböszörményi Ifjúsági Szálló és környéke, ami Fürdőkertként ismert. A hely a tizenkilencedik század elején koleratemető volt, járványok 1831-ben és 1849-ben voltak. Ezért nem érdemes a földből mélyebbről feltúró vakondokot megcsókolni., hallottam a helybeliektől. Nem állt szándékomban megcsókolni senkit, amúgy is lányszobában kaptam elhelyezést, és a fiúkat szeretem.

...

Tegnap (szerda) nagyon érdekes beszélgetést hallgattam a metafizikus költészetéről a két Marno, apja és fia, Marno János és Marno Dávid közreműködésével. Főként John Donne verseit és Shakespeare Hamletjét járták körbe, de természetesen nem lehetett megkerülni T. S. Eliotot sem. Az egész beszélgetésben az volt a legszimpatikusabb, hogy mindkét Marno a színpadon elhelyezett székek elfoglalása helyett simán leültek a színpad szélére, és onnan adták elő kellemes nyári délutáni csevegés formájában John Donne halálvíziójáról a mondandójukat. A közönség sörözgetett, egyesek cigarettáztak, szabadtéren voltunk. Mindent lehetett. Mint egy igazi műhelyben.

Este Pion Istvánt kérdezte Papp Sándor. A slamjeiről is híres Pion legutóbbi, 2013-as kötetéből olvasott fel, aztán egy prózai szöveget. Közben a reflektorfényben megbolondult rovarömegek átfogó támadást intéztek Pionnal szemben. Ismét arra gondoltam, hogy rovarkutató szerettem volna lenni, s akkor most meg tudnám határozni az éjjeli lepkék, bogarak, szúnyogfélék, legyek, cseszlék hadát.

Két napja szélcsend van. Ez nekem, aki a tengerparton él, nagyon szokatlan, mert nálunk szinte soha nincs szélcsend. Itt áll a levegő. Vágni lehet, olyan forró és sűrű. Még éjszaka is. És ezért nehezen alszom el. A meleg, a szúnyogok döngicsélése, a tűzjelző fel-felvillanása, a szobatárs szuszogása és dünyögése, mind olyan tényezők, amelyek hátráltatják az elalvást. De legalább szélcsend van. Nem dörömböl az ablakpárkányon a vihar... Mint otthon. Itthon szélcsend van.

...

Meg kell néznem a programot, hogy tudjam, mit csináltunk csütörtökön. A legerősebben az utolsó órára emlékszem: az étterem teraszán söröztünk, és néztük a portugál–lengyel hosszabbítást és a tizenegyeseket. A sör olcsó, átszámoltam, mintegy 15 korona, jó búzasör, nálunk fél liter ilyen sörért étteremben simán elkérnek 90 koronát. Nem is szerénykedtem a fogyasztásával. Igen jól esett a nagy melegben. Finom kis citromkarikákat úsztatam meg a sörhabon, ettől még jobb lett a kedvem. Egyébként a délelőtti Vörös-szeminárium és az ebéd után Szálinger Balázssal, Juhász Tiborral és

Papp Sándorral társalogtam. Nem is tudtam, hogy Szálinger hobbiornitológus. Lelkesen hallgatta a csicsörke (*Serinus Serinus*) délutáni énekét. Ez az egyik legkisebb az európai pintyek közül. Kicsike sárga madár. Jellegzetesen mediterrán elem a magyar faunában, és meglepetten konstatáltuk, hogy már az Alföldön is megjelent. A magánbeszélgetés után a közönségnek is bemutatkoztak versekkel, beszélgetéssel, Papp Sándor moderált. Este bevontunk a társalgóba, ahová beszorult a meleg. Félhomályban nézegettük Magolcsay Nagy Gábor verseit a vetítőn. A beszélgetést Szabó Imola Julianna vezette. Magolcsay *Második ismeretlen* című vizuális és interaktív verseket tartalmazó kötetét lapozgattuk. Aztán Korpa Tamás következett. Verseit hallgattuk, de beszélt a SziF-online-ról is, illetve a további nyári táborozási lehetőségekről. Az est fénypontja Simon Márton és Závada Péter fellépése volt. Mindketten olvastak verseket, illetve slamet. A fiatal közönség nagyon jól vette a poénokat, nagy volt a siker. Jellemző a táborra, hogy a műsorok után folytatódik a diskurzus magánbeszélgetésekben. Ez így volt ezen az estén is. Pedig akkor már a meccsnek is vége volt, és a csicsörke is lepihent, abbahagyta az éneklését.

...

Megjegyzés az estékhez kapcsolódóan: a szúnyogok közül a dalos szúnyog (*Culex Pipiens*) a kedvencem. A dalos szúnyog lárvái kis állóvizekben, például esővizes hordókban, tócsákban fejlődnek. Az imágók rendszerint házakban, istállóknak tartózkodnak, pincékben, barlangokban telelnek. A dalos szúnyog általában madarak vérével táplálkozik, de egyik alfaja az ember és más emlősök vérére szívjá.

...

Péntek reggel elaludtam *túl a kialvatlan éjen...* Azért is nem kapcsoltam be az ébresztőt, mert ki akartam magam pihenni. Aznap volt a fellépésem Kollár Árpáddal és Herczeg Ákossal. Így a délelőttöt ágyban töltöttem. Délután érkezett Szirák Péter, Lapis József, Áfra János az Alföldtől, és kiegészültek egy szerzővel, Vörös Istvánnal. A kérdések a lap profilját, történetét és a megjelenési lehetőségeket vették számba. A nagy hagyományú lap bemutatója után egy frissebb, de nem kezdő online felületet mutattak be, a dokk.hu-t. Filip Tamással Papp-Für János beszélgetett. A vacsora után Kollár is megjött, éppen Dubrovnikból. Szóval levezetett egy pár kilométert, hogy az Adriáról Böszörménybe el tudjon jutni. De valahogy nem sajnáltam. Vártam volna tőle a burekot, amit ígért, de azt mondta, hogy nincs, mert Szegeden nem találni olyan jót, mint a határ másik oldalán. Én ezt alá is írom, de Árpád már hónapok óta tartozik nekem egy cikkért eggyel. Szóval nehezményeztem. Ennek ellenére jó hangulat alakult ki közöttünk. Én az interneten élek, és vele (is) most találkoztam először IRL. Ismerem már több, mint egy éve, de csak virtuálisan. Úgyhogy azt is a hajdúböszörményi író tábornak köszönhetem, hogy

Kollárt élőben is láthattam. Mit láthattam, hogy Domonkos Istvánról beszélgethettünk, és hogy társelkövetője lehetett a könyvbemutatómnak.

Őszintén szólva az én pályám Debrecenben kezdődött. Első publikációim az Egyetemi Életben jelentek meg, tagja voltam az Alföld Stúdióknak, de az Alföldben soha nem jelentem meg. Valahogy nem kedvezett nekem a szerencse (és Keresztury Tibor). Soha nem sérelmeztem ezt. Elvégre senki nem lehet próféta a saját hazájában. És gyorsan hozzá is teszem, hogy a váltás (2016 január) óta már fogadtak el szöveget tőlem ott is. Valahogy én az Alföldtől egy kicsit féltem. Sokat jártam a szerkesztőségben, szinte minden évben részt vettem az irodalmi napokon, ahol életemben rengeteg fontos emberrel találkozhattam. Például Sziveri Jánossal és Bozsik Péterrel. A vajdasági magyar irodalom iránti érdeklődésem kezdete is az irodalmi napokhoz köthető. Annyira belefeledkeztem ebbe a témába, hogy a vajdaságiak engem mindig onnan valósinak néztek, mert annyi vajdaságit ismertem/ismerek. Kollár Árpád is azt kérdezte Beszedes Istvántól – amint azt Árpád elárulta –, hogy nem vagyok-e AZ. Vajdasági nem vagyok, sajnos, mert akkor most megjelenhetne a kötetem a Forumnál, de szívesen venném, ha valaki gyorsan örökbe fogadna. Bár tiszteletbeli szerb igen. Az úgy történt ugyanis, hogy Filip Davidot látta vendégül a Ex Symposion Budapesten. Sokat kísérgettük Davidot. Egyszer még a kabátomat is feladta – Bozsik szerint ez az jelentette, hogy valamit akart tőlem. De ez sosem derült ki. Mindenesetre a sok kísérgetés és beszélgetés után elnyertem a tiszteletbeli szerb címet. Abban az időben persze nem lehetett tudni, hogy ez jó, vagy sem. Barátkoztam mindenkivel. És ez gyanús volt. Rám fogták, hogy kémnő (Mata Hari) vagyok, de ennek soha nem volt semmi alapja. (Szmájli.)

*kanadában mindenki kanadai
kanadában kanadai évek múlnak
híres a kanadai éhség
a kanadailag fagyasztott kanadai vér
velőscsont máj és vese
a kanadai szárított gyümölcs
kanadában mást sem hall a kanadai
csak azt hogy kanada kanada...*

(Domonkos István)

szarajevoban nem lehetsz sarajevo

(Kollár Árpád)

Svédországban mindenki svéd

(Szeles Judit)

Ezt nem akartam megírni, de mégis ide kívánkozik. Hiszen vikingek már csak a mesékben vannak, magyar zenészlegények is. Hol volt, vol nem volt, volt egyszer egy Juhász Tibor és egy Szálinger Balázs, akik történetesen együtt léptek fel a hajdúböszörményi írótáborban. Azt próbálták nekünk bemésélni, hogy brácsával és gitárral (Fender) akartak fellépni, és a moderátor, Papp Sándor Kodállal készült a felolvasására. Juhász Tibi brácsáját még Lajkó Félix is megdicsérte, és megért 250 ezer forintot, de be volt zárva Szálinger autójába. És Tibor nem tudott hozzájutni, mert Szálinger megharagudott rá. Ugyanis nem hozta el a kék hangolósípot, csak a pirosat. A C pedig ebben a melegben, ugye, lehangelődött a brácsán (amit még Lajkó Félix is megdicsért). Ment az alkudozás, hogy Tibor ötvenezer forintért visszavásárolhatja a hangszerét. De végül annyira összerúgták a port, hogy CSAK verseket olvastak fel, semmi koncert. *Practical joke*. Meg lettem vezetve – egy kicsit. De nagyon élveztem az előadást. (Azóta is jön két kávé árával Tibor és Balázs.) A Fenderről pedig az jut eszembe, hogy amikor (életemben először) az Adriánál nyaraltam, megismerkedtem egy törökkanizsai szerb fiúval, akivel romantikus kapcsolatot (sic!) alakítottam ki. Ő kért meg arra, hogy küldjek neki Fender húrokat Magyarországról. Ennek jó harminc éve már, eltelték a háborúk. Én, mivel attól féltem, hogy a háborúban bedarálták húskonzervnek, megpróbáltam megkeresni az interneten. És szerencsésen meg is találtam. Azóta nagybecsű fül-orr-gégész és hobbizenész, egyszóval minden rendben van vele.

...

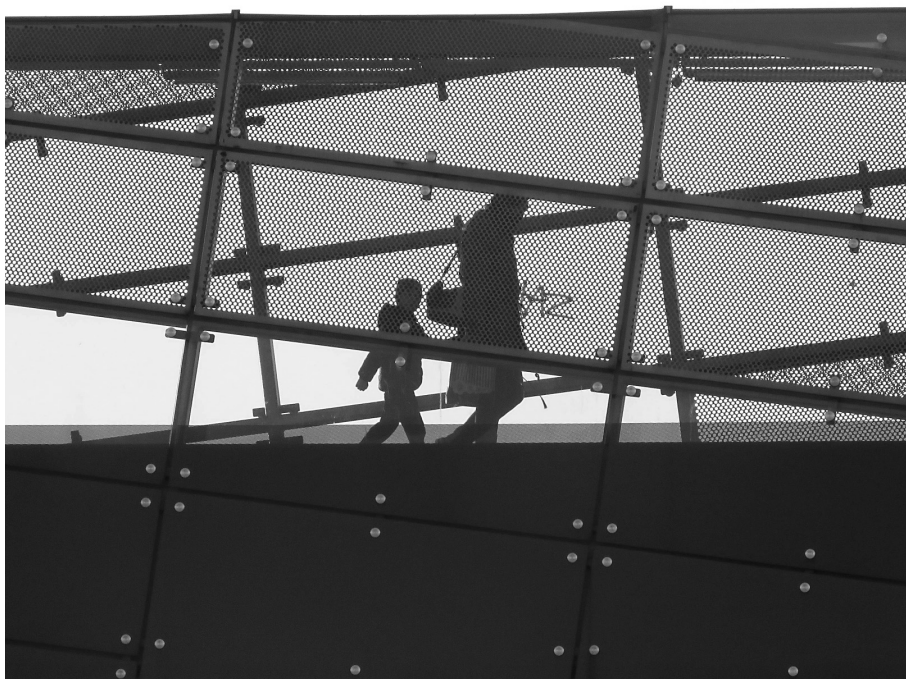
Utolsó este a táborban. Sajnos az étterem nem nyitott ki aznap (péntek), és nem jutottam hozzá a kedvenc búzasörömhöz, mi több, a tábori büfében is kifogyott a Kőbányai. Ezért szárazon csináltam végig a bulit. A kora esti Takács Nikolas-koncertről lemaradtam, ami nem is olyan nagy baj szerintem. De a koncert utáni táncos-énekes műsorról nem. Először csak tisztos távolságból hallgattuk a karaokézó fiatalokat, de Áfra János azt mondta, ha Vörös István felmegy a színpadra a gyerekekkel táncolni, ő is felmegy, és akkor az isten se tarthat vissza engem sem attól, hogy beálljak. És lőn. Vörös elindult a színpad felé, őt Áfra és a párja követte, majd Papp-Für és én. A gyerekek legnagyobb örömére mindannyian elkezdünk ropni. Mit ropni! Vörös tánctudásával lenyűgözött mindenkit. De az sem volt semmi, amikor Áfra hozzáfogott brékelni. A zeneszámok minőségével vitatkozhattam volna, ám megatódtam, amikor a Mamma miát tették fel. Pár órán keresztül hatalmas bulit vágunk le. Hajnali egykor-kettőkor kezdett megfogyatkozni a társaság, bár a beszélgetések tovább folytatódtak. Ezért másnap igen kellemetlenül érintett, hogy fél nyolckor fel kellett kelni a reggelihez.

A műhelycsoportok bemutatkozását és a díjkiosztót sem lehetett kihagyni. Idén szakmai díjban részesültek: Weeber Luca Borbála, Kupi-

hár Rebeka, Sebők György, Gyulai Klára, Kovács Zsófia, Bassola Bera Rozina. Társművészeti díjat kapott Kis-Német Noémi, különdíjat pedig Berta Livia, Kovács Lili és Locker Dávid. Közönségdíjban Tóth Gergő részesült. Végül pedig, de nem utolsó sorban a tábor nagydíját Saáry Lilla tudhatja magáénak. Várjuk a megjelenésüket különböző lapokban!

...

Finito la comedia. Léghkondicionált távolsági busz, odakint legalább 35 fok árnyékban. Szombat. El kell válni a böszörményiektől és egymástól. Egyedül én vagyok a táborosok közül a buszon. Egy nő előttem telefonál, többen a telefonjaikkal babrálnak. Vissza a hétköznapokba. A Hajdúböszörmény–Debrecen távolságot a busz 25 perc alatt teszi meg, ez kevés ahhoz, hogy visszarázódjak. Szomorúan húzom magam után a gurulós kofferomat a forró aszfalton. Debrecen, megint Debrecen. Drága anyukám töltött káposztával és behűtött dinnyével vár. A vendégszeretet és a gondoskodás éppen olyan, mint a táborban. Itthon vagyok otthon. Bár a skandináv hűvös nyaraknál nincsen a világon kellemesebb! Összegeznem kellene. Én csak hálát érzek. Köszönöm Papp-Für Jánosnak és stábjának a lelkiismeretes munkát, és a tábor összes résztvevőjének a színvonalas műsorokat. Elültették a bogarat a fülemben. Van remény: a magyar irodalom jövő generációja már alkot. És ennél nincs jobb érzés.

Delimir Rešicki: Árnyak

Varga Richárd
Naplóversek

Februári töredék

Február nyolc. Este.
A garzonom ablaka az Orionra néz.
Az ég fekete, az erkély zöldre festve.
Szúnyogháló által pixelezett Egész...
Három négyzetméter, hidegkő burkolat,
Radiátor van, de nem fűtök vele.
Fáznom kell, hogy lássam: távozhat a testből
Az is, ami végül is az élet feltétele.

Február kilenc. Délután.
A fákra dobva két lélek imbolyog.
Az enyém áttetsző orángután
A tiéd gepárd, strucc vagy antilop.
Kimostam magamból mindkettőnket, látod!
Megszáradnak lassan az állatkerti jelmezek.
Havazik. Nézd a tisztaságot!
Talán megtalálom magam, ha a pelyhek között elveszek.

Február tíz. Reggel.
Túl korán keltem. Még csillagos az ég.
Az erkélyről szemezek a végtelennel.
Azúr nincs, csak ezernyi vég.
Fénylő sírkövek. Az egyiket megfogom.
Így fogtalak téged is éjszaka az ágyban.
A bőrömmön éltél, Te, női Orion!
De közelinek – úgy tűnik – a távolságot láttam.

Február tizenegy. Éjfél.
Amíg ezt írom már nulla óra egy...
Hazugság hát ez is. Mégis mit reméltél?
Bár óraműpontosan az idő sose megy...
Szóval lehet, hogy ez igaz: Ez a percnyi tévedés.
De csak ez! Mert hogy is lehetne más
Igazabb annál, hogy: Minden, ami biztos
Csak bizonytalankodó megnyilvánulás.

Február van tehát. Legyen mondjuk este!
 A beépített erkélybe beépítve én.
 Szúnyoghálót dob az éj lélekre és testre...
 Darabokban minden: Minden a helyén.

Veszprémben járt a Tél

Ne sottogj nekem, Ősz!
 Ez nem Párizs, hanem Veszprém.
 Beláthatod, mellélősz,
 ha a halálról mesélsz egy olyan estén,
 amikor egyébként is körülvesz minket
 a lehulló levelek kriptaillata.
 A Szajna-parton, nyáron elérni, hogy Ady Endre,
 Léda melle mellett kicsit gondoljon már a The End-re,
 Na, az már valami!
 De most ősz van. Hogy úgy mondjam:
 magad maradtál magad mellé viszonyítási alapnak
 Mint mikor egy filmben, ami sekélyes, de menő,
 a vámpírok egymás torkába harapnak,
 és konstatálják, hogy vérszegény minden egyes vérevő.

...

Mielőtt idejöttem, a kocsim szélvédőjéről söpörtem
 le huszonhét apró halált. Csodálkozol? Pedig
 Nem történt semmi. Csak az élet lőtt, és talált.
 Ahogy szokott.
 Úgyhogy ne sottogj nekem!
 És ne mondd, hogy minden pillanat lopott,
 mert amúgy *budspenceresen* pofán váglak.
 Éppen elég teher várni arra, hogy várnak
 Egy másik, ismeretlen helyen.
 Vagy éppen a Semmi vár,
 Csak így: közösségtől megfosztva, mégis közhelyesen.

Nézz ránk, Ősz!
 Úgy sorakozik bennünk ezer frusztráció,
 mint csuklón a fesztivál-karszalagok.
 Csontvázak ütik agyunkba az ígét, hogy:
 „Gondolkodom, tehát jobb, ha hallgatok.”
 Tudod, az elmúlás bizonyosságánál rosszabb
 a lét bizonytalansága.

Meg hogy nem találok kifejezőbb képet,
mint... igen...: egy rúd párizsi az Élet.
Mindenki fintorog, hogy mit daráltak bele,
De végül is ízlik. És már délben hiányzik a fele.

Szóval ne suttoj nekem! És ha lehet,
többet ne szavalj Ady-memoritereket!
Inkább gomboljuk be a tényt – úgy Pilinszky-módra –,
hogy minden válasz csak az igazság illúziója.
Hogy csak a kérdés lehet igaz.
És hogy minden egész eltörött – mondod. Az lehet,
De a tortából egyetlen szelet
is hordozza a torta lényegét:
hogy amikor eszed, azt mondod: Hmmm...
...és még káromkodsz is hozzá,
mert Esterházy mondta,
hogy indokolt esetben –
például, ha kurva jó egy torta –
Lehet.
És ez egy igen is indokolt eset.
Különben meg olvass sztoikusokat,
attól majd elcsitul benned a kényszer,
hogy toposzként harcolj a fennálló léttel.
Nyugodj bele: mindenki tudja, hogy egyszer ennek vége.
Kinek a máj, kinek a gége...
Kinek a Semmi ágán vágató tehervonat.
Kinek egy parancs, hogy ásd meg magad a sírodat.
„Der springt noch auf.”

Mi történt, Ősz?
Hol marad a zümmögésed?

Micsoda? Hogy a nyögő fák???
Ezt hatásosnak érzed? Annak találad?
Pedig képzeld, nem az! A fák nem.
Bezzeg az engem nyögő lányok,
akik nem tudtak mit kezdeni azzal,
hogy ősszel születtem, nem pedig tavasszal,
és hogy semmi másra nem vagyok képes,
csak elmúlni tudok. És számomra is kétes
minden bizonyosság. Ezért beszélek most hozzád,
mert te pont ilyen vagy.
Őszbe süllyed az, ki őszből vétetett.

Én három hónap alatt leélek egy teljes életet.
Aztán kezdem előlről.
Mindig csak előlről.
És soha nincsen vége.
Nincsen vége soha. Érted?
Hát, ne suttogj a fülemben!
Ami lényeges, azt úgysem fogja fel az elme.

Az idő folyik.
Ahol állsz: az a cél.
Nyugodj meg! És fogadd el azt is, hogy
Veszprémbe (éppen most) beszökött a Tél.

Delimir Rešicki: Jackson Pollocknak

Kovács Endre
Napló

2016. április 14., csütörtök

Tegnap volt négy hete, hogy Juditom meghalt.

(Szentjóby) Tamás gyakran telefonált, kérdezte, hogy van, adott tippet mit kellene szedni, enni, hogy lehetne változtatni a sorson.

Aztán, amikor már egyedül lettem, hívott, hogy látogassam meg káptalantóti házában. Elmondta, hogy kell menni, de nem tudunk egykönnyen beszélni, ott nincs nagyon térerő, ugyan távoli, de magas fák eltakarják a templomtornyot, a relét.

A tizennégyes kilométerkő és a kőfeszület között felkanyarodtam jobbra, ahogy mondta, a domb felé, onnan már látszott a ház.

Különös rózsaszínű, kékeszöld ablakokkal. Mire odaértem már kint várt a lépcsőfeljárón, az ajtó előtt.

Meglepett. A haja sűrűn állt fölfelé, még mindig szőke, de talán már ősz is. Borotvátlan volt, majdnem szakállas. Mindig, még a nehéz időkben is frissen borotvált volt, igaz az emlék, ami most felvillan, még az az idő volt, amikor nyakkendőt kötöttünk, és David Bowie-t hallgattunk. Most nem támaszkodott mankókra, de látszott, hogy nehezen, fájdalmasan áll és lép. Azt már tudtam, hogy mindkét oldalon csípőprotézist kapott, egy évig nem tudott lemenni az utcára sem, egyszer a mentősök levitték egy székben, aztán visszavitték, pénzért. Ezt mesélte. A ház belül is szép, frissen festett falai tojánhéj színűek.

Az ablak alatt kereveten ült, előtte két szék, azon egy nagy és vékony kartondoboz, asztalként szolgált. Fényképek voltak rajta, egy kis kofferből szedte elő őket, mondta, hogy huszonöt éve, amióta hazajött, most látja őket először. Mindenre emlékszik, még a legapróbb részletekre is.

És hogy talált egy levelet, amit Weöres írt neki, miszerint Tamás egyik verse ihlette meg. Igen ám, de ez a vers sokkal gyengébb, mint az övé, annak csak dekorációja, ornamentikája, belülről üres.

Odaadtam a bort, amit vittem, mondtam neki, ez a mi borunk. Kérdeztem, szokott-e még inni, azt mondta, ritkán. Néhány évvel ez előtt idegösszeomlást kapott. A lakásuk ablaka közvetlenül a kínai követség telkére nézett, ahol állandóan építkeztek. Kínai munkások hat vagy nyolc emelet mélysége. Amikor felértek a föld szintjére, egy tenispályát építettek rá. Ezen nem csodálkozott, emlékezett rá, hogy az amerikaiak Belgrádban elsőnek a kínai követséget bombázták le a nagykövettel együtt. De most itt a munkások reggeltől estig elviselhetetlen zajt csaptak. Tamás egész

életében nappal aludt és éjjel dolgozott, fent volt. Erről a rendszerről nagyon nehéz átállni az ellenkezőjére. Sírógörcsöket kapott, ordított. Akkor az orvos nyugtatót, altatót adott neki, azzal viszont már nem tudott meginni semmit sem, pedig addig minden éjjel megivott egy üveg bort.

Aztán valahogy a Nica is szoba került. Mert hogy ő meg mindeközben a kitért ablakban cigarettázva napozott! Mondtam, ő biztos ritkábban jön ide, dolgozik. Á dehogy, mondta, életében nem dolgozott, állandóan csak a görögökkel van elfoglalva, a családdal. Na várj csak, mondta, a laptopjáról felolvasott egy írást, amit a görögökről írt. Még csiszolhatta, nem volt teljesen elégedett, még nem volt eléggé lesújtó, vitriolos. A szöveg érzékeltetése is siralmas kísérlet lenne a részemről, de a legtöbb szóban van egy z betű. Ház, pénz, zeller, Zorba etc.

Kérdeztem, mi van a fiával, látja-e néha. Mondta, hogy meghalt. Egy rendőr hátba vágta, egy anyajegy megsérült, és elrákosodott. Huszonhét éves volt. Láttam, hogy megrázza őt, de az nem hangzott el, hogy nehéz az ilyet *feldolgozni*.

Aztán kérdeztem, mi van a lányoddal, Tajmával. Így vagy úgy, őt is elvesztette. Azt mondta, arrogáns, pimasz, követhetetlen. Csak a baszás és a pénz érdekli. Olyan, mint az anyja. Genfben egy izraeli bankár titkárnője, rengeteget keres. Most elvált, a férje egy angolai raszta festő. Szobafestő. Két gyerekük született, ők is raszták, de a pasinak van már öt vagy hat gyereke Angolában is és másutt is. Az egyiket Genfben akarta hozatni, nem volt könnyű, Tajma segített is neki, de aztán jött a gyerek anyja is vele. Akkor telt be a pohár, amikor bejelentette, hogy van egy újabb gyereke, talán pont Genfben.

Tamás előtt volt néhány régi fénykép. Párizsban készültek. Talán a Luxembourg-kertben. Egy fasorban sétál egy serdülő lány: Tajma. Tamás azt mondja nagyon szerette, szép volt. Látnád most, mutatja, ilyen vastag a combja. Olyan, mint az anyja. Aztán egy fényképről beszél. Tajma anyjának a villája, talán a Réunion-szigeteken. Az úszómedence előtt egy tűzpiros Range Rover mellette egy ezüst Mercedes. Eszembe jut, amikor Tamással összefutunk a rue de Rhône-on, azt mondja, hogy Juli, a felesége vett egy vitorlás hajót a Genfi-tóra és ő most egy akváriumot vesz neki, hogy Juli vitorlázás közben láthassa a halakat.

Rágyújt, rettenetesen köhög. Pár évig nem cigizett, aztán újra. Maga sodorja, mondom neki, szívjon Virginia Goldot. Juditnak néha azt vettem. Az talán erős lenne, mondja. Kívánja, de nem tudja leszívni. Úgy fuldokol tőle, mint régen a hasistól. Erre én most már érzékeny vagyok, mondom neki, nézesse meg magát a tüdőgondozóban. Azt mondja, mit nézessen, és ha azt mondják, hogy terápia, besugárzás, akkor ő abba majd belemegy? Azt érzem, most már én is, hogy talán igaza lehet.

Régi intermédiás diákjai hozzák le ide vagy viszik vissza Pestre. Van egy robogója is, de fél, hogy elesik vele. Kellemetlen hideg szél fúj. Be kellene

menni Tapolcára egy láncot venni, hogy a robogót a ház előtt oda tudja kötni valamihez, egy fához, hogy nehozz ellopják. Csak lépcsőkön lehetne le- vagy felvinni zárt helyre, de nem bírja cipelni. Szeretné megnézni az e-mailjeit is egy pizzériában. Ahol van wi-fi.

A mankókat a hátsó ülésre tesszük. Azt mondja, szereti Tapolcát, olyan, mint egy francia kisváros. Megtaláljuk a boltot. Kiabál az eladókkal, jöjjenek, segítsenek a nyomoréknak! Azok támaszkodnak, beszélgetnek. A legvastagabb láncot veszi. Ott árulják mellette a szerszámot is, amivel aztán bárki elvághatja. Aztán vesz még néhány dolgot, tányérokat, mérőszalagot.

Az első pizzériában nincs wi-fi, csak egy másikban. Hosszúlépést kér, én egy teát. Amíg megnézi a levelezését elkészítik az ételeket, amit rendelt, hogy aztán elvigye becsomagolva a későbbi napokra. Én nem vagyok éhes. Jön a pincér fiú, akire ráförméd, mi ez a borzalmas zene? Ez a rádió, válaszolja az.

Mielőtt a házhoz érénk, összetalálkozunk a szomszédal, azt mondja hozott valamit. Megtaláljuk az ajtó előtt. Felmegyünk a lépcsőkön, a szék, ami az ajtónak van támasztva, eltakarja az ötliteres marmonkanna bort.

Újra a házban. Lassan lemegy a nap, egyre hidegebb van. Mondom neki, lassan elindulok. Tiltakozik, azt hitte, ott alszom. Mondom neki, öt óra körül elkezd szorítani a fogó, a satu, a kaloda. Meg kell innom valamit. Nem szól semmit. Mondom, vigyázz magadra. Azt válaszolja, te is. Mondom, nehozz eless, eltöröd a kezed, a vállad, nem tudsz felállni és nincs térerő. Azt mondja, jó.

Hazafelé. A legkedvesebb tájakon. Elszorul a torkom. Erre jártunk haza Győzőéktől. Itt láttunk először és utoljára búbos bankát.

A faluban megállok a trafikban, kérek a lánytól egy üveg Jim Beamet. Felragyog az arca, ajándék lesz? Nem, mondom, megiszom. Azt mondja, de jó magának.

Otthon. Márai azt mondja, nem a halál a rossz, hanem meghalni. Pál apostol meg azt, hogy aki meghal, az a halálban van. Ezt Szent János is megerősíti, onnan lesz a feltámadás. De a halál, az hol van?

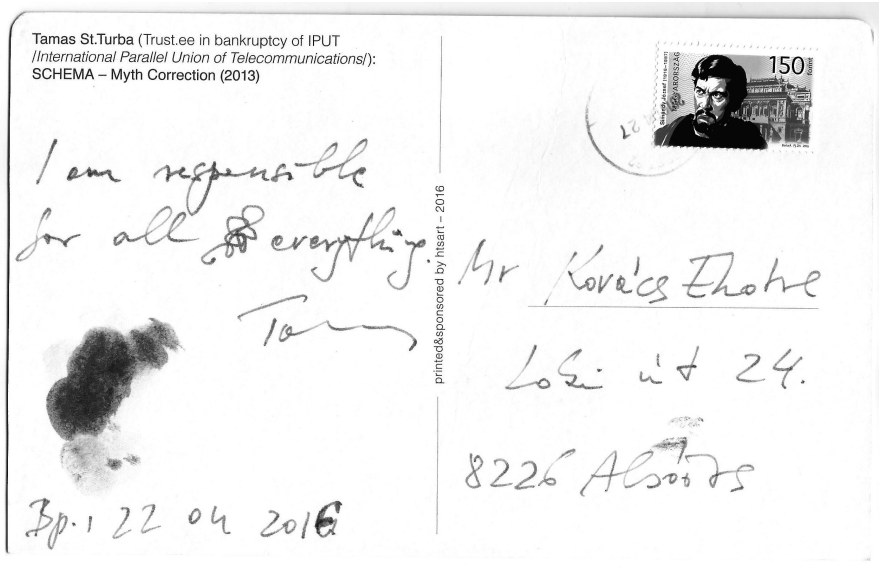
Fent? Vagy lent? És mit csinál ott, az, aki meghalt?

Nézek ki az ablakon, nézem a kertet. Nem nézhetnénk együtt? Innen, vagy onnan?

Nincs más hátra, mint hinni.

Húzom az időt.

Snooker. Mark Selby–Robert Milkins 10:6.

Szentjóby Tamás képeslapjai Kovács Endrének

Petrik Iván

Feljegyzések a levéltárból

Levéltárban dolgozom, ami többek között azzal jár, hogy nincs igazán kortárs érzékem. Fél lábbal a múltban élek. Vagy inkább mindkét lábbal. Ha hazafelé tartok, egyszerre látom meg a döbrönteai várat, az Esterházy-mauzóleum kupoláját és a nagyannai dombot, a tetején valahol az utca végén az én házzal. A templomban egy 18. századból itt maradt Hiszek-egyed mondk, abból az időből, amikor a betelepítésük után a svábok végre megszokták, hogy itt vannak, és először szólaltak meg magyarul. A házam tűzfalából százéves, koronás Esterházy-téglát bontottam ki, és jól látszott, hogy egy sokadik átépítésből származik. Nem azt mondom, hogy a múltba temetkezem, hanem azt, hogy a jelennél valamivel (jóval) tágasabb élményanyagot kapok készen nap mint nap. Ha például nem dolgoznék levéltárban, valószínűleg fogalmam sem lenne arról a csodálatos tényről, hogy létezett egykor *robbantásos trágyaterítés*, és sosem olvasom az asszociatív hajlamok nélkül is érdeklődésre számot tartó szót: *tejadós*. És ezek csak apróságok, mert a tapolcafői hegyközség iratai között egy meggyötört papíron ez olvasható: *Én alább is megírt nemes Tapolczafői lakos, Eőri Adám az öregség és a nyavalyák az erőmet kisajtották és érzem, hogy az én romlandó testemnek sár háza elbomol, hogy azért a földnek háládatlan terhe ne legyen, az én tsekély keresetembeli jószágotskámruul míg szállhatok nemes helységünk érdemes előljárói jelenlétében ezen rendelést teszem...* A végrendelet persze folytatódik, de már ennyiből is látszik, hogy ez irodalmi értékű szöveg. Vers inkább, mint próza, nem is kell sokat pofozgatni rajta.

Egészen kis testamentum

Én alább is megírt nemes
tapolcafői lakos: Eőri Adám
az öregség és a nyavalyák
az erőmet kisajtották, és érzem,
hogy az én romlandó testemnek sár-
háza elbomol,
hogy azért a földnek háládatlan terhe
ne legyen, az én csekély keresetembeli
jószágotskámruul míg szólhatok,
nemes helységünk érdemes előljárói jelenlétében
ezen rendelést teszem.

Egyebem nem lévén
egy legyet hagyok hátra,
s nem kevesebbért
csendes jobblétemért
hagyom e testamentum által
az egész világra.

Lehetne persze még ezt is folytatni, kinek-kinek az ízlése szerint kanyarítva jobb vagy rosszabb irányba.

Megjegyzendő, hogy versben levéltári forrást teljes terjedelmében, tudomásom szerint, először Ezra Pound közölte. Észak-olaszországi levéltárakban kutakodván Sigismondo Malatesta levelezésének néhány darabját szó szerint helyezte át cantoiba. Mindegy, hogy irodalmi vagy a történettudományi kuriózumnak tekintjük ezt (valószínűleg mindkettő), azt mindenképpen jól mutatja, hogy nem csak azért érdemes levéltárba látogatni, hogy önként mumifikálódjunk az el nem olvasott iratok üres csendjétől.

Föl s alá szánkázhatunk az eltűnt időben, keresünk, találunk. Csalárd módon eltűnt két település például Veszprém megyében az elmúlt évszázadok során. A napokban ennek próbáltam a végére járni. 1345-ben az Atyaiak és az Essegváriak pereskedtek Lak és Mihály birtokok ügyében. Azt elismerték az Essegváriak is, hogy eredetileg az Atyaiaké volt a két település, de aztán valamiképpen hozzájuk kerültek, és nem nagyon akarták visszaadni őket. A birtoklás jogcíme körül folyt – szokás szerint – a hercehurca. Az Atyaiak bemutatnak a per során egy 1299-ben kibocsátott oklevelet, amely egyértelműen bizonyította, hogy ekkor az övék volt Lak és Mihály. Melyik másik település lehetne ez a Lak, mint a mai Kéttornyúlak. Az Atyaiak birtokolták, akik nagyon közel, a mai Attyapusztán éltek. Világos mint a nap. Ráadásul nem ismerünk Veszprém megyében másik ilyen nevű települést. Nyugodtan hajthattam álomra fejemet, megvan Kéttornyúlak első írásos említése, amelynek kiadására, fordítására, értelmezésére kapott felkérésnek ezek után könnyedén eleget tudok tenni. Másnap azonban gyanakodni kezdtem. Kéttornyúlak középkori előzményét, a környék több falvával (Nóráp, Dálka, Perecske, azaz a mai Bakonypölöske) együtt ugyanis egyazon rokonság: Hektor és fiai és fiainak leszármazói birtokolták végig a középkorban. Elég sok adatunk van erre vonatkozóan, mivel idejük jelentős részét azzal töltötték, hogy pereskedtek – egymással. Ebbe a történetbe nem illeszkedik sehogyan sem az Atyaiak, még kevésbé az Essegváriak birtoklása. Ha csak részük is lett volna a településen, a peranyagokban, határjárásokban egészen biztosan megemlítenék őket. Bele kell nyugodnunk, hogy egy feloldhatatlan ellentmondásba ütköztünk. A feloldhatatlan ellentmondások nagyon inspiratív jelenségek, és a legtöbb esetben szeretem meghagyni őket úgy, ahogy vannak. Ebben az esetben azonban elgondolkoztatott egy apróság.

Az Essegváriak, még mielőtt az Atyaiak vissza akarták volna perelni a két falut, megosztottak egymás közt a javaikon, egészen pontosan 1341-ben. Itt a felosztott birtokokat különös kis csoportokban sorolták fel, amely csoportok kialakítását nem magyarázta sem a birtoklás jogcíme, sem megszerzésüknek körülményei. Ezért jutott eszembe az, hogy földrajzi elhelyezkedésük szerint tagolták őket. Lakot és Mihályt a mai Vörösberény területére lokalizálható Erdőberénnyel együtt sorolták fel. Vörösberény határában pedig a térképek szerint az egyik hegyet ma is Lakhegynek hívják. Minden világos: Lakhegy a nevét az egykor ott fekvő, azóta elpusztult településről kapta. Megvan tehát a megoldás. Ez a Lak egy másik Lak. Azaz a középkorban két Lak nevű település volt a megyében. Az egyik Pápa környékén, a másik a Balaton-felvidéken, ahol az Essegváriak figyelmét is felkelthette. Világos, mint a nap. De persze erre is jött még cáfolat. 1345-ben ugyanis (személyes vonatkozásában a következő munkanapomon) a Perecskét is birtokló Hektor fia: György panaszt tett a király előtt, mivel az Essegváriak, miközben bejárták Lak és Mihály birtokaik határait, Perecskéből is lekanyarítottak egy részt. Innentől a megoldás Perecske, azaz Bakonypölöske faluhoz, illetve a határaihoz köthető. 1345-től ugyanis jó fél évszázadon át Perecske birtokosai módszeresen és egy jó kis középkori határper minden ízét és zamatát kisajtolva, kiélvezve nyúzták egymást hol az Essegváriakkal, hol az Atyaiakkal, akik nem mellékesen nagyjából ugyanebben az ügyben szintén nagy átéléssel szintén nyúzták egymást szintén hosszú évtizedeken keresztül. Mindenesetre a napnál is világosabb, és ez most már tényleg az, hogy Lak és Mihály a mai Bakonypölöskével volt határos a középkorban. (A berényi-lakhegyi szép elmélet gyorsan összeomlott.) Az elhúzódó per számos bizonyítékkal szolgál ez ügyben. Sajnos a pereskedés után eltűnnek a szemünk elől, valószínűleg még a középkorban elnéptelenedtek, és betagozódtak valamelyik határos birtokba. Megtaláltunk tehát és rögtön el is veszítettünk két Veszprém megyei települést, de izgalmas játszma volt, megérte. Nem maradok persze ezután sem munka nélkül, hiszen a másik Lak „felfedezése” megfosztott Kéttornyúlak viszonylag korai első említésétől. Azt máshol kell keresnem. Mindenesetre bizvást elhiheti mindenki, hogy az ilyen történeti nyomozások esetében sokkal izgalmasabb a kutatás maga, mint a belőle született publikáció. A kételkedőknek figyelmébe ajánlom a legutóbbi időben hasonló témákban írt tanulmányaimat.

Ugyanezen a munkanapon vettem a hírt, és ez lett annak a napnak a másik bombabiztos felfedezése, hogy Roveretóban bezárt a nagy Ottocento-kiállítás anélkül, hogy akár csak reményem lett volna rá, hogy megnézzem. Nem mintha különösebben szeretném az olasz Ottocento festészetét, de Bartolomeo Bezzi *Sulle rive dell'Adige* című képét nagyon szívesen megnéztem volna eredetiben. Ha az ember folyóparton sétál, pont úgy sétál, ahogy Bezzi megfestette. Úgy tükröződnek a vízben a fények, és

ha van házsor a túlparton, pont úgy lógatja a lábát a vízbe, mint ezen a képen. Valamennyi folyóparthoz kapcsolódó képzetem még jó sokáig (amíg meg nem feledkezem erről a festményről) Bezzihez és az Adige-parthoz fog kötődni. Persze ez a festmény is több mint százéves, érzem rajta a múlt idő ígöző illatát, szagát, bűzét. És nem a rekonstrukciós őriület vesz rajtam erőt, nem azt akarom, hogy én tudjak meg róla mindent, hanem hogy a kép tudjon rólam minél többet. Bele szeretnék sétálni ebbe a folyó parti alkonyatba, azon morfondírozni, hogyan jutok át a túloldalra. Hűvösödik, jó lenne végre benyitni egy fogadóba, enni, inni valamit. Persze mások is bóklásznak a parton, de Bezzi jó arányérzékkel úgy helyezte el őket, hogy ne zavarjanak. Legalábbis ne azonnal. Ennek ellenére, talán a szűrt, lefojtott fények miatt, van ebben a látványban valami hideg félelem, vagy inkább csak félsz, idegenség. Ez az egyik legjobb érzés, a legigazibb barátom, mert az ismeretlenre irányul. Ez az egyetlen mágnus, ami igazán vonz. Bármiben: gondolatban, tájban, a feleségemben. Átázott a cipőm, csípni kezd a lehűlő levegő, a másik csoport mintha közeledne. Megfordulok, és nagyot kerülve valahogy átkeveredek a túlpartra. A házak között szűk utcákon ténfergek, a nyirkos fények beleszürkülnek az árnyékokba. Nincs ember körülöttem. Az utolsó, akit láttam, a túlparti csoportból kiváló férfi, aki mintha tett volna pár lépést felém. Nem félek az egyedüllétől, bár nem akarok egyedül lenni. Ráadásul ma biztosan belefutok a borliferánsba. Azt ígérte, vele tarthatok, ha még tél előtt át akarok kelni a hágókon. A Karszton át, a tenger felé is mehetnénk, de azt állítja, nagy kerülő. Hazudik persze. Villachtól északra még rá akar sózni a stájer parasztokra néhány hordót a rossz borából. Maradnak tehát a hegyi utak. A folyóra néző trattoriában azonban nem találok senki ismerőst. Leszámítva persze az ismerős illatokat. És ez rögtön el is vonja a figyelmemet az utazás nehézségeiről. Halat is kínálnak, tengeri halat, de nincs hozzá itt bizodalمام. Aki halat akar enni, jobb, ha elzarándokol Liguriába (ott ettem eddig a legjobb coda di rospót), de legalább Velence környékére. Itt inkább sajtot és sonkát kérek. A kenyér frissen sült, nem is kell mondanom, rögtön elém teszik. Felfalok mindent, elszívok pár cigarettát, fizetek. A borliferáns nem jön. Szoba után érdeklődöm a csaposnál, ahol megalhatok, de a fejét rázza. Minden szoba foglalt. Egy férfi a pult túloldalán eladó villát ajánl a város mellett. Van hozzá egy elég szép kis birtok, jó jövedelemmel. Nem, nem akarok itt maradni – magyarázom neki, csak egy éjszakát kellene valahol átvészelnem, amíg meg nem érkezik a barátom, akivel továbbmegyünk. Na és hová mennek? – kérdezi egy másik, bajuszos férfi. Észak felé, még tél előtt átkelünk a hágókon. Nagyot hibáznak, jelenti ki magabiztosan. A barátja egyébként sem jön meg holnap. Csak azután, és az is lehet, hogy egyáltalán nem érkezik meg. Kíváncsian nézek rá, ki ez az ember? Mintha megérezné, mire gondolok, közelebb lép és felém nyújtja a kezét. Jöjjön inkább ve-

lem Milánóba. Kényelmesebb, és jobban fog szórakozni. Bezzi vagyok. Bartolomeo Bezzi. Itt egy pillanatra elakad a történet. Leíró részekbe kell menekülnöm. Például: a pultra eső fények élesen kirajzolták a karcolások völgyeit, rianásait, cérnaszálait a zsírosan megkopott deszkákon. Apró fekete bogár araszolt egyiktől a másikig, mintha ez a jelenet pusztán azért állt volna össze, hogy háttérrel szolgáltatson ehhez a bogárvánszorgáshoz. És talán így is van. Vagy: a fogadó utcája végkép elsötétült. Az ajtó fölé akasztott lámpából elfogyott az olaj és halk sercegéssel kihunyt. Mintha folyómélyi árnyékok áradása lepte volna el a part menti utcákat sorban, egymás után etc.

A pillanatnyi zavarodottságot az okozta, hogy el kellett gondolkoznom, vajon Bezzit bele lehet-e keverni ebbe a történetbe. Ha vele utazom Milánóba, megtudhatnék róla egyet-mást, sőt magáról a festményről is, ráadásul elmondhatnék magamról is még néhány dolgot. A képen viszont pont az a legvonzóbb, hogy hidegen szembesít azzal a jól ismert idegenséggel, amit a legjobban szeretek a világon. Nem tehetem bensőségesebbé. Micsoda feloldhatatlan ellentmondás! Á, hagyjuk! Meg sem hallom, amit mond, elfordulok a bajszos férfitől. No, érdeklí a ház? – kérdezi a másik a pult túloldalán. Mit is mondhatnék neki. Hogy magyarázzam el, hogy nem maradhatok. Holnap, vagy holnapután indulnom kell haza, hogy még idejében visszaérjek Gannára. A rangidős Esterházy grófort tetetik, sajnos tényleg, és személyesen is szeretnék tisztelni az emléke előtt.

Delimir Rešicki: Templom

Domokos Tamás

Napló – egyetlen felületre írva

(avagy: Én meg a Világ)

2016. 06. 28.

STIHLusosan kellene kezdeni? Majd máskor. Megbüntettek a Közlekedési Múzeum előtt ötvenezerre, mivel ellenszegültem némi rendőri intézkedésnek. Nem tetszik néhány embernek, hogy bizonyos beruházások okán (amire már az Erster Ungarischer Koronaőr (EUK) és elvbarátai rá is kapcsolták a zsetonzivattyút) berántanak pár láncfűrész, elindítanak néhány betonkeverőt stb.: *az új szentély felépítéséhez előbb le kell rombolni a régit & Templom a természet*. Nos. Majdnem megkísértett Szt. István és Deák szelleme, de, oh, mily sajnálatos, nem hiszek az alázatos befizetések rendszerében egy olyan világban, ahol a határban kóborló medve két Deák Ferencért két villogóval száguldozhatott még a budira is, ugyebár. EUK fantomnépautójáról nem is beszélve. By the way... Hogyan próbálta demonizálni a Tóth Csaba Különítmény (TCSK) és a Készenléti Rendőrség (KR) szorításában vergődő maroknyi ellenállót a hatalom médiaosztaga? Bekapcsolták az Általánosítás-Közönygenerátort (ÁK-47).

1. Mocskos, koszos, drogos hippik: kóválygott köztünk egy-két békésebb tekintetű, nem-baj-ha-megütsz, nem-baj-ha-kizsákmányolsz aurájú alak, de ennyi.

Én meg a hippik. Fontos kérdés, nemcsak a Ligetvédők összetételre kapcsán. Ebben a forrongó tömegkezdeményben a testek önmaguk, a személyes felelősségvállalás okán reprezentálódtak a hatalom konkrét kizsákmányoló mechanizmusaival szemben. A hippimozgalomban a szexuális kizsákmányolás (egyik leágazása a pornóipar, ahol a forgatás fölfogható egy radikális ellenkommunális aktusként is, ahol a test végletes kizsákmányolása történik meg: nemcsak a test, hanem annak képe is föl- és elhasználódik) finoman fogalmazva is problematikus formában jelent meg. A táborunkban azonban nem jöttek létre kommunák, ahol a férfiuralommal visszafogottan elégedetlen nők vonakodva bár, de befogadtak meredező hímtagokat valamilyen ködös ideológia által megtörten, hogy aztán magukra maradjanak a „szabad vallásgyakorlás” következményei elleni küzdelemben. A hippimozgalom egyik legfőbb ellentmondása ugyanis annak maszkulin jellegéből fakadt. Vagyis a 'Make Love(tta) Not War' rigmus fallikus pozícióból szólalt meg. Nem véletlen, hogy a Hair tetőpontján magányos nő áll (számomra az egyetlen értékelhető pillanat), és énekel: 'How can people [értsd: férfiak] be so heartless?'

2. Kommunista, anarchista férgek: egy kommunista volt köztünk, Laci. Heti rendszerességgel megjelent a táborban. Feje búbján hatalmas púp: eldugult zsírmirigynek tűnt, én azonban arra gondoltam, ott gyülemlik benne a sok frusztráció és harag a szuperstruktúra ellen. Laci folyton hangsúlyozta, nem tartozik közénk, nem ért egyet a céllal, hiszen nem az okok (tőke generálta viszonyok), hanem a tünetek ellen gerjedünk, és ez nem jó. Vitatkoztunk az osztályharcról. Én a széttöredezett, diffúz társadalom mellett érveltem. Osztálytudat nélkül nincs osztályharc, ám, mivel nincs már osztály, így tudata sem lehet. Laci másképp látja. A bér-munkások tömegeinek forradalmat kell csinálniuk. Persze ő is inkább a kelet-ázsiai munkástömegek lázadásában bízik. Szimpatikus ember, következetes, bármiféle személyes megalkuvást elutasít. Kicsit fárasztó. Csak szélbalos csapatoknak drukkol: Rayo Vallecano, A. S. Livorno. Focimeccsnézős emlékeim közül beugrott egy jelenet: Cristiano Lucarelli a Livorno drukkereivel ünnepel, ugyanazzal a karjelzéssel, mint az élettől búcsúzó srác Pasolini Salójában. A ligetvédős szimbólumot, az ökölfát ezért is tartom elfogadhatónak.

Én meg a kommunizmus. A kommunizmus egy álom, ami sosem válhat valóra: serdülőként hittem benne, hogy egy reggel majd Sophie Marceau mellett ébredhetek. A kapitalizmus egy rémálom, ami fölzabálta a valóságot: Donald Trump magába pakol tíz adag, kőolajban pácolt struccsteaket, miután lecidázta Hulk Hogant. Freud például az emberi lényeg félreértésében látta a kommunizmus kudarcát: *„A kommunisták azt hiszik, hogy megtalálták az utat a rossz megoldására. Az ember egyértelműen jó, felebarátja jóakarátú, azonban a magántulajdon intézménye természetét elrontotta. A magánjavak birtoklása az egyiknek hatalmat kölcsönöz, és ezzel abba a kísértésbe hozza, hogy felebarátját bántalmazza; a birtoklásból kizártaknak ellenséges érzülettel fel kell lázadniuk az elnyomók ellen. Ha megszüntetik a magántulajdont, a javak közösek lesznek, és élvezetükben minden ember részt vehet, el fog tűnni a rosszakarat és az ellenségeskedés az emberek között. Mivel minden szükséglet kielégül, senkinek sem lesz oka, hogy a másikban ellenségét lássa; a szükséges munkának mindnyájan készségesen alávetik majd magukat. Semmi közöm a kommunista rendszer gazdasági kultúrájához, nem vizsgálhatom meg, vajon a magántulajdon eltörlése célravezető vagy előnyös-e. De lélektani előfeltételeit kénytelen vagyok tarthatatlan illúzióknak ítélni. A magántulajdon megszüntetésével az emberi agresszió indítékainak egyik – bizonyára erős, és biztos, hogy nem a legerősebb – eszközét vonják meg. A hatalom és befolyás eltérő lehetőségei, melyekhez az agressziót egyesek céljuk érdekében felhasználják, változatlanul megmaradnak, sőt maga az agresszió is. Ezt nem a tulajdon teremtette. Majdnem korlátlanul uralkodott az ősi időkben, amikor a tulajdon még nagyon szegényes volt; már a gyermekszobában megmutatkozik; még alig adta fel a tulajdon anális ősfarmáit, már az emberek közti összes gyengéd és szerelmi kapcsolatok alapját képezi,*

talán egyetlen kivétel az anyának a fűgyermekéhez való viszonya. Ha a dologi javakat érintő jogigényt eltörlik, még mindig megmarad a szexuális kapcsolatokból eredő kiváltság, amely a különben egyenrangú emberek között irigység és a leghevesebb ellenségeskedés forrásává válik. Ha ezt is megszüntetik a szexuális élet teljes felszabadításával, akkor felszámolják a családot, a kultúra melegágyát, s így, bár nem látható előre, hogy a kulturális fejlődés milyen új útra tér, azonban várható, hogy az emberi természet elpusztíthatatlan vonása oda is követi majd.” Az anarchizmus abból a szempontból elfogadható, hogy önszerveződő, önvezérlő közösségek laza hálózataként (decentralizáció) kell alternatívákat keresnünk a centralizált állam elnyomó, hegemoniára törő struktúráival szemben. Ez nyilván lemondásokkal jár, de elidegenedettségünk bizonyos elemeinek föladata nélkül nincs esély a tőkés-oligarchikus viszonyok által megfojtott szolidaritás rekreációjára. Avanti Indiani Metropolitan!

3. Liberális tetvek: ebben lehetett volna logikát találni, hiszen a beruházásról egy illiberális állam vezetői döntöttek, s akik ezt ellenzik, nyilván liberálisok. De nem. Ellenállásunk alapja nem az egyéni szabadságjogokért való küzdelem. A kollektív éntudat erodálódásával és az individualizáció maxra pörgetésével amúgy sincs már mit kodifikálni ezen a téren, ráadásul Slavoj Žižek szerint a mai egyenjogúsítási törekvések csupán az osztályharc kivételései, esetleg elitista szemfényvesztés, amikor az Apple egyik vezetője kiáll az amerikai LMBTQ közösség jogai mellett, miközben Kínában rabszolgasorban tartott munkások szerelgetik össze a kütyűjeiket. Mindeközben persze folyton akad mit kritizálni azon, milyen kényszereket illeszt be a hatalom/szuperstruktúra életünkbe, ehhez azonban nem kell/elég liberálisnak lenni.

Én meg a liberális attitűd. Amivel itt szembesülök, úgy hívom, hogy a Burgess-paradoxon. Az fordul ellened, és tör életedre, ami mellett kiállsz. K. Zsuzsa elment egy roma polgárjogi felvonulásra, majd meghívott magához néhány „harcost”, így jelezve nyitottságát a párbeszédre, de ők inkább kipakolták a lakását, amíg Zsuzsa a konyhában föltette a kávéját. (Sz. Péter a bevándorlók *emberhez méltó élethez való joga* mellett érvel a humanizmus és a krisztusi tanítás talaján állva, majd eltéved Brüsszelben, és az életéért kell futnia egy no-go zónában. Ilyenkor nincs olyan széleskörű családi összefogás, ami kiséghetné, csak a két lába.) De megfordítva se jobb. David Grossman békepárti, balos író, rendületlenül hisz a konfliktusok békés rendezhetőségében, erre elveszítette fiát egy 2006-os izraeli-libanoni konfliktusban. Ki vágyik efféle megigazulásra? Senki. (Gy. Péter semmi pénzért nem vállalna tanácsadói szerepet a Liget Projekt körül, de látván a TCSK és a KR túlkapásait a tiltakozók ellen, úgy dönt, belülről próbálja meggyőzni B. Lászlót és EUK-t a terv elhibázott, végtelenül cinikus voltáról.)

4. Migránsbérenc, csicska gecik: ezt valamelyik TCSK-tag mondta a Közlekedési Múzeum köré fölhúzott rácsordon mögül. Így fogalmazta meg küzdelmünk kilátástalanságát. Március 17-én foglaltuk el a tábort, és nem jöttek a kiábrándult, de energikus fiatalok. Helyettük bejelentkezett például néhány költő meg író leróni a kötelező köröket. Szolidaritás szavakkal, többnyire fáradt és enervált szavakkal. Legtöbbjük megtört, fakó hangon beszélt. Igen, úgy nem megy, ha közben reménykedsz valami kitüntetésben vagy díjban, ami pénzzel jár, esetleg abban, hogy jobbra fordulnak a dolgok. A kulturális tőke felhalmozásának vágya és gyakorlata tőkés viszonyokat teremt, egy fals hierarchiát. „Félünk tőle, mert sokat tud, sok helyre bejáratos, több bizottságban is ott ül.” Nem szabad elveszíteni a hited már azelőtt, hogy adnál neki egy esélyt, mondjuk úgy, hogy rendszeresen kilátogatsz, föliratkozol a riadólánkra stb. Nem jöttek többet. Félelmeik erősebbeknek bizonyultak.

Mára búcsúzom tőlük és ellenállásunk tagjaitól ki mással, mint Pasolinivel:

„Így vágyuk a gazdagság után
egy banditáé, egy arisztokratáé.
Akárcsak az enyém. Mindenki csak magára gondol,
hogy megnyerje a szorongató fogadást,
hogy egy király gesztusaival mondhassa el: »Győztem« ...
Reményünk ugyanúgy megszállottság:
nálam esztétizáló, náluk anarchista.
A kifinomultat és az alja proletárt
egyazon besorolás várja az érzelmek
hierarchiájában: mindketten történelmen kívüliek
egy olyan világban, melynek nincs más útja,
csak a nemisége és a szívé,
nincs más mélysége, csak az érzékeké.
Melyben az öröm öröm, és a fájdalom fájdalom.”

2016. 07. 06.

Kiszorítottak bennünket a Táborból (TCSK+KR összehangolt akciója során). Próbáltuk megakadályozni egy nehéz munkagép átszállítását a Táborba, sikertelenül. Bettina őrnagy elénk állt, majd fölolvasta, miért törvénytelen, amit teszünk (polgári engedetlenségi akció tagjai közterületen ácsorognak). Azóta fölmondott. Indián, a Tábor egyik emblematikus figurája szerint besokallt. Kijött a Táborba (most a Kertem előtti-melletti terület) elmesélni a történetét. Már a rendőri felső vezetés (P. S. I love you) és a mezei tisztikar között is túl nagy a szakadék. A hatalomgyakorlás intézményeiben is atomizáció zajlik. Előfordulhat, hogy a végén pár kidekorált fejес egymásra fog lövöldözni a Teve utcai székház legfelső emeletén (Die Hard In Camel Street).

Engem bevitték. A második kivezetés automatikusan bekasztlizással járt ezen a különleges napon, mint utólag megtudtam. Balatonlelléről jött a rend őre, aki bevitt egy leharcolt Ford Transiton.

„Mi szükség volt erre? Volt értelme?”

„Volt, már nincs hova hátrálni.” Nem magyaráztam el neki, hogy a kb. 150 megjelent ellenálló közül senki sem szeretné birkaként végezni EUK vágóhídján.

A X. kerületi zsarufészekben megállt az idő, épületbelső a nyolcvanas évekből. Meglepett ez a leharcoltság. Ha valaki bebaszna egy gránátot, talán észre se vennék.

A fogda a legfelső emeleten van, úgyhogy próbáltam puhítani tovább a liftben a lellei huszonévest.

„Nektek is össze kellene fognotok, éhbérért melóztok, jogtalan túlórák, Vizó meg havi tízmilliókkal kenegette éveken át a főnökeiteket. Meddig fogjátok ezt tűrni?”

„Oh, mégha csak annyit tettek volna el havi szinten! Sokkal többet.”

„Korrupt vezetők ülnek a nyakatokban. Ez a baj. Tűritek a pofátlan lopást, közben meg hogy néz ki ez az épület?”

„Egyáltalán nem kéne lopni, senkinek.”

A fogdás leltárt készített rólam, mindent jegyzőkönyvbe vett, a telefonomból kihalászta a kártyát, fölírta a számát. A kulcsomómtól lezsibbadt. „Na, ezt meg kell számolnom.” 29 kulcs fityegett rajta.

„Mikor szabadulok?” Úgy fél kettő táján pakoltak be a Transitzba.

„Maximum nyolc óra. Éjfél előtt biztosan.”

Betett a kettesbe. „Ha vécéznie kell, csak döngesse meg az ajtót, és kiengedem.”

6x6-os helyiség, foltos, sötét betonpadló, kétoldalt falhoz rögzített padok. A plafontól negyven centire lenyúló, a hátsó fal teljes hosszában kivágott ablaknyílást aprólyukú bádoglepok takarják. Lefeküdtem az egyik padra, és elbóbiskoltam.

Behoztak egy roma srácot. Bevont jogszi miatt. Egyszer már megbüntették. Egy hét volt hátra, hogy visszakapja az engedélyét. Vett egy szakadt Golfot, aminek beesett az ablaka. Gondolta, elugrik egy haverjához a tizből a nyolcba megszereltetni, de rögvest le is kapcsolták.

Négy gyereke van: dupla ikrek. Magyarországon talán ő lehet az egyetlen. Kétpetéjűek: előbb két lány, aztán két fiú. Dolgozik: szobafestő. Bukott egy melót, ideges. A gyerekei felnevelését, a családfenntartást tette első helyre életében. A szüleire nem számíthat. A zsaruk kicsit többször találják meg, úgyhogy kezd eleget lenni. A felesége nekifogott mondogatni, hogy menjenek ki a rokonaihoz Kölnbe, és kezdjenek ott új életet.

Bejött valami előadó. Rendőrnő. Átviszik a Gyorskocsiba, hetvenkét óráig benntartják, kap a nyakába egy ítéletet max. bírsággal, esetleg némi felfüggesztett. Na, gondoltam, akkor nekem is annyi, ezek full kretén-

ben nyomják a honfitárszopátást. De nem. Engem fél kilenc magasságában elengedtek, miután a kezembe nyomtak egy határozatot meg egy csekket 75 000-ról. Az indoklás szerint azért ennyi, hogy elrettentsenek a cselekményismétléstől. Visszamentem villamossal a Ligetbe. Nem volt nálam jegy, blicceltem. A társak mesélni kezdtek. Délután összeverődött kb. ezer tiltakozó, és majdnem visszavették a Tábort. De csak majdnem. Artúr le van sújtva, ő többre számított. Ez a félig-meddig kívülálló attitűd a többségtől édeskevés lesz az EUK-Baán-Gyépéter nagykoalíció ellen. Mondott egy példát: Kapitányt berántották a kopaszok némi felebaráti agyabugyálásra, erre nem megvédeni próbálták a körülöttük állók, hanem a telefonjaikkal elkezdték filmezni a jelenetet. Az emberre kíméletlenül rátelepülő technológia kiölte belőlünk a szolidaritás elemi kötelességét.

Mára ennyi. Egy ismeretlen zseni, Bruno Schulz szavaival búcsúzom:

„Napról napra elviselhetlenebbek a viszonyok a Szanatóriumban. Mi tagadás: csapdába estünk. Érkezésem pillanata óta, mikor is a szíves vendéglátás bizonyos látszatát igyekeztek az újonnan jött elé teregetni, a Szanatórium igazgatósága annyi fáradságot sem vesz magának, hogy legalább a gondoskodás csalóka illúzióját meghagyja nekünk. Egyszerűen saját magunkra vagyunk utalva.”

Delimir Rešicki: Víz, jég és város

Faludi Ádám

Egy HOLNAPLOPÓ naplójából

2016. június 2.

Holnap Földközeli, perigeum. 361 ezer kilométer távolra a napszél széle a Föld nevű bolygótól. Egy fehérvári presszóban (mi lehet ezeknek az ivataloknak és duhajdáknak a mai neve?) olvastam a falon: *Mentsd meg a Földet! Ez az egyetlen bolygó, ahol sört lehet kapni.* Mellette egy másik: *A borban bölcsesség van, a sörben szabadság, a vízben pedig baktériumok. Benjamin Franklin.* Több se kell a hatékony ügyintézéshez! Indulnod kell, bejárni mind a hét világot, és nem kérdezni az út porát. Milyen jó kis könyv ez a *Kérdezd az út porát.* (J. Fante) Tán két éve olvastam. („Fante volt számomra az isten.” Ch. Bukowski) A gánti Pedróban az *Új skatulyán az öreg gyufa is meggyullad* bukkan fel erre az emlékezetemben; no igen, a nyugdíjasokkal is kell törődni. Olyan fura, évek óta nyugdíjas vagyok, de velem egyáltalán nem kell törődni. *Téremtőim DNS-ében én vagyok az N.* Jó volt a keverőpultos. A kémialabor. Szóval a fehérvári két felirat a turbó üzemmóddal ajándékozott meg, következett a négyezer hengeres szerelmi ámok, és minden megoldódott. Az én nevezetes tervgazdálkodásom! Hány éves is? Lement ma a kötetbemutató a múzeumban, Marci és Sarki zenefürtöket improvizáltak alám, fölém, mögém, közém. Minden bejött, a hangminták, a diktafonos bejátszásom, és a szaxi is. Betépett oldalaim. Versképeimből állt az installáció, igen nagy anyag, nagyon jó minőségű nyomatok, megkaptam a múzeumtól. Nem lehetek érte kellőképpen hálás.

Úgy kezdődött, hogy a kertben vágtam egy formásan szétágazó akácágat, lecsupaszítottam, lelakkoztam, beleállítottam egy fenyőtalpba, és rácsipeszeltem a félrehallható, vagy éppen kedvenc kifejezéseimet. (Kaméliás tölgy, Szajha part, Ingyenes tisztások, Ott, ahol a Galla-patak által ér, dalbérlet, emléknövények, légítést, nézetgyökvonás stb.) Ha madárnak lehet költőfája, akkor a költőnek is lehet. Mellette álltam, előttem a mikrofon és a kottatartó a kéziratokkal. Évekkel ezelőtt hoztam egy akác csihatagot arról a rétről, ahol kölyökkoromban a teheneket legeltették. Azóta szép kis akác lett itt belőle, volt honnan venni az ágat és a biztatást. Élete célegyenesében mondta egyszer nagyapám, hogy leül majd az akácfa tövébe, hátát nekidönti ennek az akácának és a könyveimet fogja ott olvasni. Honnan az ördögből vette, hogy nekem könyveim lesznek? Hogy író leszek majd? Háromnegyed ötkor seholy senki nem volt a tetthelyen. Kezdett bekeríteni „az az ősi szorongás.” Ötkor pedig telt ház. Kilián Laciék is eljöttek, így kerekedett ki részenként az egész. Tizenegyedikén ünnepi könyvhét, Takács Gyuri bátyámmal dedikálunk majd a Magyar Nap-

ló pavilonjánál (*A mélyrepülőgép feketedobozából* – Prózanénémemtől.) Aztán még egy bemutató lesz Fehérváron egy napra rá. Két könyv egyszerre. Megdupláztam a felezési időmet. Aztán záróra, mert mindkét kertben tökig ér a zöld. A krumplibogarak báloznak, a bab nem látszik, az uborka sem, jajistenem! Ha rá gondolok, dr. Pánik bekopog mennyországom kapuján. „Szép időben mindenki ért a hajózáshoz” – olvasom a naptárlapon.

2016. június 15.

Na, ez meg már a Földtávol (apogeum) napja. 405 ezer kilométer, miközben nincs pilóta a gépen. Talán ezt a hónapot kedvelem a legjobban, meg persze a májust. A leghosszabb nappal ideje június 21. A nyári napforduló. Térdre, imára! (A naptáram szerint a nappal 16 óra 22 percig tart az éjszaka rovására, mert neki csak 7 óra 38 perc marad.) A műbolygók hónapja is a június. Az ISS (Iridium) a legnagyobb, a villogását nappal is látni. Miért jegyzek meg ilyesmiket? Kutya a bogáncsosban. Én most rengeteg csillagot látok, csillagködöket, felöltöttem magamat, és átmegek a Kékboltba néhány ampulla sörért. Szépen lemerültek az akkumulátoraim. Üdv másnaposság, helló doktor Alzheimer & Parkinson! Mielőtt lerázom füléről a csészét. Pedig nincs módom elheverni, mert keretbe foglalja minden napomat a kétszeri autózás anyámhoz. Egyedül lett, hanyatlik. Beszélgetés, vásárlás, gyógyszer, és a napi sovány vigasz. Kívánj szép álmokat. Nincs mit tenni. Szomorkodsz, örülsz, vársz. Hetente egyszer televágod a benzintankot, és veszel hat naponként tizenkét zsömlét. Bekerül a fagyasztóba. „Jobb, mint frissen, ha felmelegíted a villanytűzhely platniján!” Saját életről nem sok szó eshet. Cikk-cakkban próbálkozom, miként a vadnyúl. Piszok lelkiismeret-furdalásom van, ha elutazom muszájba, és éjjel érek csak haza. Kilencven év. De milyen kilencven év! És most csak az ujjak érzékelnek a szem és a fül helyett. Meg az emlékezet egy turmixgépen áteresztve. Micsoda asszony! Eszembe jut például az, amikor nagymama bekerült a fehérvári kórházba, és a Fehérvári út 12.-ben (Aba) ott maradt a baromfinép, a kutya, a maradék élet. Ó, az én mesebeli világom óriási udvartartása! Anyám hajnalban odaautózott hetekig innen Tatabányáról (hetven kilométer kétszer) megetetni a tyúkokat, jércéket, kokasokat, kutyát. Nem tudta, még, mit tehetne a megmaradtakkal. Aztán nyolckor ott állt a katedrán és tanított Tatabányán. És most a kampósbot keresi meg a kezét, a gyorsírásbajnok kezét, a gépírásbajnok kezét. Hogy a konyhájáról ne is beszéljek. Nyilván elgondolkodom; mekkora a biológiai kapcsolat közöttünk? „Sorolni nincs mit, siratni nincs kit.”

2016. június 20.

Holdtölte. Na ja, a költészet ítélet, nem foglalkozás. Az ítéletidő? Nos, az idő követi a világ lelkének szegényedését és hullámozó kedélyállapotát. Esetleg a világlélek követi az időjárást, bár ha ez igaz lenne, akkor a napi

trutymót talán szalvétával és evőeszközzel szolgálná fel mindnyájunknak. A brutálisan műveletlen és ostoba vallásszerűlt, aki felveszi durranómellényét és derékszíjához (övéhez) erősíti a tiszta gatyát meg a Viagrát, hogy a Paradicsomba érkezvén megfelelően tudjon elbánni a szűzlányok rajával, egyáltalán nem foglalkozik ilyesmivel. Az sem érdekli, hogy az egyetlen és megismételhetetlen élete ráfröccsen maradványaival egy épített világ köveire, falaira. És a vétlenekre. „A pokol a többi ember.” Fájdalommentes ivartalanítást vállalok. Ilyen idő lett. Beborult. Talán csak az árokba. „... a világ varázstalanítva lett.” Ahhoz képest mindenesetre, ami volt. A Fejek forradalmában írja Ian MacDonald: „A hatvanas évek azért tűnik számunkra aranykornak, mert a mai korhoz képest az is volt. ...Ma egymástól elválasztva, technikai bizgentyűkhöz ragaszkodva, általuk irányítva élünk, közösségi életünk jóvátehetetlenül összetört, s vele együtt életünk értelme is.” Steven Tyler az Aerosmith éléről pedig így: „Ma, ha jön valaki felém az utcán, nem tudom, hogy megölni vagy megölelni akar. Mit számít az, hogy most fel lehet menni az internetre, sms-t lehet küldeni vagy twitterezni lehet, amikor mi a kozmosszal tartottuk a kapcsolatot. Na jó, már kezdek olyan lenni, mint Oszkár a Muppet-show-ban. De hát a világ a legjobb úton halad a pokolba.” Nem arról van szó, hogy az ember szeretne hátrafelé zenélni. A verklit lehet visszafelé forgatni, de a dallamot nem, mondja J. Lec. De naponta észlelheted, hogy az elmeegógyintézet kulcsa elveszett. Ha nem kapcsolod be a rádiót, nem hallod meg a híreket, attól még jön a felhomályosított Ali baba a drótvágó ollóval. És panasszal él, mert tárt karok helyett eldobható szendviccsel várták. Szent gumicsónak! Európát – akár a csikket Humprey Bogart a Casablancában, megfontolt körkörös mozdulattal –, ugyanúgy hatástalanítják az Egyesült Álmok. Lassan betelik az épp aktuális klotyós könyveimből származó idézetekkel a karnyújtásnyira lévő fal velem szemben. Ülő helyzetben karnyújtásnyira, hogy pontos legyenek. Olvasok, firkálok, ha arra érdemeset találok Általában nem avuló idézetek ceruzacsonkkal. A mai szentencia, a reggeli éledzés megvilágosító mondata, egy utcai díszkivilágítás, satori in Bánhida: „Mozart operáiban túl sok a hangjegy.” Talán a tavaszi köteteimről is összejön majd egy-két ilyen tömörségű recenzió. Vagy megint túlbecsülöm a háttérmunkát. A hátországot „ahol a céltalanul kódorgó egyetemisták íróként azonnali elismerést kaphatnak”. Nem én mondtam. Az irodalmi élet korhű jelmezben kukucskál kifelé a függönyrészén. Valami bizonyára elment vadászni. Ha már Dylan is megmorogja egy sikeres élet ellenére a jelen kínálatát, akkor nem a sopánkodás kopogtatott be hozzám. „Szeretném azt mondani, hogy költő vagyok és költőként gondolni magamra, de egyszerűen nem tudok a sok bunkó miatt, akit költőnek neveznek.” Nekem persze inkább a másképp *nemgondolkodókkal* akadnak gondjaim. Na, nem túl sok. Egy fejét levágod, kettő nő helyébe. És ilyenkor minimum Endrődi Szabó Ernő jut Faludi Ádám eszébe. Utolsó pár előre fusst játszunk.

A darálóban ma posta, csekkek, festékbolt, OBI – piszok drága a léc, amit a Gombolat-képek keretezéséhez kell használnom –, temető. Estére vettem a Borhálóban egy üveg bort. Lisicai ravasz, két Krúdy-fröccs kijön belőle és még marad is egy hagyományosra való. De miért akarok én még képeket keretezni be?

2016. június 27.

Utolsó negyed, Földköz (perigeum) 370 ezer kilométer. Hogyan lehetnék képes elképzelni ekkora távolságot? A dagály minimális.

Muscle woman, jó reggelt! „Miközben lélegeznek, örüljenek annak, hogy képesek rá.”

Utána kimentem a piacra lapockára vadászni, vettem két nyelvet is. Jó erős lett a tavalyi fokhagyma, mert hagytam, hogy másodéves legyen. Megbombázom alaposan a nyelvészeti találkozót a lábosban (fej-fej mellett, nyelv nyelv mellett), és lesz három (na jó, kettő) napra reggeli-vacsora. Évek óta nem főztem nyelvet, itt az emlékezés ideje. Hoztam virslit is, frankfurti levest láttam álmomban, meg Hatlapfejű Haraldot, amint éppen *reluxálni* szeretett volna. Detox, rehab, ami volt, lesz és marad. A tévében műMel Gibson. Kelkáposzta, víz és varázsige, ez a frankfurti hiteles receptje. És a virslikarikák végül természetesen. A lapockából meg sült lesz, hozzá köretnek vízben főtt krumpli. Nyár van és meleg, a kovászos uborka pedig ott sír az üvegben. Délutánra palacsintát kell sütnöm, jön a Palacsinta Pusztító Unokák Kommandója. Meg egy adag meggyes pité is, de inkább lepényt, ilyen napsütötte időhöz az jobban megy. A ráfordítás meg ugyanannyi. Fél óra varázslat, huszonöt perc tűz. Nem ártana két adagot összehozni, akkor maradna valamennyi, és vihetnék anyámnak is pár kockát.

Úgyhogy folyt. köv. Most az abba-napló ideje jött el. Majd este a többbit, ha még nem hanyatlom túlságosan és van mit. Tehát Abba. Abbahagyom. Most.

Na, tessék, itt az este. Ma éjjel szétrombolunk egy katonadalt, igaz Delius? Minden rendben a látogatás körül. Blitzkrigli jó, Übü király áldásával. Milyen jó kis összeállítás volt a Sóragyogású bánat! Hasonló költeményeket írtam akkoriban, mint azok a német ifjak abban az antológiában, csak engem elhajtottak velük általában az irodalmi életből. „Amíg én vagyok a szerkesztő, itt ilyen írások nem jelennek meg.” T. J. Kortársaság. Ó mily biztató és segítő gesztus volt! József és testvérei. Csak nekem kell szégyenkezniem miatta ideát. Megbocsátok, reluxálok. Detox, rehab, ami volt lesz és marad, a jelentéktelen jelentéktelent ragad. „Elismerem, hogy annak idején ágyúra lőttem verebekkel” & „Miért álltok fel naponta a történelmi helyzet magaslatára?” – írta ebben a sóragyogásban H. M. Enzensberger. A szabadság akkor innen nézve odalent Délen létezett. Sympatizáltunk vele rendesen.

Kíváncsi vagyok, hogy táblás előadásom képei hogyan jönnek majd a Magyar Műhelyben. Darabra is elég sok. Lassan aktuális a megjelelés. Az Opus is lesz talán a nyáron. Remélem, a cigis verset hozzák. A mai nap szövege a szemközti iskola udvarából jött. Napközis gyerekek, napközis tanító nénival sorversenyeznek. Tanító néni: Akinek tériszonya van, kihagyhatja a negyedik akadályt! A kerítéshez közel két alsós korú gyerek: – Neked van tériszonyod? – Nem tudom. – Én sem tudom, hogy van-e tériszonyom. – Kihagyjuk a négyes akadályt, jó? – Jó. Lehet, hogy tériszonyunk van.

Két százötven wattos falam áll kint az udvaron. Benyomjuk a Dave Clarc Five-t. Most úgy megkívántam a hatodikos koromat pecával. Ez a Dave Clark Five. Esetleg zene is lehetne utána. Száz watt elég a szomszéd miatt. Bár jól tűri. Olvad az aszfalt. A francba. Az egyetlen barátom letérdelt éjjel a vonat elé. Hetven méter fehér csík mészből. Nem merek arra menni. Mi az ördög történt itt? Hová mész barátom? A palacsinták elkelték. Inkább a How many more time a Led Zeppelintől. Hatvankilencben a kezdő tánclépéseink és a jövőnk. Múltunk már volt rengeteg. Ezt a dalt hallgattuk rengeteg cigarettafüstben a rengetegünkben. Hát elfüstöltünk. De a dal ugyanaz marad. Azt hiszed, így hagyom abba? Ilyen hajlongós-menekülősen? Muscle woman. Muscle woman. Nem az, akit gondolsz, nem az izomagyú, hanem a hüvelyes. Az önzáró, aki a tengerészeket kápráztatja el valahol Indián túl, amikor a színpadról banánokkal lövi őket alizmait használva remekül. És aztán kinyit ezekkel az izmokkal egy fémpalackos kólát is. Bazmeg, mondja az egyik német tengerész, akinek még nem volt magyar felesége.

Most mi lesz innentől kezdve?

Bakonyi István
Fehérvári napló

2015. június 1., hétfő: A könyvhét – a csütörtöki hivatalos megnyitó előtti – „mínuszos” napja. Előbb a Szent László-teremben a megyei szerzők és könyvek szemléje Csurgai Horváth József és Bobory Zoltán moderálásával. Aztán a Királykút Emlékházban Fenyvesi Ottó *A szabadság foglyai* című esszéketét mutatom be. A délvidéki származású, Veszprémben élő író és költő hozott egy zenészt is: Nagy Gergely gitározik. Indokolt, hiszen a könyvben nemcsak irodalomról, a régi Jugoszláviáról esik szó, hanem zenéről is, főleg a rock and rollról és a punkról is. (Az est ötlete márciusra vezethető vissza: akkor kaptuk meg Ottóval együtt a József Attila-díjat, s utána kezdődött a szervezés.)

Június 6., szombat: Délelőtt a *Pilinszky és Fehérvár* című kiállítás megnyitója a Szent István Király Múzeum Országházszló téri épületében. Festmény- és fotótárlat, Fitz Péter ajánlja figyelmünkbe. S benne régi kiállítások (Schaár Erzsébet, Kondor és mások) emlékei, hiszen P. J. több fehérvári tárlatot nyitott meg annak idején. S közben pörög Czinki Feriék filmje a fenti tárgyban. Kovács Péterék, Zsadonék, Illyésék mellett én is benne vagyok, tekintettel az 1981-es, Rákóczi iskolabeli irodalmi délutánra. Akkor (egyébként Bartók századik születésnapján) volt a költő a vendégünk. S miként nem sokkal március 25. után kiderült: ez volt utolsó nyilvános szereplése.

Június 11., csütörtök: A Béla úti temetőben Gáspár László költőbarátunk temetése. Nemrég tüdőrákműtétje volt, és úgy tűnt, túléli. Aztán Csákvárra került, és ott lett rosszul. Tornyai Gábor plébános celebrálja a vízbemosásos szertartást.

Június 30., kedd: Hivatalos levél Bodajkról: fölnevelő településem díszpolgára lettem. Wurczinger Lóránt polgármester pénteken adja át a kitüntetést. Azért ez is kivételes életpillanat.

Július 13–16., hétfő, csütörtök: Néhány szép nap a szigligeti alkotóházban. Öröm, hogy egy asztalnál ülünk Dobozi Eszterrel és Alföldy Jenővel. A feleség megajándékoz bennünket új, válogatott verseskötetével.

Amúgy Szigliget a régi, bár a kastélyt felújították.

Július 20., hétfő: A „tikkadt szöcskenyájak” évada. 40 fok körüli hővel.

Augusztus 3., hétfő: Mits Gergő és Vörös Tamás főszervezésében újra jazzfesztivál. A két helyszín a Kossuth-udvar és a Zichy-színpad. Ma este

ez utóbbi téren a világhírű Electric Deluxe hatalmas koncertje. A francia együttes a könnyedebb, emészthetőbb zenét játssza, igen nagyszámú közönség előtt. Énekesük, James Copley valódi varázsló. Jelszava: szabaddítsd fel az elmédet!

Augusztus 14., péntek: A királyi napok látványos megnyitója a Városház téren, miközben újra nagyon élénk a belváros. Az Országalma köré fölépített színpadon, az óriásbábok előtt előbb az Alba Regia zenekart vezényli Drahos Béla: Beethoven István király-nyitányát hallgatjuk a nagy fényben. Cser-Palkovics András polgármester jelképesen átadja a Szent István-emlékjelet a püspökség előtti téren, a Technika Háza elé áttelepített Józsa Bálint-féle millenniumi emlékhely helyett. A díszvendég a kaposvári kolléga, Szita Károly is szól néhány szót. Gyönyörű nyári est.

Szeptember 4., péntek: Egy délutáni busszal Pestre megyek. A főváros szélén látom a Keleti pályaudvarról gyalog elindult migránsokat. Kb. ezren gyalognak Bécs felé. Különös, szomorú, vegyes érzések bennem. Babakocsit tolok is vannak közöttük. Ide jutott a világ. Ide jutott az ember. Ki tudja, mi vár még rájuk? Gonosz embercsempészek áldozatai? Mindenütt káosz. Magyarországot sokan bírálják, gyakran ok nélkül. Álszent módon. A megoldást senki sem látja.

Aztán a Népliget körül rendőrök százai. Mintha szükségállapot lenne. Pedig „csak” az esti magyar–román meccs miatt. Az Andrássy úti Írók boltjába könnyen eljutok. Petőcz András hívására megyek, s ott G. Komoróczy Emőke róla szóló monográfiáját mutatom be. Remek könyv egy remek életműről.

Aztán újra a Népliget. Helikopterek köröznek fölöttünk, petárdák robbannak, fekete ruhás rendőrök és drukkerek. Pedig még vagy másfél óra van a meccs kezdetéig. Végre fölszállok egy buszra. A sofőr szerint kétezer rendőr van az utcákon. Az Üllői úton lépésben közlekednek a járatok. De hazaérek. A tv-ben migráció és futball. Utcai zavargások. A kemény mag. Kemény idők.

Szeptember 9., szerda: Az augusztusban meghirdetett Bella István-emlékév első fehérvári estje egy múlt havi, sárkeresztúri verses rendezvény után. Jó érzés, hogy vagyunk vagy százan a Vörösmarty Társaság termében. Előbb Cserta Gábor és fia, Balázs ad elő egy remek montázst, megzenésített versekből. Aztán Bobory Zoltán szép bevezetője után enyém a szó. Brájer Éva alpolgármester személyes hangon szól a költőről, akivel édesapja jó kapcsolatban volt. Őt a keresztúri polgármester, Csutiné Túri Ibolya követi, majd a Hetek még élő három tagja, Ágh István, Buda Ferenc és Serfőző Simon vall Belláról. Közben B. Z. és Maklári Éva mond verseket. Itt van, és együtt örül velünk Zayzon Márta, a költő felesége is. Azt hiszen, szépen ébresztgettük a kilenc éve halott költőt.

Szeptember 14., hétfő: Néhány óra Czigány Györggyel. Előbb a Vörösmarty Rádióba megyünk, Kozma Ágnes vendégei vagyunk. Onnan a Fehérvár tv-be sétálunk, ott Vakler Lajos a riporter. És a harmadik „forduló” a Királykút Emlékház, az irodalmi est színhelye. A *Győri Te Deum* című kötetet mutatom be, amiből sajnos, nem sikerült példányt szereznünk, de más kötetek azért vannak. Írtam egy recenziót diáriumról, majd az Életünkben jelenik meg. Most ezt olvasom föl. Látom, tetszik a vendégnek. Aztán ő következik. Rendkívül élvezetesen mesél, anekdotázik, derűs és borús epizódokkal. Csodálatos ember! S már 84 év áll mögötte.

Szeptember 28., hétfő: Egy tehetséges, rokonszenves, csöndes, fiatal és jó költő a mai vendég a Királykúton. Ughy Szabina *Séták peremvidéken* című kötetét mutatom be. A beszélgetésben egy korához képest bölcs, szerény egyéniség bontja ki szárnyait. Versben is akkor szól, ha szükségét érzi. Modern és hagyománytisztelő, magyar és európai.

Október 21., szerda: Péntek Imre *Emlékpróba* című verseskötetét mutatom be a Vörösmarty Társaságnál. Jó találkozni hajdani Árgus-főszerkesztőnkkel, s még inkább remek kötetével. Szívesen beszélek róla, aztán kötetlen csevegés.

November 5., csütörtök: A Szabadművelődés Házában Molnár Artúr *Vörös október* című fotókiállítását nyitom meg. Persze, hogy sok az áthallás a címben (ezzel élek is), de voltaképpen az öt évvel ezelőtti iszapkatasztrófa a tárgy. Gyönyörű és borzalmas képek a szörnyűségről. A fotós így mondja ki a kint, s egyben segít a föloldásban.

November 23., hétfő: Újra itt van Balczó András. Örülök, hogy első szóra elfogadta a meghívást. A Királykúton minden szék foglalt, amikor bevezetem előadását. Most is „evangelizál” minden idők legjobb öttusázója.

December 28. hétfő: Túl vagyunk a karácsonyon. Túl sok-sok feszültségen, várakozáson, s a beteljesülésen. Szép istentiszteleteken, áhítatokon. Családi pillanatokon, a régen várt találkozásokon. Egy ködös úton lányoméktól hazafelé. De a megszületett Megváltón sosem leszünk túl.

2016. január 5., kedd: Azért a belvárosban nem oly szép a havas táj. A természetben szebb. Itt latyakos, szürke és rideg. Miként gyakorta emberi dolgaink is. A belső viszályok, a szakmai féltékenység, az önzés, a hatalomvágy.

Január 11., hétfő: Megyeri Zoli operatőr barátunk üzeni: ma reggel meghalt Varga Sándor, a jeles rádiós, szervező és energiákban igen gazdag ember. A Fehérvári Versünnep atyja, a csíkcsomortáni Szellő Szálló és oly sok gyönyörű program gazdája. Legfőképpen a nyári verstáboré,

ott, Székelyföldön. Tavaly kétszer is vendége lehettem Csíokban. 54. évében vitte el a hasnyálmirigyrák. Nagy a veszteség. Nyugodjon békében!

Február 24., szerda: A Vörösmarty Társaság termében a dunaújvárosi Gáspár Aladár kiállítás és könyvbemutatója. Mert hogy fest és ír. Revák István a mai házigazda, ő nyitja meg a tárlatot és beszélget vendégével. Ahogy nézem a festményeket, egy szó motoszkál bennem: a többrétegűség. Anyagi és szellemi értelemben egyaránt. Azt hiszem, nála a vers az illusztráció.

Február 29., hétfő: Mára Vári Fábián Lászlót hívtam a Királykút Emlékházba. Még tavalyi verseskötete, az *Ereimben az idő* a bemutatandó anyag, s ezt én követem el. A kárpátaljai szerzők legjobbját látom Laci-ban, aki tiszta beszédével és átélt versmondásával itt is nagy sikert arat. Persze téma az ottani sors, a háborús veszély is. Akkor is, ha most viszonylagos béke van Ukrajnában. Egyébként mostanában kevesebb verset ír, inkább a regény műfaját gazdagítja.

Március 7., hétfő: Néhány óra Szakonyi Károllyal. Előbb a Fehérvár tv-be megyünk a Kossuth-díjas íróval, hogy Vakler Lajos interjút készítsen vele a *Fehérvári beszélgetések* című műsor számára. Egy ajtóval odébb Kozma Ágnes vár bennünket, ő meg a Vörösmarty Rádióknak dolgozik. Onnan a Vajda János könyvesboltba megyünk, ahol Köntös Attila boltvezető fogadja az író egy dedikálásra. Ide nem sokan jönnek, de a Királykúton annál többen vannak. Ott mutatom be a *Hangversenydarabok* című novelláskötetet, majd beszélgetünk. Sz. K. igen élvezetesen mesél, pl. színházi és drámaírói múltjáról. Két rövid írást fel is olvas, az est végén szépen fogynak könyvei. Aztán kiviszem a Piac térre, az egyik esti buszhoz. Szép nap volt.

Március 16., szerda: A Bella-émlék mai programja Sárkeresztúron, a költőről elnevezett művelődési házban. Ezúttal Dinnyés József énekel megzenésített verseket. Rövid bevezetőm után a daltulajdonos élvezettel mesél és énekel. Látszik rajta, hogy lelkiileg is közel állt az ünnepezt költőhöz.

Március 31., csütörtök: Újra egy emlékezetes est, most a Szent István Művelődési Házban, ahol a 90 éves Kallós Zoltánt köszönti Fehérvár. Cser-Palkovics András tiszteletbeli polgár címet ad át a legendás néprajzosnak. A műsor gyönyörű. Fehérvári és tordasi zenészek, táncosok ünneplik a mestert.

Aztán Jakubek Tibor jóvoltából végre megnézzük a galériában Kubinyi Anna csodaszép emlékkiállítását. Székelykapu textilből – ilyet nem láttam korábban.

Április 8., péntek: Költői és festői est Büki Attilával a Kisfaludi Közösségi Házban, a város „peremén”. Szép, finomlelkű akvarellek a falakon, kötetlen beszélgetés a közönség előtt. No, meg a helyi Búzavirág kar népdalai. Testvérműzsák randevúja.

Április 12., kedd: Idegenvezetés almákkal – ez Petrőczy Éva új verseskötetének címe, és ezt mutatjuk be ma délután Bakonycsernyén, a művelődési házban. Szarka István evangélikus esperes a házigazda. Értő, érzékeny lélek. Bevezetője után én „moderálok”, Éva pedig újra elemében van. Most is férje, Szabó András hozta kocsival, s Fehérváron csatlakoztam hozzájuk. Hazafelé Bodajkon kiszállok, feleségem, Ili jön értem, hogy a fehérvárcurgói szőlőhegyen töltsünk néhány órát. Szépen csinosodik a ház környezete.

Április 18., hétfő: A Hungarovox Kiadó estje a Királykúton. Vendégünk Kaiser László költő, a kiadó vezetője, valamint Baranyi Ferenc és Dinyés József. Színes program, jó hangulatban. D. J. saját és költők verseit énekli, B. F. Dante-fordításáról beszél, meg a hajdani, fehérvári költőhöz, Bokros Jánoshoz fűződő barátságáról. És egy kuriózum: költőtársa lányának, az újságíró Juditnak átad egy eddig kiadatlan Bokros-verset.

Április 22., péntek: A polgármester gesztusának köszönhetően mai Bella István-emlékülésünk a városháza dísztermében kezdődik. Az előadók közül – Kertész Imre temetése miatt – nincs itt L. Simon László és Petőcz András, gyengélkedése miatt pedig Kabdebó Lóránt, de valamennyien elküldték szövegüket. Így, mint az ülés elnöke, fölolvastam mind a hármat. Itt van viszont Zsille Gábor, aki a műfordítóról és Káliz Sajtos József, aki a nyelvteremtőről beszél. Amúgy nagyon értékesek a távollevők dolgozatai is, tele fontos adalékokkal és személyes hanggal. Az is szép, ahogy a középiskolás versmondó, Marth Fruzsina megoszt velünk két verset. Hasonlóan nagyon emberien szól újra Brájer Éva alpolgármester. Este telefonon Márta, B. I. felesége szól ide: nem bánta meg, hogy eljött...

Schiff Júlia
Újrakezdések

„Valami túl, valami innen a nyelven...”

Hetek óta ennek az érzésnek a hatalmában élek. Ingázok veszteségem tudatával két nyelv között. A Mandics György/M. Veress Zsuzsanna házaspárnak a bukaresti Kriterion kiadónál 1979-ben megjelent Bolyai János jegyzeteiből című verseskötetét fordítom németre. A feladat megoldhatatlansága letaglóz. A német nyelv elégtelensége. Az, hogy a végül is elfogadott kifejezés nem egyértelmű, nem fedí a magyar kifejezést, nem felel meg a szerzők posztulátumának: „A szónak ne legyen árnya”. Csepert se vigasztal, hogy Bolyai Jánost egész más kérdések foglalkoztathatták, amikre a fent idézett verssorok vonatkoznak. Én a magam vergődésére vonatkoztatom őket.

Pedig ez a kötet minden versével évtizedek óta bennem él. Azóta, amióta a temesvári Franyó Zoltán irodalmi körben megtudtuk, hogy a frissen megjelent kötet Magyarországon irodalmi díjat nyert el. Az ülés befejeztével már kint az utcán az író-költő házaspár köré gyülekeztünk. Csodáltuk őket. Gulyás Feri tudni szeretete volna, miként alkothat egy házaspár verseskötetét. Hogy lehessen azt elképzelni. Még pedig egy matematikus zseniről. De Gyuriék csak talányosan mosolyogtak. Aztán mi is megkaptuk, már Münchenben, ajánlással a kötetet „János városából, a végekről”. 32 év telt el azóta. De a kötet értéke nem szenvedett csorbát. Talán most eljött annak is az ideje, hogy azok a német végek, „ahova Bolyai János nem juthatott el”, megismerhessék szellemét. Bolyai János hiába remélte annak idején, hogy a legnagyobb német matematikus, Gauss Frigyes Károly megérti az Appendixben lefektetett eszméit és elismeri szellemi teljesítményeit, de csalatkoznia kellett. Gauss azt válaszolta, hogy ő már 30-35 évvel előbb elgondolta ugyanazt. Ma már tudjuk, hogy Gauss 1832-ben Chr. L. Gerlinghez intézett levelében beismerte, hogy az ő gondolatai 1798-ban korántsem voltak olyan kiforrottak, mint amilyenekkel Bolyai János Appendixjében találkozott. „Ezt a fiatal Bolyait elsőrangú lángésznek tartom” vallotta. De Bolyai további életútja a remélt göttingai matematikák tanulmányozása helyett a bécsi Katonai Akadémiára vezetett.

Bolyai, a lángész büvkörében élek. Mert a életének és művének (a Tannak) motívumait kronológiai, illetve szellemi egységbe szerkesztő baráti házaspár nagyot alkotott. Fordítom a szöveget. Se látok, se hallok. Elsötétített szobában próbálom a kinti hőséget távol tartani magamtól. És pont az év eddig legmelegebb napján át kell rándulnom Ulmba, hogy részt vegyek egy könyvbemutatón. Zehender, a Duna menti országokra

szakosított ulmi Danube-books kiadója hívott meg, hogy megismerjem ősszel megjelenendő könyvem bemutatásának színhelyét, légkörét és hallgatóságát.

Micsoda várépület, micsoda erődítmény az, amiben ma a Donauschwäbisches Museum székel! Egyike az ország öt szövetségi erődítményének és Európa legnagyobb várerődítménye, tudatja a hirdetés. A temesvári várerődítmény tervrajzán Bolyai János hadmérnök is dolgozott. Én már csak romos falrészeket ismerhettem meg belőle. Az év eddig legforróbb napját töltöttem Ulmban. A Dunán egykor lefelé hajózó svábok múzeuma zárva volt, a könyvbemutató kezdetéig leültem a Duna-partra. A szemközti parton csónakház volt, a vízen színes csónakok siklottak. Elgondolkoztam afölött, hogy a körök valamikor bezárulnak. Valamikor az én apai ági őseim is itt szálltak fel az „Ulmer Schachtel”-ra, az ulmi skatulyára, amelyik elvitte őket Magyarországra, a Bánátba, újrakezdeni az életüket.

Újrakezdés. Szerencsés esetben válogathatsz saját felmenőid között és máris benne vagy a történelem folyamában. Anyai ágon, rokonaim közé tartozik Maderspach Károlyné, született Buchwald Franciska, akit Haynau 1849-ben nyilvánosan megvesszőztetett. Az volt bűne, hogy a magyar szabadságharc utolsó, temesvári vesztes ütközete után a bánáti hegyvidéken át menekülő tiszteket és honvédeket élelemmel látta el és bekötözve sebeiket, tovább segítette őket. Nagy családi tragédiát oldott ki ez az esemény. Franciska férje, Maderspach Károly főmérnök, felesége meggyalázásának hírére öngyilkos lett (saját készítésű ágyúval lövette szét saját fejét), a hatalmas családi bánya- és fémfeldolgozó-ipari vállalatot pedig rövidesen el kellett adni. Az osztrákok gáncsoskodása miatt lehetetlenné vált a további működtetés. Két fiatal bányász mérnök feleségeikkel (az egyik nő szintén Buchwald-lány, Franciska húga) és kis gyermekeikkel együtt megkísérelte 1852-ben, az aranyláz idején az újrakezdést a tengeren túl, San Franciscóban. Katzengold (Hamis arany) című, németül megírt regényem a családban megőrzött levelek alapján és a fikció segítségével dolgozza fel a súlyos veszteségekkel járó újrakezdést.

Rokonaim kivándorlók lettek, noha nem az volt eredeti szándékuk. A bánya üzemeltetése után vissza szándékoztak jönni Magyarországra. A Németországba 129 évvel később kitelepült családom és jómagam „Ausiedlerék” vagyunk. Így hívják a Ceausescu-klán diktatórikus Romániájából a demokratikus és liberális Németországba, német elődjek hazájába visszamenekülteket. A 19. század közepén kivándoroltak sorsával nem is lehet összevetni a mi sorsunk alakulását.

De Bolyai János óta ismeretes: aki újra kezdi életét, a „semmiből új, más világot teremt”.

Gulisio Tímea
Magányokirat

Napló. Hogy olvassa valaki. Akárki.

Péntek

Füst

Vörös az ég alja.
Szállásom nincsen.
A földön alszom, hálósákban.
Ma üres zsömlét ebédelttem.
Három napja nem mostam fogat.
Egy láthatatlan egérrel beszélgetek.
Borozni úgyse hívnak.
Az utcán megvert egy idegen.
Csak a füstszag vigasztal,
Szeretem.
Mások bagója,
Mások kéménye.
Vörös az ég alja.
Oda mennék, ahova lehetne.

Szombat

Sorrend

Egy idegen nőnél aludtam.
A férje gazembernek nevezett.
Csak viccelt, ne is törődjek vele –
Így az asszony.
Betakart.
Túlméretezett inget adott rám,
Meg ne fázzak.
Hármasban ebédeltünk.
Kivittek az állomásra.
Lesznek a második családom
– mondták.
Majd elsiettek az unokáikhoz.

Vasárnap

A gyászhuszár

Üres az ágy.
Hiába alszik benne a kutya.
Eddig ez is elég volt.

Tested nyomát kiegyenlíti az idő.
Hajszálaid kihúzódnak belőlem.
Nem szellőztetek.

Utánam mindenki döglik.
Tőlem mindenki elköltözik.
Mindennek a végére érek oda.

Elegáns vagyok és kemény.
Nem futamodok meg.
Meneküljön, akinek van ki elől.

Hétfő

Az üveg mögött

Sötét a pesti utca
Kirakatok fénylenek
A villamos teli
Az utasok üresek
Mindenből elegendem van
Nincs senkim se

Kedd

Otthon

Gyere haza.
Asztal, ágy van.
A zongorát felhangoltatjuk,
Ha megjön a nyugdíj.
Magammal takarlak be.
Kiflit áztatok teába.
Nem szeretlek,

Folyton takarítok utánad.
A vér drága,
Vízbe fagyunk megint.
Hajléktalan szél hárfázik
Az ereszen.

Szerda

Ádámkosztüm

Hozzád hazamennék.
Ha várnál.
Ha fontos lennék.
Fontosabb,
Mint a hálátlan gyereked,
És a pénz.

Elszökhethnék
Egy lakatlan szigetre.
A családod nélkül.
Ágyékkötőben napoznánk,
Halat fognánk,
Banánt szednénk.

Összeköltözünk.
Lányoddá fogadsz.
Itt maradunk,
Mert jó együtt.
A kosztümöd és a bankkártyád nélkül
Úgyse kellenél.

Csütörtök

Classic

Klasszicista stílusú épületbe
költöztünk,
mert ez a legdrágább most.
Senki nem hallja mai nyögéseinket,
holnapi tányértörésünk,
a falak vastagok.
Omnia classicot szürcsölsz.

Utálom a kávét,
mert a szád folyton keserű,
véred szívom.
A belső udvar erdőt mímel,
a lakók boldogságot.
A ház elrohad lassan,
mi ebben is versenyt futunk.

Delimir Rešicki: Komakino

Lennert Tímea
2016 nyarának egyik-másik napján

Trópusi hőség és zivataro(c)k. Már reggel nehéz a levegő. Nehéz az ébredés, a könnyű, zivatarok utáni álmom után. Előlről mindig. Hosszú nyár lesz. Bőröm és idegeim nem hazudtolják meg a tényleges koromat. Nem bírják a hideget. Nem bírják a meleget. A szelet. A napot. Az esőt. Az öregedő testben nincsenek határok a lélek ellen.

Lepkét fogtunk. Azon helyen, ahol legtöbb esély van rá, hogy csodák történjenek. Kardoslepkét fogtam a puszta két szememmel.

Meghatároz bennünket a hely, ahol élünk és/vagy azért élünk ott, mert meghatározóak vagyunk a hely számára.

Eljutottam abba a korba, hogy megválaszolom a saját kérdéseimet. Nem is illene már lepkéket zavarni és pillangószelídítőnek nevezni magam.

Ezen a konvencióktól terhelt vidéken öröm fejjel lefelé élni.

Ezen a konvenciókkal terhelt vidéken öröm élni.

Otthon járok. Abban a házban, amelyben felnőttem. Belefájdult a fejem, ahogy mögém nézek az időben. Hogyan viselhettem ilyen jól a hozzátartozóim halálát? A háziállataim halálát? A családtagjaim és a barátaim eltávozását? Erről a vidékről, ebből a házból és magam mellől? A természet(em) nem viseli el a hazugságot: Émelyegtem és hányok a (h)ős(s)égtől. Hullaszag és hársvirágzás.

A magány bűnözései megbocsáthatatlanok, mert magunkban követjük el őket. Tanúk nélkül. Ártó nosztalgia. Mégis ideje van. Mint a júniusi ősznek, amely bennem jár. Anyám illata az ingen, amit feladott rám a hideg ellen. Kitől kapok és kinek adok, ha már nem lesznek szüleim és nem leszek szülő sem? Kövekre lépek föld helyett és felriadok álmomból. Ebből lesz a magányos cserebogár.

„ZOMBORI gyerekek énekes táncos csapata nyert, a Čupriján tartott, Szerbia, európai ritmusban (Srbija u ritmu Evrope) »mini Eurovízióknak« is nevezett vetélkedőn. Szerbia városok, európai országokkal karöltve (ítteni tehetségek és európai támogatók) részei a programnak... Győztek a vetélkedőn, ezáltal Zombor város elnyerte a jogot, hogy jövőre házigazdája legyen a nemzetközi vetélkedőnek.” (Részlet egy tudósításból)

Tehetség és tehetetlenség közepette bontakozik ki, hogy nincs júniusi homály. Még ha van is. Öregszem, mégha szavakkal és életemmel tagadom is. Minden, ami nem valósult meg, úszik velem az időben, és túlnő az életemen. Az univerzum erői észben tartják, és emlékeztetnek rá, amikor már nem lesz értelme. Akkor nyer új értelmet. Egy új időben velem és nélkülem. Emlék leszek, mint most számomra az emlékeim. Nélkülem velem.

Egy idő után eljut az ember oda. Ahonnan indult. Tőmondatokhoz. Titkos naplóbejegyzésekhez. A letelepedéshez. Vagy túl közel. Vagy a túl távol a szerelemtől. Lehet az ember. Foglalkozás. Tenger. Az anyaföld. Az anya. Az apa. A barát. Beismeri. Hogy igaz. Amiben mindig is hitt. De nem mondja el. Ezért ír. Ezért szépítkeznek. Ezért hallgat. A naplóbejegyzéseiről. Az emberiség haláláról. Önmagához képest. Benne testesül meg legelőbb. Ezért az elhallgatás. Mert rájön. Fontosabb. Mint valójában.

Kardoslepke

Szerda Zsófia

Nyári szemeztetés

2016. május 29.

Vége a temesvári TESZT fesztiválnak. És holnap van a születésnapom. Idén nem tartom meg. Ma éjfél után koccintok néhány jó emberrel, aztán otthon még párral. Temesvár, holnap elutazom belőled. Kedves emberek, holnap itt hagylak benneteket. Nagyon kemény előadások, köszönöm, hogy megnézhettelek benneteket. Éjszakákon át tartó beszélgetések a színház előtt a betonon ülve, köszönöm, hogy elhangzottatok. Csiky Gergely Színház, és Gálovits Zoli, köszönöm a bizalmat, és hogy megint veletek dolgozhattam. Ivo Dimchev, köszönöm a gyógyítást. Marco Chenevier, köszönöm a könnyes nevetést. És köszönöm Júliának, hogy már tudom, hogy a piksz az az örökíró, vagyis a toll. Vannak azok a munkák, amiket az ember szívesen végez el, s ha sok idegességgel is jár, úgy érzi megérte ezt csinálni. Hát ilyen volt ez a TESZT. Szerveztünk, koordináltunk, hotelszobákban veszekedtünk román recepcióssal, ajándécsomagokat pakoltunk a lányokkal, fordítottunk, és sokat mosolyogtunk. Köszönöm.

Június 29.

Sopronba utaztunk. Damien Rice-ot hallgatni. Azaz a terv szerint végigbőgni a koncertjét (ami nem túl sikeres, mert világos volt, és fesztiválhangulat). Damien Rice. Akiért utaztunk már Csehországba, Ostravába, Párizsba, ahol a járdaszigeten ülve még adott a legrajongóbbaknak egy magánkoncertet a hivatalos koncertje után éjjel kettőkor, s akiért most csak Sopronig kellett eljutnunk. De azt hiszem ugyanannyiszor szálltunk át, mint az első két esetben. A vonatokat nem lehet nem szeretni. A szerb vonatokat például azért, mert szinte soha nem indulnak időben, ebből kifolyólag soha nem is érnek oda időben sehova. S amikor az újvidéki állomáson először bemondja a hangosbemondó, hogy „Értesítjük utasainkat, hogy a vonat késik tíz percet”, amire senki nem reagál, tovább beszélget. Aztán elmúlik az a tíz perc, s újra belerecséje az állomás nyugalmába egy idegesítő női hang, hogy „Értesítjük utasainkat, hogy a vonat késik harmincöt percet”. Ekkor már néhányan felsóhajtanak, mások rágyújtanak egy cigire, van, aki előveszi a pástétomos szendvicset. Amikor újabb információ érkezik fél órával később, miszerint „Értesítjük utasainkat, hogy a vonat késik százöt percet”, akkor néhányan hisztérikusan felkacagnak, mások odavágják táskájukat a betonhoz, megint mások káromkodnak egy jó hosszút, beleszöve a Balkán, a vonat, a kalauz, és a mikrofonos hölgy rokonait is (megtörtént eset alapján). De a magyar vonatok már nem kés-

nek. Ezért Kispesten, és Kelenföldön is EU-s pontossággal szálltunk át a Sopronba tartó vonatra.

Június 30.

Hajnali vonatút után délelőtt negyvenfokos melegben stoppoltunk a horgosi bekötőútnál Szabadkára, víz nélkül, fekete ruhában, azon vitázva, hogy az autót vajon alkalmas-e a stoppolásra, vagy sétáljunk inkább vissza. Elmondunk néhány imát. Ilyenkor az ember nincsen sztorizós kedvében, de megpróbálja tartani a másokban a lelket. Na, ez a következő lesz a miénk. Vagy: „Én csak egy piros Mercedesbe szállok be”. Közben kamionok dudálnak ránk, integetnek sofőrök, vagy csak úgy tesznek, mintha nem is látnának. Aztán jön a krízis.. „Felhívjuk a Csillát, hogy jöjjön ki értünk? Jaj, de mire ideér kiszáradunk, és összeesünk. Taxizzunk talán? Miért, neked van pénzed?” És aztán megáll valaki. És hazavisz. És te nem hiszed el, hogy hazaértél. Talán egy óra hosszát alhattam, sms-re ébredek, hogy negyed ötre jönnek értem, és indulunk Kishegyesre a Dombos Fesztiválra. És éppen negyed öt van. Erre szokta a nagymamám mondani, hogy minek ennyit menni. Meg, hogy olyan vagy, mint a nagyapád, az nem tud a fenekén ülni öt percig. De ha olyan vagyok, mint a nagyapa az nekem teljes mértékben megfelel, mert mondjuk, olyan szívesen leszek. Vagy vagyok. Nyugodt, de szaladgál, soha nem panaszkodik (na, ezt mondjuk még gyakorolnom kell), mindenki szereti, ő meg a magyar nótát szereti. És sokszor előveszi a hegedűjét, és énekel csak úgy magának, vagy annak, aki éppen ott van, vagy ünnepeken. Például énekelt már osztálytalálkozón duettet a becsei pappal. Azt mondjuk megnéztem volna.

Július 2.

Ma indulunk a tengerre. A „horvátokhó”. Jelsára. Mert nincsen a horvát tengerparttól szebb széles e világon. Még Brazíliában sem. A múltkor a taxis bácsim, akivel mindig olyan jól beszélgetünk, azt mondta, hogy a horvát tengerpart a legszebb a tengerpartjaink közül. Mert hogy – magyarázta – számomra mindig az enyém marad. „Az én Adriám.” Ugyanez a taxis bácsi mesélte egyszer, hogy most olvasta a Száz év magányt, és hogy szerinte ennek a fele kitaláció. Aztán még elbeszélgettünk arról, hogy hát mégiscsak egy könyv, lehet hogy kitaláció, de mi nem ott élünk, honnan tudhatjuk ezt. És azzal zárta, hogy végül is vele is történtek már csodák. Aztán ki kellett szállnom, pedig ez a csoda dolog érdekelt volna. No de tenger. Bepakolás, szendvicsek, egy rakás bundás kenyér, jön Laura Pestről, őt is visszük, meg kell mosni a kocsit (ezt majd Dávid), kutyákat elvinni anyámékhoz Becsére, ahol kapunk még egy hadseregnek is elég fasírtot, zöldséget, süteményt, kolbászt, és egyéb hasznos dolgot, és végre, végre, végre mehetünk kabócát szelídíteni, azúrban lebegni, és fenyőillatot inhalálni. Olivaolajjal kent bőrünket feketére égetni, és levendulaolajjal

nyugtatni, és azt a valótlán kék, türkiz, azúrszín tengert beleégetni a retinánkba, hogy ha majd szürkül a város, tudjunk rajta kékíteni. Dávid hajt végig, kanyarog Bosznián át, suhanunk el Mostar mellett. Agatha Christie-hangoskönyv szól Balázs Péter előadásában odafelé az úton, visszafelé már a Téli berek. Egy pillanatban, hajnaltájt lehetett, arra ébredtem, hogy Dávid száll be a kocsiba, tiszta víz a feje, és fújtat, mint valami zebra. Picit megijedtem tőle, de lehet csak a hajnali fények miatt tűnt őrülnék. És hát már a kilencedik órája hajt. Hát hogy nézzen, ki ha nem így, mint egy vizes sörényű fújtható zebra. Szegény.

Július 3.

Pár óra keresgélés, alkudozás és prosek után Rosa néninél verünk tábort, remek választás, hiszen az ő Antunja (ezzel kezdi minden mondatát) ezt nem eszi, azt már nem issza, ezért hoz nekünk ebből, abból. Az „Ő Antunja” bácsi reggeltől estig a ház előtt/mögött/mellett ül, szigorúan követve az árnyékot. Mást nem csinál, csak ül. Néha megiszik egy kis meggylevet. Néha mi is megiszunk. Ki kell olvasnom három könyvet. A Cserna Szabóval kezdem. Már az első nap után egészen más a bőröm, a hajam, a körmöm, a kedvem, az idegrendszerem, mintha minden szebb lenne a tenger mellett. Venni kell egy nyaralót. Vagy jóba lenni Rosa nénival. Na, jó, ez gonosz gondolat. De amikor tényleg olyan, mint egy nagymama, nem nehéz szeretni. Mindent gyárt házilag, és mindent végigkóstoltat velünk. Méztől kezdve prosekön át a fehérborig...

Július 6.

Megjött Lóci és Lili tegnap. Megmutattuk nekik a strandunkat az új barátokkal, akik szintén ide járnak. Velük nem beszélgetünk, de már köszönünk egymásnak egy bólintással. Van itt egy francia házaspár (fehérek), két koromfekete, gyönyörű afro-lánykával, akik egész nap rákokra vadásznak. Az ő történetük szerintem az, hogy egy dúsgazdag, Afrika szerelmese házaspár örökbe fogadott két árva kislányt. Van itt egy szexi apuka három kislánnyal, akik egész nap visítanak a bűvármászok pipájába, ami úgy hangzik, mintha földönkívüliek szállták volna meg a strandot. Az apukáról már több mesét gyártottunk: A: Meghalt a felesége egy autóbalesetben, azért van mindig egyedül. B: A testvére gyermekeivel nyaral, s így csajozik. C: A felesége csak úgy ment bele a nyaralásba, ha ő otthon borozhat, amíg apa és a kölkök strandolnak. A fiúk (Dávid és Lóci) Rosa néni kérésére átcipeltek egy szekrényt a szomszédból a padlásra, izzadtak is rendesen, de nem mertek szólni, cserébe kakaós keksz és sült szardíniát kaptunk (mi is, akik nem csináltunk semmit). Citromot Rosa néni fájiról szedhetünk, „csak nyugodtan gyerekek, így is túl sok van, nem kell nekem ennyi”.

Július 10.

Hazajöttünk a tengerről. Az egyedüli dolog, ami feldobta a tenger utáni depressziómat, hogy találkoztam három emberrel is az utcán, akik félhangosan énekeltek. Mennyivel jobb lenne, ha többen énekelnének az utcákon. Vagy táncolnának. Utánanéztem, hogy ki volt az a Božidar Adžija, akinek a nevét a szabadkai utcám viseli. Jugoszláv ügyvéd, politikus, különösen a munkások védelmével, és biztosításával foglalkozott, a marxizmus hirdetője, egyike az első jugoszláv antifasiszta publicistáknak, és Jugoszlávia nemzeti hőse.

Július 22.

Ma a palicsi filmfesztiválon megnéztem az Ernellák Farkaséknál című filmet. Hajdu Szabolcs és a kis stáb. Kiscsalád. És hát eléggé kikészített. Nagyon pontosan mutat be emberi kapcsolatokat. Nagyon pontos dialógusok hangzanak el benne, nem akarnak hátraszaltót ugrani (mégis megugorják), nincs benne dráma (az a filmes dráma, hogy mondjuk valaki meghal, vagy hasonlók), és mégis benne van minden: dráma is és humor is, minden ami körülvesz minket. Téged, engem, mindenkit. És ami a legfontosabb, elhiszem. Nem érzem, hogy filmet nézek. A szó legjobb értelmében. Beszippant, és csak azt figyelem, mi történik a barátaimmal ez az egy nap alatt. Életet nézek vásznon. Azt hiszem a legjobb film, amit ebben az évben láttam. Utána nem is tudtam a gombóc miatt normális hangon beszélni Zsófival (aki a film producere és Szabolcs asszisztense), és nem tudtam már több filmet megnézni a fesztiválon. A legjobb az lett volna, ha el tudok vonulni pár órára csak úgy nézni valami vizet, és gondolkodni.

Július 23.

Takarítás. A porszívóval remekül lehet tercet énekelni. Vagy macedón népdalokat, ott sokszor az egyik szólam egy hangon szól. De a hajszáritóval, vagy más zúgó háztartási gépekkel is lehet duettezni, s már nem is gondolunk arra, hogy még a pókhálózás, és a mosogatás hátravan. A takarítás hangjai.

Miklós Zsuzsanna

Ápolóként Németországban

Huszonnyolc nap

Egyik napról a másikra, indoklás nélkül, kezembe nyomják a felmondólevelet, pakold ki a fiókot és hagyd el az épületet. A munkahelyedet, ahol évtizedekig dolgoztál. Ismerős? Így lehet ma bárki Magyarországon munkanélkülivé.

A kezdeti sokk után megkezdődnek az álláskeresés hosszú, kényszerű hónapjai. Ahogyan telt az idő, úgy váltam a reményteljesből egyre kevésbé bizakodóvá, a realistából pesszimistává. S egyszer csak kaptam egy telefonot, holnapután kellene indulni... Nincs bennem kalandvágy, megyek, mert muszáj.

Szeljük a kilométereket a német autópálya sötétjében. Hét asszony a kisbuszban, rutinos külföldre járók, én vagyok az egyetlen kezdő. Mesélik a történeteiket, nagyokat kacagnak, s persze hogy ellátnak jó tanácsokkal. Manyika, a falusi megmondóasszony két éve jár ugyanarra a helyre, azt mondja, nem tudják nélkülözni a főztjét. A legfontosabb azonban mégis csak a nyelvtudás, akkor nyert ügyed van, ha tudsz beszélgetni az öregekkel. Mert beszélgetni, azt aztán szeretnek. Sötétben érkezünk az egyutcás kis faluba, s azon kapom magam, hogy már most arra gondolok, mikor indulhatok vissza. Pedig még korai.

Az első hét a beilleszkedésről szól. Háztartásvezetés, főzés, az idős házaspár ellátása, állandó figyelem, gondoskodás, segítség. A néni tartózkodóan fogad, próbál „ellenőrizni”, nem bízik bennem, jön utánam mindenhova, két combnyaktörés után enyhén szólva is életveszélyesen közlekedik. Nincs mese, fel kell oldanom ezt a feszültséget. Hamarosan meg is lesz a megoldás: a gyomrán keresztül vezet az út a szívéhez. A bácsi 94 évével csupa kedvesség és szeretet, első látásra összebarátkozunk. Reggelente én öltöztetem, este ágyba fektetem. Vacsora közben előkerülnek a második világháborús történetek, a gyévocska és a nazdarovje, örül, amikor értem az oroszot is.

A második hét a magányosságé. Eddig azt sem tudtam, mi az a honvágy. Számolom a napokat és hogy mennyit viszek haza. Reggelenként fölolvassom az újságot, együtt nézzük a gyászjelentéseket. Öregszik a társadalom, tele van az újság hirdetésekkel, mindenhova idősgondozókat keresnek a volt keleti blokkból. Magyarokat, lengyeleket, románokat.

A harmadik héten kifelé megyek az időből, ez erőt ad a monoton mindennapokhoz és az egyedüllét elviseléséhez. Ráadásul egy fontos megbízást is kapok. A bácsi kisomfordál hozzám a konyhába, mutatóujját a szája

elé helyezi, s egészen halkan, ám rettentő komolyan közli velem, hogy erősen gyanakszik a szomszédra, aki nagy valószínűséggel szerelmes leveleket írogat az ő feleségének, ezért a napi postát ezentúl neki adjam. Megígérem, hogy bízhat bennem. A szerelem kortalan – mosolygom magamban.

A negyedik hét a türelem időszaka. A néni nem is érti, miért nem maradok három hónapig vagy akár fél évig. A visszaindulás napján felkel velem hajnalban, megpuszil, amikor elmegyek. A bácsi a kezemet szorongatja, azt mondja, maradjak én most már mindig vele. Átölelem, érzem, hogy meghatódom. Megérkezik a kisbusz, beszállok, indulunk hazafelé. Erre vártam 28 napja.

Visszajöttem. Négy hét alatt kerestem annyit, amennyit itthon négy hónap alatt kapnék. Persze, ha lenne munkám. Mert itthon a tisztességes munkának sincs ára. Ezzel a tudattal állok neki újra az álláskeresésnek, s közben azon gondolkodom, hogy vannak a kis öregjeim. Vajon jól van ez így?

Levelek a távolból

Hétfő:

Drágám, megérkeztem, írok majd, most hulla vagyok, hosszú volt az út. A néni semmit sem tud önállóan csinálni. Szép az arca, nagyon szép lehetett fiatalkorában.

Kedd:

Most határozta el, hogy vége, kész, nem csinálom tovább. Ezt a hisztit, amit levágott az éjjel, mert ez az volt, végig tudatánál, egy órát aludtunk, pedig bevette az altatóját.

Komolyan mondom neked, üvöltött, mint akit nyúznak, fogalmam sincs, miért. Olyan erő van benne, nem hiszed el. Kérdeztem, fáj-e valamije, hozzak-e vizet, melegítőpárnát, gyógyszert, megmasszírozom, felolvasok neki, tévézek vele, énekelek, bármit, csak nyugodjon meg. Felállt egyedül, amúgy persze nem tud, elindult, majdnem összeesett, megfogtam, akkor megint üvöltött, nem részletezem, szörnyű volt, eltolt magától, káromkodott, megátkozott, nem hagyta, hogy segítsek. Ilyenkor szokták a gyereket nyakon önteni egy pohár vízzel. De hát én nem tehettem, pedig szívem szerint hoztam volna a hideg vizet. Végül elaludt a toloszékben, valahogy visszatettem az ágyba, fogalmam sincs, hogyan csináltam. A csuklóm letörik mindjárt. Látod, megkeményedtem. Dehogy sírok, alig várom, hogy hazamenjek. Holnaptól megkezdődik a visszaszámlálás.

Szerda:

Az éjjeli hisztizés újfent három órán keresztül tartott, de nehogy azt gondold, hogy elment az esze. Dehogy. Pontosan tudja, mi a helyzet, mert ma egyáltalán nem szól hozzám. Hiába kérdezem erről-arról. Nem baj. Tudok én is hallgatni. Egy gonddal kevesebb. Ápolónő vagyok, nem tár-

salkodónő. Képzeld, már majdnem megsajnáltam a madárcsontú öregaszonyt, ahogyan ült a széken elesetten, de olyan gonosz tekintettel meredt rám, hogy egy fenét volt elesett. Ja, és ma mellőzve volt az Isten, elmaradt ebédnél az imádkozás. Csak lestem.

Végül is nem rossz, hogy nem kell beszélgetni. Úgyis megszólal, ha akar valamit. Szóaljjon meg, ha akar valamit. Na jó, a tévét azért bekapcsolom neki. Mégiscsak maradt bennem egy kis lélek.

Csütörtök:

Most itt totyorog a konyhában. Jé, most nézem. Simán áll a lábán. Velem ne szórakozzon. Még hogy nem tud menni. Na, elhangzott egy bitte. Bekrémeztem a fájós derekát meg a kezét, aztán lefektettem az ágyra, betakargattam, mondta, hogy üljek mellé. Persze, hogy odaültem, fogtam a kezét, megtelt a szívem szeretettel és azon tűnődtem, milyen nehéz lehet neki elviselni az életet.

Péntek:

Még két nap. Meg fogok bolondulni. Este másfél órán keresztül tologatta a gyógyszereket a viaszosvászonon. Kikészít. Hogyan tehetnék a kedvére? Mindkettőnknek jobb lenne a békesség.

Szombat:

Egy tünemény. Komolyan mondom neked, egy tünemény ez a néni. Kedves, mosolyog, beszélgetünk, délután együtt alszunk, megosztja velem a takaróját. Csak egyszer tudnám már kitolni a teraszra. Odakinn süt a nap, gyönyörű az idő, az orvos előírta a D-vitamint, de az istennek sem akar kimenni a levegőre.

Vásárnap:

Jövök haza...

Ircsik Vilmos
Naplójegyzetek

2010. január 2., szombat

A naplórástól mindig a kezdet és a vég tartott vissza. Hiszen ha egyszer valamit valamikor elszalasztottam megkezdeni, akkor már nem lehet csak úgy belevágni a kellős közepébe. És aztán meddig írjam, hogy legyen keze, lába meg dereka, azaz eleje közepe meg vége? Az idők végezetéig? És mit vegyek bele? Minden apró-cseprő dolgot, minden köznapi eseményt? És milyen stílusban, fennköltén, hanyagul, töredékesen? Ám ma mintha világosság gyúlt volna bennem. A kellős közepébe mindig bátran bele lehet, sőt bele kell vágni. Bizonyosság erre az egyik legősibb szerkesztési forma, az in medeias res kezdés. Ahogy Homérosz is írta eposzait, az Iliászt és az Odüsszeát. Írni pedig nem az idők végezetéig kell, hanem amíg van mit írni. A mit és a hogyan pedig majd maga magát kínálja. Néha jelentéktelen kis semmiség, néha valami nagy esemény formájában, néha bőbeszédűen, néha szikáran, néha vidáman, néha szomorúan.

Négy nappal ezelőtt, december 29-én meghalt Szokoly Tamás. A halála még visszavisz a múlt esztendőbe, de most, mikor megemlékezem róla, már túl vagyunk a szilveszteren és az újéven, amit Marival kettesben, csendben töltöttünk idehaza, éjfél után sétáltunk egyet. Hótalán, enyhe szilveszter volt, esővel, és olyan sűrű köddel, hogy a távoli, belvárosi tűzijátékból csak halvány villódzások látszottak.

Tamás vékony, magas alakjával nemcsak külsőre, de a szó turgenyevi értelmében is igazi Don Quijote volt. Érdekes módon először Lermontovot írtam Turgenyev helyett. Vajon miért? Most javítok.

Igen, ezeket az apró rezdüléseket, a lélek apró tévelygéseit érdemes megörökíteni. Nem a múlandó felszínt.

A halálhírét a helyi lap rögtön másnap közölte, rövid kis nekrológbán. Nem is a rövidséggel van a baj, hiszen a mai számban már egész hosszú búcsúztatást írtak róla, hanem a halálhír címével: Szokoly Tamás meghalt. Mintha csak mindennapos teendőiről emlékeznének meg. Szokoly Tamás felkelt. Szokoly Tamás felöltözött. Szokoly Tamás megreggelizett. Az effajta mondatokban valóban ez a szórend a jó. A mondat végén van a hangsúlyos, az új közlemény. Mert amíg él az ember, valóban ez a fontos: felkel, felöltözik, megreggelizik. De bizonyos típusú mondatokban a különben oly hajlékony magyar szórend egyszer csak megmakacsolja magát. A halálhír esetén a mondat elejére kerül a közös emberi sorsot kifejező ige, a hangsúlyos, második helyre pedig annak a neve, akit éppen utolért a végzete. Meghalt Szokoly Tamás.

Ha ez így megy tovább, a tévécsatornákon a Közreműködnek a bécsi filharmonikusok helyett hamarosan majd imígyen konferálják be a hagyományos újévi koncertet: A bécsi filharmonikusok közreműködnek.

Mint ahogy közre is működtek. De én nem néztem végig őket, hanem elindultam a szokásos kocogásomra. Májusban lesz tíz éve, hogy mindennap, ha itthon tartózkodom, egy festői kerékpárúton megteszem a hat és fél kilométeremet, ami a gimnasztikával és az időnként beiktatott lassításokkal, gyorsításokkal nyolcvan percet tart. Órát lehetne igazítani hozzám. Mire visszaérek, még tart a koncert. Sőt éppen a Kék Duna keringőt játsszák, amit még meg is hallgatok. Az ifjabb Johann Strauss zsongító, andalító muzsikája, amely Jókai regényeinek társaságában át- meg átjárta a Monarchia minden szögletét. Maritól kétszer is megkérdem, hogy a Radetzky-induló volt-e már. És ő kétszer is azt mondja, igen, volt. Valahogy nem bízom benne. És igazam lett. Már éppen keltem fel a tévé elől, amikor befejezésül felharsant a Radetzky Marsch. De az már az idősebb Strauss műve.

Mari e-mailen kapott egy képes üdvözetet az ünnepekre, melléje Ady karácsony című versével:

Harang csendül,
Ének zendül,
Messze zsong a hálaének,
Az én kedves kis falumban
Karácsonykor
Magába száll minden lélek.

Korai vers, de azért már benne van az igazi Ady. Nem merném megmondani, hogy Szokoly Tamás milyen költő volt, de a Don Quijote, az biztos. Turgenyev minden embert két csoportba sorolt. Szerinte vannak a Hamletek, akik a valóságban élnek, szenvednek, és nem tudnak cselekedni, nem tudnak se érte, se ellene tenni. És vannak a Don Quijoték, akik fittyet hányva a valóságra, egy álomvilágot teremtenek maguknak, ahol aztán kedvük szerint ténykednek, birkanyáját kaszabolnak, hercegnőnek tartják a parasztlányt, gonosz óriásoknak vélik a szélmalomokat, és vívják velük a szélmalomharcot. Tamás azt a harcot vívta rendületlenül, sőt most már meg is vívta. Az ő képzelt világa a hetvenes években szervezett Aréna színpadában és a verseiben öltött testet. Négy verseskötete jelent meg, a legutóbbit és most immár utolsót Csoóri Sándor mutatta be meleg, elismerő szavakkal, ha jól emlékszem tavaly tavasszal

Mari egyébként szép illedelmesen meg is köszönte a karácsonyi üdvözetet, azzal, hogy nagyon örül neki, mert Dsida Jenő az egyik kedvence. Pedig a számítógép képernyőjén ott állt Ady Endre neve és a vers címe, ráadásul a versmondó színész is ezzel kezdte. Vajon miért tévedett mégis? És vajon miért volt benne biztos, hogy a Radetzky-indulót már eljátszották? És vajon miért írtam én először Lermontovot Turgenyev helyett?

Január 3., vasárnap

Az időjárás alig tíz nap alatt szinte végig játssza az egész esztendőt. Közvetlenül karácsony előtt országos rekordokat döntő, csikorgó hideg volt, nagy havazásokkal, aztán kedden és szerdán kitavaszkodott, ismét országos rekordokat döntő felmelegedés következett, és csütörtökön, szent estén nyoma se volt a hónap és zimankónak. Szilveszterre beköszöntött az ősz, ma pedig ismét téli reggelre virradtunk, kemény, száraz hideggel. A kertben, az ereszcatorna alatt álló, színültig teli műanyag hordóban egyetlen éjszaka vastag jégpáncélt öltött az esővíz. Az időjárás-jelentésekben azt mondják, továbbra is télies marad az idő. Januárra olyan időt jósolnak, mintha január volna.

Január 4., hétfő

Arra ébredek, hogy tompán hasogat a hátam és a mellem. Másnak nem nagy ügy, de nekem igen, aki gyakorlatilag nem voltam beteg, és nem ismerem a fájdalmat. Vajon hogy fogom elviselni a testi szenvedést, ha egyszer utolér? Mert egyszer utolér. Kosztolányi versbe foglalta, száz sorba:

Nem hagyja el,
bármit teszel,
vág, kalapál,
fúr, vés, reszel.

Ő aztán tudta, ő aztán értette. A versírást is, a szenvedést is. A verseire még emlékeznek, azokra se úgy, ahogy kellene, de a szenvedése ma már lényegtelen és megfoghatatlan.

Mondom, jóformán soha nem szenvedtem még, de a halált már egész közelről láttam. Szinte már egy voltam vele. Négy és fél éve Marival egy kánikulai vasárnapon a pápai termálfürdőbe kirándultunk. Útközben megálltunk egy festői bakonyi pihenőhelyen, bementünk az erdőbe, ahol valami ismeretlen, ízletes, édes bogyóra bukkantam. Mari hiába próbált lebeszélni, én majd elepedtem azért a bogyóért, mint gyerekkoromban a zöld almáért vagy az éretlen cseresznyéért. Ettem belőle vagy öt-hat szemet. A fürdőben rosszul lettem, zsibbadt minden tagom. Arra még emlékszem, hogy bevittek a pápai rendelőbe, aztán pontosan egy nap múlva, Pesten a Péterfy Sándor utcai kórházban tértem magamhoz. Közvetlenül az ébredésem előtt, vagy talán még korábban, ezt motyogtam magamban:

És azon fa gyümölcsétől halált evék.

Mert az a bogyó nem áfonya volt, aminek tartottam, hanem nadragulya. Donna bella. A nagyobbik fiam és a lányom állt az ágyamnál és nevettek. Mari aztán elmondta, hogy Pápáról Győrbe vittek, ő a kórház folyosóján, egy szál forrónadrágban éjszakázott a közben hűvösre, zivatarosra fordult időben. Az orvosok mindkettőnket bolondnak tartottak, és ezt nem

is igen rejtették véka alá. Aztán Győrből Pestre vittek, ahol megvolt a szükséges ellenméreg. Másnap már kutyabajom se volt, huszonnégy órára még benntartottak, harmadnap pedig már a saját lábamon mehettem haza.

Január 5., kedd

A fagy mellé ismét megjött a hó is, a betegségem pedig ezúttal tartósabbnak bizonyult. A fájdalom elmúlik, de időnként kilel a hideg. Folyamatosan lázam van. A digitális lázmérő időnként több mint 38 fokot mutat. Ez már nem az a régi fajta, amelyben a higanyoszlop tágulása mutatja a fokokat, hanem gombnyomásra működik, aztán a hónaljba dugva néhány perc múlva kiírja a skálára az eredményt. Próbálok bagatellizálni a dolgot, de Mari az egész világot elárasztó H1N1 bűvöletében él, és úgy gondolja, hogy én is ezt az influenzát kaptam el. Így aztán megadom magam. Engedékenységekben nem kis szerepe van annak a büntudatnak, amely a mindkettőnket bajba sodró oktan nadragulyaevésem óta furdal.

Január 6–7., szerda, csütörtök

Ágyban párnák közt, lázméréssel, gyógyszerzedéssel töltöm az időt, de nem élvezem úgy, mint élvezte Hans Castorp a Berghof szanatórium-ban. Egy Rubophen nevű lázcsillapítót szedek meg C vitamint, noha szerintem a csipkebogyó tea is bőségesen elég lenne. A bíborszínű bicskét, vagy ahogy nálunk mondták, a hecsedlit én gyűjtöttem futás közben, novemberben, decemberben az út menti szűrős cserjékről. Egész szép kis mennyiséget hoztam haza először a zsebemben, aztán az erre a célra rendszeresített zacskóban. Mari megszárította, dobozokba rakta, és most egész télen főzhetjük belőle a teát, ami sokkal jobban ízlik a mindenféle márkás teafüveknél. Sőt még egy hosszú füzért is fűzött fel cérnára, amely most itt lóg pirosan az előszobában, nem a messze a számítógéptől, így írasközben, ha néha felemelem a tekintetem, mindig azt látom.

Vili telefonált Pestről, hogy talán Skóciába, Glasgow-ba helyezik át. A Morgan Stanley Bank Indiába telepíti azt a részleget, ahol ő dolgozik, mert itt túl kedvezőtlenek lettek a körülmények. Százötven ember munkahelye szűnik meg áprilisban, Glasgow-t állítólag öt embernek ajánlották fel, ő pedig szívesen menne. Én pedig örülnék is neki, meg nem is. De várjuk ki a végét, és csak nyugtával dicsérjük vagy átkozzuk a napot.

Január 8., péntek

Ma befejeztem nyilvánítom a kényszergyógykezelésemet. A lázmérő folyamatosan 36,9-et jelez, ami ugyan még nem ideális, de a veszély Mari szerint is múlóban van. Talán megmaradok. Délelőtt rendbe hozom magam, és könyvtárba megyek. A tavalyi Nobel-díjas Hertha Müller egy kötetét kölcsönzöm ki, hogy lefordítsak belőle egy hosszabb lélegzetű el-

beszélést. Novemberben én mutattam be a Nagyvilágban egy kis bevezető tanulmánnyal és két rövidebb elbeszéléssel.

A bánáti sváb parasztlányt, aki a nyolcvanas években Ceausescu Romániájából települt át Nyugat-Németországba, Magyarországon alig ismerik. Az utóbbi évek sok vitatható Nobel-díjasa után nekem ő lényegesen jobban tetszik. Lehet, hogy nem olyan nagy író, viszont olyan világból jön, ahonnan én is jöttem. Így aztán érzem mondatainak, stílusának súlyát, a szavaknak azt a másodlagos jelentését, amit értelemmel felfogni aligha lehet, nála meg különösen nem, mert a hétköznapi, látszólag jellegtelen falusi életet szurrealista összefüggésekben ragadja meg. A Nagyvilágban Fázsy Anikóval való megállapodásunk alapján már közel másfél éve tart egy sorozatom. Német novellákat fordítok folyamatosan, amiből lassanként egész körkép alakul ki a huszadik századi német prózából: Gottfrid Benn, Böll, Borchert, Walser, Lenz egy-egy novellája már megjelent a fordításomban, most következik majd Ilse Aichinger, Max von der Grün, Paul Schallück, Gabrielle Wohmann, aztán a legújabb nemzedékekből Steffen Kopetzky. Ebbe a második szériába illik bele az 1953-as születésű Hertha Müller, akivel talán be is fejezem majd a sorozatot, hiszen örökké azt sem lehet írni, illetve fordítani.

Január 9., szombat

Ma volt a bazilikában Szokoly Tamás búcsúztatója. Az énekes gyászmisét és az urnás temetést maga az érsek tartotta. Amint beszédéből kiderült, Tamás utolsó hónapjaiban hozzá is közel került, kitárukozott neki, meggyónt és megtért. A bazilika zsúfolásig telve volt, én a jobb szárnyban húzom meg magam, és aktívan rész veszek az istentiszteletben. Letérdek, meakulpázok, énekelek, és válaszolok az érseknek a liturgikus párbeszédben.

- Az Úr legyen veletek!
- És te lelkeddel!
- Emeljük fel szívünket!
- Felemeltük az Úrhoz!
- Adjunk hálát neki!
- Méltó és igazságos
- Istennek legyen hála

Tamás az átlagosnál valóban jobban értett ahhoz, hogy az emberek közelébe kerüljön. Hatni tudott rájuk, maga köré tudta gyűjteni őket, és minden köntörfalazás nélkül kapcsolatba tudott lépni velük. Nem csak az ilyen megszentelt helyeken. A szertartás sok, sőt talán legtöbb résztvevőjén látszik, hogy ritkán járnak templomba, és most csak a kivételes alkalomból lépték át Isten házána küszöbét. Az ének az orgona kíséretével csak fentről, a kórusból zúg, lent a templomban alig hallani néhány erőtlen foszlányát:

Istenem, örök atyám,
Te szent kezedbe adom lelkem,
Légy jószágos bírám,
Vezess haza országodba engem.

Letérdelni csak kevesen térdelnek le, meakulpázni csak kevesen meakulpáznak, és az érseknek se igen válaszolnak.

Január 10., vasárnap

Még egyszer engedek a kísértésnek, és megmértem a lázamat. A digitális lázmérő 36,2-t mutat, azaz tökéletesen egészséges vagyok. Annyit azért megért ez a kis gyengélkedés, hogy három-négy napig kissé belepillantottam abba a gépezetbe, amely immár hosszú évtizedek óta működtet. Belepillantottam, némi műszeres segítséggel, mint műszaki vizsga előtt az autószerelő a motorba, aztán ha mindent rendben talált, vagy kijavított és pótolta, újabb négy, esetleg két évre megadja a műszaki engedélyt. Rajtam se pótolni, se reparálni nem kellett még semmit.

Az időjárás továbbra is a bolondját járhatja velünk. Megint olvadás kezdődött. De mivel több esett, mint karácsony előtt, és az enyhülés se olyan erős, a hó nem megy el teljesen, hanem nagy, piszkosfehér, érdes foltokban megmarad a kertekben és az utcákon, a járdák szélén, a házak előtt, különösen ott, ahová a hótalók nagy kupacokba összetolták, vagy a lakók összelapátolták. Kerti esővízes hordónkra nem csuktam rá a fedelet, most felengedett benne a jég, henger alakú tömbje szinte kilövellt a hordóból, és a megfagyott víz, csúfot űzve a természet törvényeiből, szilárdan mered bele a világba.

Január 11., hétfő

Egy nap híján egy hét kihagyás után ma újra futok, illetve kocogok. Simán teljesítem a nyolcezer métert és a gimnasztikát. A betegség tehát valóban nem volt valami komoly.

Január 12., kedd

A Magyar Napló közölni fogja Álomban otthon jártam című novellámat, amellyel tavaly novemberben immár ötödik alkalommal nyertem díjat a HM és az írószövetség szokásos őszi pályázatán. Bíró Gergely, a prózarovat vezetője egy-két jelentéktelen javítást javasolt, amelyeket el is fogadtam, és villámpostán visszaküldtem a javított szöveget: Az egyik szereplő könnyed lépteit súlytalan léptekre változtattam. Gergely azt kifogásolta, hogy ez a szereplő néhány sorral arrébb *bizonytalan járással megy*, márpedig ez kizárja a könnyed lépteket. Nem nagyon meggyőző, de elfogadtam, ráadásul a súlytalan nagyon jó. Azon kívül két, szándékosan valamelyest homályosabbra, sejtelmesebbre vett motívumot kissé kibővítettem.

Pesten ma sztrájkba léptek a buszosok és villamosvezetők. Nemcsak a főváros, de az egész ország is olyan, mint egy megbolygatott méhkaptár.

Január 13., szerda

A hatalom szekértolói, a közszolgálati rádió, egyes televíziók és újságok ördögi gonoszsággal uszítják az ostoba és kiszolgáltatott tömegembert a sztrájkoló buszosok és villamosvezetők ellen, elterelve a figyelmet az ország kétségbeejtő gazdasági és erkölcsi helyzetéről. A *divida et impera* elve a modern világban is nagyon jól alkalmazható módszer. Az egyik rádióriport, a mindenütt bevethető környezetvédelem álcájában azon sópánkodik, hogy a felelőtlen sztrájkolók miatt hamarosan szmogriadót kell elrendelni Budapesten, mert az emberek busz és villamos híján kénytelenek autóba ülni, és ez megsokszorozza a levegőszennyezést.

A távoli Karib-tengeren iszonyú földrengés rázta meg a Nagy-Antillák egyik szigetén, Hispaniolán fekvő Haitit, a világ egyik legszegényebb országát. Az áldozatok számát százezer körülire becsülik. A kis sziget másik országa, a nyugati, különösen német turisták nyaralóhelye, a Dominikai Köztársaság sértetlen maradt. A földrengés szinte megállt a határokon. Mintha a természet is folyamatosan a szegényeket sújtaná. Egy eszelős amerikai prédikátor Isten büntetéséről beszél. Voltaire is hasonló elveket vallott, azzal a különbséggel, hogy szerinte isteni gondviselés nincs, de valamiként csak féken kell tartani az embereket. Erre valók például a nagy természeti csapások.

Kilián László
Derűrokka
(napló; részlet)

11. 23.

Az a jobb, ha a Nyilas visszafelé, vagy az, ha felfelé lövi vesszejét? Merengeni jöttünk vagy farkasszemet nézni?

11. 24.

A gyors és erős szenvedélyt keresném, de így öregedve a lassú és fel-felizzó közelget. Advent jön, én meg még a betakarításnál szöszmötölök.

11. 25.

Megijesztettek Gyuri versei. Azóta is sokszor eszembe jut (őrlődve a látványszenvedély és a depresszió között) az a sok pontos morálpszichológikus egyszerű kép. Amelyek ábrázolnak és rögzítenek. Konstatálni lehet őket: ez jó! De mi kell legyen a mozgósító süvöltéssel?

11. 26.

Tiltott vagy titkos? Elsőre a két jelző szinte teljesen azonos jelentésűnek hat, mintha a formailag egyívású két kép együtt járna a tartalmi rokonsággal. Pedig végletes a különbség, foghatatlan a távolság. A tiltott az, amit valamikor tudtunk, de elrejtjük. Ami tiltott, az szégyen, akár akarom, akár éppen ágálok ellene, A titok, ami rejtve van holnapra, felismerjük vagy ott marad abban az izgalmas homályban.

11. 27.

Szabadban zenét hallgatni. Hallgatod a zenét, és az értelmezi, formálja, áttelekesíti a tájat – a lelkén változtat. Örül a táj, a zene. Örülsz neki te is.

11. 28.

Annak a folytonos sejtelve képezte el, hogy valami kívülem levő teszi velem, ami megtörténik. Valami gondviselészerű. Akkor találok (meg) valamit, amikor mást keresek, akkor következik be a várt, amikor halványul a hit. Persze keresni és hinni nekem kell!

11. 29.

Húzd be a szárnyadat, most szántani kell! Dobd le a hámat, repülj! Hozz mannát!

11. 30.

Tacitus könyvemnek – most, hogy hosszú idő után megint kézbe vettem – igen megörültem. Annak idején beértem volna belőle egy vászon kötéssel, de akkor, ott hamarjában, az a nejlon kötésű exkluzívabbat kellett megvennem. Így utólag, évtizedek múltán viszont, öröm bírni egy sorszámozott, víznyomatos könyvet. Ma új lendületet kapott a Tengeri, a regény.

12. 01.

Régóta szerettem volna Telemann-zenét hallgatni. Ma ez sikerült: bár-mikor megint örülhetek neki. Megrökönyít, hogy a barokk zenének mennyi arca lehet. Fura könnyedsége van és helyet teremt a hangszervirtuózoknak. Persze ez hátrány is lehet. Nekem a hallottakkal nagyobb szerencsém volt: könnyed elegancia és minden későbbi dallamoskodó előfutára.

12. 02.

Megvizsgálták a vastagbelemet: némely helyeken olyan boltíveket láttam élő anyagból, mint a templomoké vagy a palotáké. Boltíves termei lehetnek az alvilágnak is.

12. 03.

Nagyokat röhögni azon a trágárságon, hogy baromarcú – elképzelte ezt már csak egyszer is valaki?

12. 04.

Valóban fölösleges folyamatosan szorítani valami elképzelt valóságot/eszményt!

Elengedni! Legalább kísérletképpen, hogy mi történik. Talán ez több is annál, amikor haladékot kapsz vagy szerzel.

12. 05.

Olyan irama volt a mai napnak, amilyennek mindegyiket szeretném. Fábrián Laci filozofikus eszmefutamának könyvét hozhattam el a nyomdából! Regény trilógiámnak szánt kéziratot „szűzkönyvét” is megkaphattam ott.

Aztán este visszaadtuk szülőfalujának, Nagyesztergárnak Ányos Pált, a szendés-nevetős lírikust.

12. 06.

A rokonlátogatás ünnepei, amelyeket igaz hittel kéne ráteríteni az aggodalmakra. Azokra az aggodalmakra, hogy a cselekvés elszalasztása ártalmadra lesz! Ma is jó lett volna felhőtlenül örülni a traktának.

12. 07.

Várom, hogy jöjjön már. Várom. Várom. Ha türelmetlenül, akkor is ki kell várnom, míg megérkezik. Megérkezik (az ötlet), és akkor egy időre nyugalom van. Az nyugtat meg, hogy tudtam előre lépni, továbbhaladni.

12. 08.

Talán jó az, hogy meg akarok szabadulni a keresés és gyűjtögetés mániájától. Talán jobb, ha belenyugszom, hogy időről időre el kell sodródnom annak a közeléből, amit fontosnak tartok vagy imádok.

12. 09.

És ami fele hónapok óta meneteltél, ahhoz hirtelen odaérsz és a pillanat felmagasodik előtted. Ahogy a pillanat nő, vele cseperedsz a magasságig te is.

És a költészet felragyogott. Jön, hogy a pegazus patája megpendült, megrázta sörényét. Nekibuzdult, vágatott, aztán elszállt. Vitt a katarziszig, üdvösségig.

12. 10.

Vivaldit hallgatom és az jut eszembe, hogy a barokk befalazta a reneszánszt vagy az antikvitást, és megint a nagykeresztény átszellemültséget kívánta univerzummá tenni, de az antik istenek/szellem hamarosan életöszönből megint áttörte a falat, a restauráció elbukott. Az istenek, az antik szellem azonban egy saját restaurációba ugyanúgy roppant bele, mint az aki kétszer befalazta.

12. 11.

Észrevetted-e, hogy ott hagytad a hátad mögött? Most, amikor visszatáltál hozzá, csodálkozol el: bizony nagyon hiányzott a Nyolc kis preludium és a ... heiden Heiland korál Bachtól. Gyermekek-ifjú korom tápereje.

... előtte meg Botár Attila eredethipotézisei a mesélés születéséről. Azt mondja, az első az álomélmény közreadási készítése, a második a bajelhárítás ...

12. 12.

Gyermekkori hancúrozós estek, amikor te még folytatni akartad a boldozást, de a társak (nagyok és idősebbek) már kedvük szegetten; elvontak volna aludni.

Aki megmarad, az már megváltozott, aki már kívül került a látókörön, az marad ugyanolyan, de ő is csak egy kétes értékű emlékezetben.

12. 13.

Luca-nap – varázsnap. Délelőtt hánykolódás a vásári forgatagban, kellemes tapintású holmik körül is elidőzhettem. Délután és este pedig a nyugodt hangulatú szerkesztői aprómunka a szőci Preininger Kálmán könyve körül. Hosszú Luca-nap.

12. 14.

Ma annak örültem, hogy kisebbik fiam, Dani fontosnak tartja, hogy meglepjen: ki akar tenni magáért karácsonykor. Este arra is rácsodálkoz-

hattam (örülhettem neki), hogy barátai becsülik és felelősnek tekintik magukat érte.

12. 15.

A tartalmak szépen lassan megtelnek jelentéssel, aztán fokról fokra elvesztik őket!

... és mi ad jelentést?

Delimir Rešicki: Halott gép

Németh István Péter

Kihullt lapok egy álomnaplóból

Anyám, az álmok nem hazudnak...
(Petőfi Sándor)

Az elmúlt mintegy tizenöt-húsz esztendőben igen csak „egyhúru” álmaim voltak. Hajnalig apámmal, anyámmal, családtagokkal, barátokkal, néhány szerelmemmel, diáktársaimmal és még több idegennel Pápán vagy Budapesten (diákvárosaimban), munkahelyeimen a Balaton körül, szülővárosomban, ahová mindig visszajöttem, s jelenleg is élek. Nagy néha tudtam, hogy most külföldön vagyok, ám az országot megnevezni már nem voltam képes. Többször jártam így Velence, Pozsony vagy Lemberg utcáit ismerősen. Természetesen volt, hogy hiába tudtam a hazai pályáról, mégsem lehettem benne biztos, hogy egy iskola épületébe Tapolcáról kerültek-e a padok, a falak nem pápaiak-e, a könyvespolcok lehet, hogy éppen fürediek? Sok éve pedig álmaim főszereplői a halottak közül kerülnek ki, ők szólnak általában hozzám, nem az élő életbeli kortársak. Álmaim nem igen különböznek az ébrenléteimtől, olyan értelemben, hogy sem nem nyomasztóbbak, sem nem szépítettebbek a valóságomnál. Soha nem riadtam még úgynevezett rém- vagy rosszálomra föl, hagytam végigperegni ezeket az unalmasnak is mondható aligtörténeteket a szemhéjam alatt, mint egy mozit. Határidőnaplóimban többé-kevésbé le is jegyeztem pár mondattal ezeket a kismeséket reggel, vagy ha nem feledtem el – délig. Úgy érzem most, hogy rólam, lírikusról és irodalomtörténészről ezek a följegyzések beszédesebbek, mintha határidőnaplóm nyomán könyvtári teendőimről, napközbeni loholásaimról vagy irodalmi igyekezeteimről számolnék be. Nem szükséges dátumoznom, ez tán az olvasóm számára néhány bekezdés múlva már látnivaló lesz, hiszen akár az összegyűjtött, akár – emberi erővel – a válogatott álmok is egyaránt „az egyidejűség örökterébe” oldódnak. (Radnóti Sándor tanár úrtól a def.) És WS meszternek szintén igaza van, amikor azt írja versében, hogy

„a könyvből majdnem minden kimarad / s helyébe lép a foszlány és az álom.”

Egy félhosszú álom Veszprém megyében játszódott. Több helyszínen. Ezúttal a Balaton-parti vasút kötötte össze őket. Unokaöcsémrel utaztunk, és a szerelvény nem ment be az új épületig, hanem kijebb állt meg, a régi állomásnál, leszálltunk, és két lépéssel elértük a hajdani Pálóczi Horváth Ádám utcán, igaz fekete-fehérben láttuk, mint valami album-

fotót. Ott, Füreden, régi nénimmél is aludtam még egy utolsó éjszakát, de nem az én ágyamon, hanem valamelyik újabb fekvőhelyén, amit a fia használ. Neheztelt rám, de nem szólt.

A Balaton felé volt a menza, mint Zánkán, de belülről inkább a pápaihoz hasonlított. Nem voltam teljes jogú diák, mert nem voltak ebédjegyeim. A biológiai könyvet vittem magammal, de a biosztanár nő azt mondta, hogy nem azt a tíz leckét kérdi, amiről lemaradtam, csak egyet. A tapolcai malomtónál jövet a többi diákkal Szabó Ica mellé kerültem. Beszélgettünk, de megijedtem, hisz allegorikusan a szerelem lett a témánk, pedig csak kutyákról volt szó. Ő gondoskodást várt el a gazdától, én meg azt mondtam, van nagyobb szeretet is, ha lemondunk a tulajáságról és nem fogjuk be az állatokat. [Ili a valóságban az első kölyökszerelem volt. Ébredés után arra gondoltam, hogy a boltban, ahol találkozni szoktunk, hagyhatnék-e neki könyvet, érdeklődve munkahely után? Írtam a falujabéli polgármester asszonynak e-mailt, de nem válaszolt.]

Füred volt? Meglehet. De több épület, mint Zánkán. Könyvtár egy alagsorban. Nem tudom a tanítványaim nevét, bár ez már a második tanév velük. Nem tudom, hogy van-e óráim, ők meglátnak, és elindulnak utánam. Spirálfüzetet kérek nyelvtanból és magyar irodalomból, de csak egy darabot. Tananyagba nem merek belefogni velük, mert nem tudok semmit magyarból, illetve nem vagyok biztos magamban. Úgy érzem, abba kell hagynom a tanítást. Lehet, hogy már abba is hagytam időközben, csak megszokásból bejöttem az iskola épületébe. Házinéimmél az albérletben vagyok, de mintha azt se fizetném már rég. Nem tudom hanyadéves vagyok, ha Pestre utazom föl. A tanulmányi osztályra köszönök be, a nyelvészeti tanszéken pedig bejelentem, hogy el vagyok maradva több félévvel is, össze kéne vonni a vizsgáimat. De azt sem tudom, hogy mit vettek harmadikban, negyedikben. Számolom, hogy milyen sok esztendő kéne járnom még, és azt mondom magamban, hogy ennek nincsen értelme.

Álom [leszereléssel], összekakaózott Adidas-holmim, sötét kapualjak és használtcikk-kereskedésben. XVI. századi szövegek, vászonba kötött RMKT-k. Eszembe jut, hogy nincs is nálam pénz. Vonaton, buszon. A nemesgulácsi DRV kertje olyan szögesdróttal van körbekerítve, mintha laktanya volna. Apu él, szomorú vagyok, mikor pattan meg egy erecske benne, ahogy az orvos mondta.

Leszerelésről [álmodtam újra. Ma is]. Valahol Csopak környékén kellett leszállni a buszról. Velem volt apám is. Sietősen tettem mindent, mintha riadó lenne. Egészen föl voltam öltözve már a fűtött buszon, tél volt, de se zokni, se cipő nem volt rajtam. Mintha én is egy szökevény halott volnék.

A Simon István utcában azt mondja, míg mellettem jön, hogy Én vagyok a te hüvelyed. [Freud Zsiga bácsi szerint ezt úgy kell értenem az ébrenlétben, hogy Én vagyok a te hű nejed.]

Édesapám [ezt négy évvel halála után álmodtam] akaraterejének köszönhetően a műtétje után eltelt hónapok során olyan erős lett, hogy már engem – kísérőjét – is megszegyenítő energiákkal rendelkezett. A tapolcaiak be is hívták az esti egyetemre, ingyen dolgozni.

Én egy olyan gimnáziumba mentem be reggel – nem tudom, milyen hónapban, de sötét volt – ahol egyszerre voltam tanár és diák. Erdő Imre bácsitól kéretőztem el, mivel a kémia-előadása és az általam tartott nyelvtanóra egybeesik. A gyerekeket összevadásztam a folyosón, de nem hitték el, hogy tanár vagyok. Hajléktalannak vélték.

G. Júdászüst színű szaloncukrokat küldött V. K. E.-tel.

Társaim közt megint izgatottan. Dolgozatírás van, s én meg a kérdéseket-főadatokat sem olvastam el, máris kérincsélek a többiektől, hadd másoljak le róluk legalább egy megoldást. A dolgozat feladatainak felénél is kevesebbjét csinálom meg, azt se biztos, hogy jól. Bukás szélén vagyok. Ez a meggyőződés.

Húgomat kísértem ki Pesten a repülőre, mint anno aput. Indulása előtt elköszönt tőlem, amíg egy éttermet kerestünk. Lehet, hogy csak másnap repült. Fölbukkant O. Gy. is. J. állítólag a veszprémi R. I.-hoz ment. Eldöntöttem, hogy csak egy szakos leszek. Leadtam a magyar nyelv és irodalmat. Csak a könyvtár maradt. A Várból valami egyszerre libegő és hajóféle alkotmány hozott le, párában, igen finom párában volt a két part, ám az ott látott folyó szűkebb volt, mint a Duna.

Valami nagy fogadást tartottak, ahol H. Pistiék [az álommal egy időben a MÁV vezére volt] a svédasztalt vették körül. Volt egy gyerek is, akivel játszottam, s akitől elköszöntem. [Talán J. kisia, Hans-Christian. Keresztfiam. Csak még egészen kicsi korában.]

Nyári nap volt. [Ezt februárban álmodtam.] A kórházból bicikliztem ki. (Talán nagybeteg édesapámnál voltam látogatóban.) A vadgesztenyefákról a kapu elé énekes madarak hullottak, már csak mozdulatlan tetemeik fölött gurulhattam. [Zelk Zoltán *Sirály* című versét olvastam tegnap lefekvés előtt.] Pöttyögetett begyűk volt a szárnyasoknak, s nagyobbak voltak, mint a fenyőrigók. A múzeumba kellett mennem, de a Malomtóhoz gyalogoltam. B. G.-ral, a filozófussal, az volt a dolgunk, hogy egy hajót elvezessünk. Igen ám, de nem lehetett kormányozni. Illetve hiába navigáltam volna, az csak körbe-körbe járt. A Malomtó alsó részét, még mielőtt lefolyhatott volna a Kistóba, elreteszelték, hogy kifoghassák a nagyobb méretű halakat, főképp pontyokat. A leeresztett tómederben segítettem hínárt merni, de vissza kellett mennem a múzeumba. Irtóztam a halak után, hogy elkapok valami fertőző betegséget, ha már a madártetemeknél megúsztam.

Pápai osztályfőnökömtől, Varjú Dezső bácsitól 2/3-ot kaptam, pedig még verset is fordítottam a kisesszém végére. Ötösök után csupa kettest, hármast kaptam Pápán, talán Pesten. Az érettségi napján nem is mentem le abba a templom mellett álló sátorba, ahol a kakaóink fölére volt írva a nevünk. Anyám is ott volt.

De én már összecsomagoltam. Nem érdekelt, hogy milyen minősítést kapok, s hogy kapok-e egyáltalán. A katonai sátorban, ahol aludtunk, nem törődve az ellenőrzéssel, riadókészültséggel, lefeküdtem egy földre ágyazott fekhelyre. Tiszta volt.

Magányos nap. Egyedül az utcákon. Tapolcai, pápai és füredi utcák. Valamelyiken vagy mindegyiken az utolsó napon. Most nem az érettségi, hanem egy futballmeccs. Kézilabdapályán? Kispályán? Mezítelen a felsőtestem, érzem hátamon a szerelmem tekintetét, akivel nem beszélek. (Az elsőét és az utolsóét Tapolcán: Szabó Ilonáét és Gabiét.) A meccs még nem kezdődik, hát nyakamba veszem a várost, a Sümegi út felé ódöngök, s följebb a kertvárosi utcákban. Amire visszaérek, rég lejátszották a mérkőzést, ami egyáltalán nem is érdekel. Az albérlésben viszont össze kell szednem mindent. Joli néni természetesen veszi, hogy még egy éjszakát ott alszom. Egyre kisebb a csomagom. A vasútállomás környékén sorra kell utazótáskámba tenni az üres szatyrokat, melyekből eltűnt a sok séta közben a holmim a pápai utcákon.

Füreden tudom, hogy 7 előtt és 10 óra 28-kor indul a vonat. A 7-est lekésem, a 10 órára megyek ki. Badacsonytomajon úgy szállok le, mintha hazajöttem volna. Édesapám már egy befűtött cserépkályha előtt. Tökéletesen elégedett vagyok. Annyit mondok csak apunak, ezt már rég meg kellett volna vennünk a bátyjától.

Az utolsó éjszakát töltöttem a házinénimnél, de az is lehet, hogy egy laktanyában. Joli nénitől mindenesetre egy nagy kád habfürdőt kaptam, majd összepakoltam a ruháimat. Több volt a pakk, mint amit elbír az ember. De maguktól „elpárologtak” a dolgok. Fogytak csak. A laktanyában is összeszedelődzködtem, de vagy 3-4 csomag eltűnt. Panaszt szerettem volna tenni, ám nem tudtam, hogy kinek mondhatnám el. Egyenruhások, napszemüvegesek voltak körülöttem. Ismerős csak Z. Tibu. Az objektum méreteire következtetni abból lehetett, hogy nagy Ikarus busszal mentünk. Arról beszélgettünk halkán, hogy a többiek védelmesek. Egy szigorú, köpcös tiszt mégis halkán beszélni kezdett hozzám, megsimította jobb karomat jóindulatúan, majd leszállt a járatról.

Otthon apu. Ám ez az otthon badacsonyörsi nagymamám háza volt. Apu a pincében vesződött a borokkal. Elfoglaltságából nem zökkentette ki érkezésem. Elmagyarázta, hogy amíg odavoltam, lett kijárat is, és az más, mint ahol lejttem. Vagy éppen az a kijárat, az is volt, meg is volt mindig, csak nem tudtam róla...

Kerékpáron. A múzeum dombjáról a tóig, amely nem volt kibetonozva, mint az ébrenlét valóságában. Olyan volt, mint a Balaton déli partja, ha kiérünk már Boglárból. Elfaroltam a sekély víz mellett. Ki a piacra, ahol aprópénzért sálakat, sapkákat szerettem volna venni. Focisak nem voltak, csak egy dedikált Forma–1-est húztam ki, talán Alonso betűivel. Otthagytam.

Szívritmuszavarra fölriadás után WC, majd újra elaludtam. Álmomban együtt volt a családkunk, de Amerikába készültünk. Morcos voltam, hogy fél éjszaka nem aludhattam, s most meg repülni fogunk, amikor nem is ültem még soha gépen, sőt tériszonyom is van. Mindezt még a badacsonytomaji tájban gondoltam, s kérdeztem magam, meg vagyok én bolondulva?

Ismét nem voltam diplomás. És az éveimet számoltam, hogy honnan veszek még öt esztendő a hátralévő életemből, hogy az irodalommal valami komoly dolgot is tudjak csinálni legálisan. Budapesten megint a Ménesi úton aludhattam, Szijártó István adta a vendégszobát. Fejem felőli fala üvegből és családok lakásaira láthattam. Azok a falak is üvegből. Játszottak közöttük a gyerekek. Én becsuktam azonban a háromrétegű spalettafalamat.

Édesapám is a fővárosban volt, mentem keresni, de a lepusztult hotelban, ami inkább hasonlított laktanyakörletre, azt mondták, hogy a papa aligha aludt ott már az elmúlt éjszaka. Így veszítettem el szó szerint apámat.

A diplomám sem érdekelt már annyira, pedig akkor az első évet is hajlandó lettem volna elkezdni, mint annakidején Hallai Csilláékkal. Csilla jött is a folyosón, s gólyaként üdvözöltem őt.

A buszmegállói búcsú (mint anno az Engels téren a csoporttársnőktől) egészen hangulatos lett, megpusziltam sorban a csokorban álló pápai lányokat, s csak úgy hullott tőlük vissza a gimnazistas csókeső. Az jutott eszembe, hogy oda kellene menni szilveszterezni, akár rögvest középiskolásnak.

Bejelentettem apunak az utolsó tanítási nap előtt, hogy legalább két tárgyból is megbuktathatnak az érettségi előtt. Szombat volt, és én nem mentem az iskola felé. Kerteken vágtam keresztül, egy szem cseresznyét le is szakítottam, de még a fán rajta volt egy színes, származási helyet is igazoló árcédula. Aztán mégis bekeveredtem az iskolába, ahol édesanyám tanított, ám olyan bélgörccs fogta el, hogy nekem kellett helyettesíteni. Az osztálynak kezdett feltűnni, hogy alig van rajtam ruha. Ágyneműt húztam magamra, s felkönyökölve a padlón, fekve tanítottam. Aztán már csak arra emlékszem, hogy húztam magam után az utcákon a dunyhámat.

Álmomban Badacsonyörsön volt az otthonunk. Csupa faburkolat belül, mint egy koporsó. Viszont igazi fészekérvet, apu is velem, Bogáncs kutyánk a ház körül szaladgál. Fekete kutyák közé keveredik, ölben viszem haza a házhoz. Kiderül, hogy mégsem az, hanem egy másik kutya. Benn a házban az a Pepsi Cola-s üveg, amit a nappal valóságában a Viszló patak holt medrében találtam. Sokáig megvolt.

Tapolcára. Haza szüleimhez. De vissza kell mennem, mert nem adták oda a hivatalos papírjaimat a civil élethez. Nélkülöm történnek a dolgok, fejem fölött a sorsintézés, és bízom is az édesapámban, de a rendszerben aligha. Egészen a senkiföldjén érzem magam a Fő utcán és az Ady Endrén.

Újra álom apuval. Mintha az erős fizikumát képzeletem parodizálta volna, olyan, mint egy panoptikumfigura, izmai dudorodtak színes műanyagként, nem is volt mezítelen felsőtteste derékig testszínű, mint az előző álomban...

Újra diákként. De visszafelé. Először az egyetemen találkoztam a tanárainkkal, akik egy konferencia előadói voltak.

Aztán jött a középiskola. Füredi könyvtár, ahol nem én voltam a könyvtáros, Kiss Béla bácsival egy kopaszodó negyvenes beszélt meg internetes rendelést, valamint témafigyelést Nagy Imréről. Pápán már nem szecska voltam, de nagyon nehezemre esett újjárni a gimit. A koleszunk a Fő utcára nézett, a bencés épület mellett. Lányok voltak – sokan. Az ágyamat kellett elhelyezni, de már nem volt hely, az utcára néző üvegfal szomszédságában maradt egy kis sáv. Nem fért bele. Szóltak, hogy tegyem be az ágyamat a szekrénybe. Ott viszont csak egy urnahelynyi szabad tér maradt csak.

Kimentem az utcára, ahol beszélgetni kezdtem egy kint ücsörgő lánnyal. Vigasztaltam, hogy hamarosan benne leszünk a tanévben, nem is kell foglalkozni vele, hamar elmegy az idő. [Ebben tán nem voltam biztos egészen legbelül, de egyszerre magamat is nyugtattam, meg imponálni is szerettem volna.]

Erdélyi vendégeink voltak Tapolcán. Sok-sok fiatal és gyerek. Muris programokra is el kellett kísérnem őket, amikor nagyon jól éreztem magam. Például a meleg termálvízbe ruhástul ugráltunk bele. Egy magasabb épületben azt játszottuk, hogy meghódítjuk a hegyeket, a csúcokat. Az egyik emeleten, mint valami libikókán, egy óriás szelet kenyér felületén hintáztunk. Amikor a szélére jutottam, s már-már leestem róla, visszasegítettek biztos helyre.

Micsoda óriás meleg szendvics készülődött belőlünk, Istenhez fölemelendő véres áldozat? Menekültünk többféle járgányon: autón, buszon és motoron.

Tanár voltam, magyart tanítottam, mégpedig Pápán, a Türr gimnázium első emeletén, az udvarra néző tanteremben, ahonnan a bencés templom hátsó falára, a kripta szellőző ablakaira látni. Dolgozatot íratam, dupla órában.

S ha megszólaltam, elnyomták a padokból a hangomat. Mindnyájan a középiskolai osztálytársaim voltak, de mint tanítványaim ezúttal. Szegény Molnár Dzsónak még egy taslit is le akartam kenni, de eszembe jutott, hogy tornász, s erős gyerek – jobb a békesség. Nagy nehezen beszédtem a füzeteket, s megkérdeztem tőlük, melyik kötelezőt olvassuk el, így, harmadikban?

Dosztojevszkij-regényben maradtunk. A *Bűn és bűnhődés*-ben. Hivatkoztam Signorra, hogy azért én türelmesebb voltam velük nálánál. H. Pistiek hümmögtek, de tán jobb szó, hogy ignoráltak.

A tornaórán kispályás foci volt, ott már az egyik csapatban kergettem a labdát. A gyengébbik keretbe kerültem, K. Pepe és Sz. Pista ellen rúgtam a bőrt. A labda eltalált, piros folt lett tőle a jobb karomon. A bedobásnál a labdával együtt Sz. Pistát dobták neki a védelmünknek, mintha valami amerikai focit játszanánk...

Anyám álma és az én álmom 2011. június 16-ra virradón:

Szlovákiába vitték büntetőtáborba, ahol egy építkezésen ablakokat kellett gittelnie. Elveszítette a csoportját, de szerencsére a körötte dolgozók-ból páran tudtak magyarul. Ők nyugtatták, hogy nem hagyja itt a busz.

Az én álmom Zalába vitt. A rokonoknál szégyelltem, hogy a kisfiúknak nem vittem édességet, kisautókat legalább. Apám kocsijában – ő vezetett – vissza Tapolcára.

Édesanyámmal reggel elmeséltük egymásnak éjszakai kirándulásainkat. Holdfogyatkozás volt.

Halála előtt néhány hónappal fölébreszt édesanyám azzal, hogy nem tudja, hogy hol van. Miután feleltem neki, hogy Tapolca, Ley utca 10., visszauludtunk mindketten.

Az elmúlt években kizárólag édesapámmal álmodtam. Édesanyám halála után ez megváltozott.

Mamámat kézen fogva vezetem az Alsóváros utcáin. Valahol a Csobánc utca felől a Zrínyi felé igyekszünk. Az út felénél – körülbelül – érzem, hogy nem is fogja a kezem. Szó szerint mintha a szellemét-lelkét kíséreném csak. Megpróbálom mérni, körülbelül mennyi ideig tart, amíg egy-egy téglán vagy lepusztult falak ajtaján átsegítem. De le is szeretném ugyanakkor beszélni magamat erről a pantomimről, engedjem el a nem látható nincs kezet.

Apámról és anyámról együtt legutóbb a balatonfüredi kórházban álmodtam 2016 márciusában. Versben is megírtam:

*Szorongástól is volt csatakos rajtam az ing,
nem pedig csupán boldog szerelemben
pumpálta szívem az adrenalint
mint sebzett sirályé, akit rettent az ember.
Ha magam ágyra rogytam és
már-már aludtam volna kimerültségtől, de
közvetlen utána hogy ledőltem –
ritmuszavar ugrasztott föl, pítvarrebegés.
S ha most mégis álomba zuhanok,
régől építi füredi?, keszthelyi?, örsi?
(hát Balaton fölötti) új házunkat ott*

*a magasban, akárha Olimposzra, apám.
Derűnk felhőbárányait ősz puli őrzi,
s imént a tériszonyt űzte végleg el talán...*

...

[Nem állítom, hogy egyenes átjárás van, mint egy pápai közlén, élet és halál, nevetés és ajak, álom és ébrenlét között, de hogy összetartoznak, s egymás nélkül aligha létezhetnének.]

Az bizonyos: 100 forintost akartam dobni abba a perselybe, amelyet a valóságban is használok nappal.

[Nem hiszem, hogy valami ügyes lennék álmofejtésben, analízisben is olyan lennék, mint valami végsőkig elfuserált hályogkovács, ám hadd próbáljam meg először a magam, hogy az olvasó számára itt a végén mégis meg próbáljam közelíteni nappali fényben az álomi rébuszt. Ugyanis életem képei, bevésődései, sőt megsebződései nélkül csak zagyvaság volna. Ám tudom, egészében nem az. A pontosság miatt ismét jelzem a dátumot.]

2010. március 17.

Harmincegy éve e napon tragikus körülmények között hunyt el előfelvételis kiskatonaként pápai osztálytársunk. Lájser Sanyi. Ma reggelre a következőket álmodtam:

Szüleimmel, húgommal és a szülővárosom-béliekkel szilvesztereztem Tapolcán. A szobák egymásba nyíltak, egyre tágabbak lettek, s kértem egy olyan erkélyre, amilyen a pápai mozi nézőterének van a magasban. Részegen T. L. tanár úr (tapolcaiként Pápán) kezdett el szónokolni, nem pedig Csicsa tartotta filmhez a bevezetőt. Valami zenekari árokból szűrődő zenét is elnyomott a hangos hablatyolása. Egy szem szilvával fejbe dobtam, aztán komótosan leheveredtem, el is aludtam álmomban, azt álmodva, hogy félálomban vagyok, s még szüleim sem ébresztenek föl engem szerető kíméletből.

Sokat tűnődtem, van-e rend a lepergett képsorokban. Sándor a halála előtt alig több mint egy esztendővel még azt mondta nekem, hogy az az igazi szilveszteréj, ha az ember lefekszik már fél 10-kor, s egyszerűen átalussza az éjfelet, így önmagát az újévre.

Családunkban 1956-ban történt hasonlóan tragikus eset, 1956-ban, születésem előtt még. Anyám öccsével végzett fejlődés, miután a szomszédos faluba fuvarozott októberi szilvát a teherautóján. SZILV-A, SZILV-ESZTER. Mit is mondhatnék? Weöres Sándor után hadd adjak igazat William Shakespeare-nek is: „*Olyan szövegből / Vagyunk, mint álmaink...*”

Triceps Szahar

Lírai napló 1957-ből

Kakálni kell. Ha nem megy, baj van, mert a szar megmérgez. Elrohasztja a beled, leszívja az agyad. Meg kell tanulnod kilögni a salakot, ki a testből, a lélekből, az érzelmekből, a gondolatokból. De legnehezebb a test, mert az korán érkezik, túl korán, amikor még semmit sem tudsz semmiről. Küszködtem vele eleget, tipegő-toporgó emberfarkas, ötven éven át. De mit tehettem volna? „*Szarba mártott pikádóval vadásztak a szökevényre*” – ahogyan Kisbada verselte, mélyen lenn, az anális fixáció és a kakafón szimfónia határán.

Falun élünk, Oroszlámoson, még kilenc hónapig. Kétéves vagyok, mikor elköltözünk, és én soha többé nem hagyom el a városokat: Szabadka, Budapest, Bécs, Berlin, Belgrád, Lugano, Kolozsvár várnak rám. Tönkremegy a susztercég, anyám már a földeken is dolgozik, a körméből nem tudja kisikálni a makacs sarat, bőréről a krumpli és meggy fakó foltjait. „*Ott voltunk igazán együtt, a sárban*”¹, és soha többé. Anyában reménytelen vágyak viharzanak, arról ábrándozik, hogy fehér köpenyben betegeket fog ápolni, és nem parancsol neki senki.

Az utolsó fizetéseiből havihavi kreditre kék, rácsos gyerekágyat és kék, párnázott babakocsit, meg zöld, női biciklit és zöld, fatüzelésű sparheltet vásárol. Közben Tito kihirdeti a teljes politikai amnesztiát. A család szívósan próbál megkapaszkodni, vakulásig dolgoznak, csak vasárnap eszünk húst, még minden lehetséges. Szeretem őket, nem bántanak, nagyapám sokszor magával viszi a dolgára, és amikor alkonyatkor behajtottunk szeke-rel az udvarba, a fejemre teszi a kalapját.

Augusztusban a Mutti elmegy. A *Magyar Szóban* egyéves ápolónői iskolát hirdetnek Szabadkán, az állam fizeti, de mellette rögtön munkába kell állni a kórházban. Pripravnik² lesz: a tanulatlan parasztlány találkozá-sa Hippokratész varrógépével a műtőasztalon. Szabadka hetvenezer fő-s cívis mezőváros, magyarok, bunyevácok és szerbek lakják, de a szovjet intervenciótól tartó, „láncos kutya” jugókommunisták éppen behúzzák a határt. *Jobb megjedni, mint félni* alapon Újvidékre helyezik át a magyar kulturális intézményeket, a vajdasági közigazgatást. Élni mégis jobban lehet itt, mint a poros bácskai és bánáti falvakban.

Mindenszentekre a családuk anyám után költözik, Tata a Mlaka kül-városban talál olcsó, kétszobás házat. Alacsony, vizes terület ez, régen lápos legelő, mocsár volt, később beültették fákkal – a kerítésünk mögött a kertek alatt folyt a körüldeszkázott Fok-patak. Nagyapa a házat Emma

vénlánytól vásárolja meg, aki a postáról megy nyugdíjba, és áttelepszik Zágrádba, a nővéréhez. Öröklünk utána a kisházban három éltes boszorkát: Kató, Mimi és Rózsi nénit, akik halálra ajnároznak, amíg el nem suhintja őket a kaszás. Az „elégtelen táplálkozástól” tífuszt kapnak, egyszerre néznek az égre, és drágáimat sváb nagyapám közös sírba temeteti, izraelita szertartás szerint. Emlékezetemben csak finom selyemruhák és selymes simogatások maradtak, sok nevetés és az a mákos-diós-almás kalács. Lassan megállapodunk, még Pista batyát is beíratják a villamosipari szakiskolába. Tata vesz hat kapa földet a Sándorban és két kapa szőlőt a Pogonyban. Elkezdődik gyermekkorom boldog ideje, amit velem a következő és visszavonhatatlan események sem tudnak feledtetni.

Küzdök a nehéz széklettel, és még sejteltmem sincs a művész³ konzervált ürülékéről, ami négy év múlva aranyat fog érni. A házban csak kinti klozett van, felnőttre vágott ülőkével, amire négyévesen már föl tudok guggolni. Ez a szokásom máig megmaradt – mutathatott nekem Buda angol kagylót és francia bidét, biztonságban csak a talpamon érzem magam, a világ összes klotyóján. Szenvedek a kicsiszatolt deszkán, egy fagyos téli délutánon, és nem megy. Kiabálok a Tatának, ő pedig hozza a zománkos bilit, csurig forró vízzel. Ráülök, a faromat megcsípi a gőzölgő meleg, de nagyon bekeményedett, nem akarózik indulni neki. Eltelik vagy fél óra, aggódnak értem, én meg szégyellem magam, és fáj. Tudom, ha most megint szólok, jön a pumpás gumiklisztír, amit utálok, és úgysem fog segíteni. Inkább benyúlok magamba és kikaparom, bűdösek lesznek tőle az ujjaim. Elhatározom, hogy többet nem kakálok. A szarakodás kínja többet nem uralkodhat rajtam, elég legyen már.

Még sokáig tartogatom, elbújok és tartogatom. Édes görcs áraszt el, belezsibog a testem, azután váratlanul megenyhül és elmúlik. Kitart néhány órát. Kéthetes óvodai kiránduláson vagyunk a szlovén hegyekben, megnézzük a postojnai cseppkőbarlangot is, ahol a sekély, sötét vízben emberhalacska⁴ él. Halovány, áttetsző lény, a *vakgőte*, nem változtatta meg az evolúció, sem a kihalás. Itt van évezredek óta, ha túlélni kell, nem kakál, ha jóllakott, képes tíz évig is visszatartani, a mája feldolgozza a szara szarát. Nézem, csikar a hasam, de ő is kibírta, a kiválasztódott semmi, különben hogy' látna ilyen jól, mikor vak. Kisliszolok a fenyvesbe, összekuporodok, nem jön, de már értem, hogy nem lehetetlen a *semmi* kiválasztás.

Jut eszembe *A nagy zabálás*⁵ egyik kulcsjelenete, ahol Marcello a halála előtt szétkulázza a villa toalettjét és a vastagbelét. Egyszerűen csak kirobban belőle a fekália, elemi erővel, és mindent visz, ami besűrűsödött és evésre vár. Végül nem marad utána semmi, csak a fákra aggatott, félbehasított disznók, marhák, férfiak húsa, amit befalnak a kóbor szukák. Lehetne ez is a feltámadás. Micsoda megkönnyebbülés, micsoda szivárvány! „*Jusson eszedbe, ha eszel: szarból lettél, s szarrá leszel*” – szavalta Pipás Pierre Mendoza Rimbaud, a Nagyfa galeri poétája, 1968 derült nyarán.

Késelni szar dolog, később ezt majd megtanulom – két szúrás a lapoc-kámon, egy a mellem csontján –, de vajon a „szahar”, boldog Alfréd⁶ király, hogyan siklik át egy blédanner pengefokán? Két szomszéd srác, a Szekeres Zoli és Öcsi, ő volt az idősebb, egyszer átjött hozzánk. Az anyjuk nevelte őket, egyedül, aki továbbvitte a bőrcserző műhelyt, amit elgázolt apjuk hagyott rá egy szerencsétlen biciklibaleset után. Volt ott széles, öreg fapad, szagos bőrök és sok kés, éles kislapát. Először csak diafilmeket néztünk náluk, de mikor karbidot durrantottunk a gyümölcsösben, a testes asszony kizavart bennünket az utcára, lapítottunk, mint a száraz kecskebékák. Áthúztunk, és Zoli magával hozta a legjobb cserzőkést, amivel maradék hús találkozhat, ha vágyja az anyagi nirvánát. Ellopta, de nem mertük elővenni, mert vitéz nagyanyám szűk szemmel figyelt ránk.

Gyorsan behúzódtunk a kerti árnyékszékbe, ott nézegettük, próbálgattuk hüvelykujjunkon az élet, mit lehet vele kezdeni. Titokban felnőttek voltunk, harcosok, nem kölykök, akiknek kiserken a vére, ha túl mély a metszés, legyél már Brúszlí Konán. Azután a kést szépen beleejtettük az ülőke nyílásába. Nyár volt, rekkenő hőség, fortyogott a híg szar és penetráns fehér kukacok nyüzsögtek a felszínén, mint kéjsóvár tekintetek Marilyn szoknyáján. Ott úszott a kés, és lassan merült alá. Szörnyen megijedtünk, ki kellett halászni, Öcsi volt a legmagasabb, átcsúszott a lyukon, mi meg tartottuk a két lábát. Mélyen benyúlt a zavaros lébe, a kés meg lejjebb merült, már nem is látszott, ő meg könyökig turkált. Elröhögtük magunkat a Zolival, rázkódtunk a röhögéstől, elernyed a fogás, és a tesó már fejen állt a szarban, tricepszig kotorva a kés után. Végül valahogy kihúztuk, nem tudom, hogy maradt hozzá erőnk, csak az émelyítő bűzre emlékszem, a csimbókos bicakra, és hogy kiabált be a nagyanyám. A disznók vályújánál mosakodtunk le, és megfogadtuk, soha nem mondjuk el senkinek, rosszul venné ki magát.

Ki ítélné meg a fekália banális ontológiáját? Buñuel, Szolzsenyicin, Kundera, bátor mesterek, a szar művészetének nagy aktorai⁷, én csak egy kétéves kiválasztódó vagyok, akiben megállt a tegnapi babgulyás...

Ne tudd meg

ne tudd meg ó halandó
mi van a beleidben!

a székeléssel távozó
kunkorodó vagy frottyadt kígyó
csak átutazóban volt benned

a bélredőkben amorf nyugalomban
kavics kő homok
maradt utána
amiket pikkelyeivel odasodort

ezek benned fészkelnek –
azt hiszed megkönnyebbültél
de veszélyes terhüket
magaddal hurcolod

veled vannak az étteremben
a fürdőben és a
szeretőd ágyában is

a rothadás ugrásra készen áll

Bada Dada: *Az utca gyermekei* (Újvidék, 1986)

Jegyzetek

- ¹ Idézet Tolnai Ottó: *Vitéz nagyanyám* (Újvidék, 1973) című verséből
- ² pripravnik = gyakornok (szerb)
- ³ Piero Manzoni: *A művész ürüléke, nettó 30 gramm* (*Artist's Shit, Contents 30 gram net*, 1961) – a Sotheby's 2007-ben rendezett árverésen 124 ezer euróért kelt el
- ⁴ emberhal: barlangi vakgöte (*Proteus anguinus* Laur.)
- ⁵ Marco Ferreri: *A nagy zabálás* (*La Grande Bouffe*, 1973)
- ⁶ Alfred Jarry: *Übü király* (*Ubu Roi*, 1896), az abszurd dráma klasszikusa
- ⁷ Luis Buñuel Portoles: *A burzsoázia diszkrét bája* (*Le charme discret de la bourgeoisie*, 1972) + Alekszandr Iszajevics Szolzsenyicin: *A Gulag-szigetcsoport* (*Архипелаг ГУЛАГ*, 1973-75) + Milan Kundera: *A lét elviselhetetlen könnyűsége* (*Nesnesitelná lehkost bytí*, 1982)

Aleksandar Tišma
Napló 1942–2001
(Részletek)

1943. VII. 26.

Süllyedek. Egyedül Pest menthet meg. Most látom, hogy csak a nagyváros felel meg nekem. Ott, magányosan elvegyülve a sokaságban, mintha kihúznám magam, jellemvonásaim élesen, végletesen kifejezésre jutnak. Itt minden olyan kicsinyes, beszűkült. Meg kell harcolnom még a barátaimért is. Egyhangúság. Semmi kaland.

1943. VII. 31.

Most, amikor – úgy tűnik – kievickéltem Draga bűvköréből, elismeréssel könyvelhetem el magamnak, hogy őt azért mindig józanul tudtam megítélni. A legszörnyűbb szenvedések közepette is világosan láttam, milyen: hogy természetéből adódóan ravasz, naivan romlott, szűzies a maga szabadosságában. Mindig uralkodni tud magán, de nem az eszére, hanem az ösztönére támaszkodva.

Készülök Pestre. Még csak várom, hogy visszajöjjön a Mama – meg az egészség. S milyen nagyszerűen tudok alkalmazkodni, amihez muszáj, most már elfogott a mehetnék.

1943. VIII. 3.

Ma megírtam az első elbeszélésemet. Jónak tűnik. Ha megérem, akarom, és dolgozom is, a siker nem marad el. Ez most szilárd meggyőződésem.

1943. VIII. 8.

Belefogtam a Dragáról szóló regény írásába. Márai „Az igazi”-jának mintájára, azaz önelemző monológban írom. Miért éppen így? Azért, mert nemigen tudok jelenetezni, márpedig, ha harmadik személyben írok, ügyetlenségem teljes kudarchoz vezetne. Emellett hinni szeretném, hogy választásomnak mélyebb oka is van. Természetem szerint ugyanis a végső-kig őszinteségre és a jelenségekben, viszonyokban való teljes elmélyedésre törekszem, ez pedig csakis napló vagy monológ alakjában lehetséges.

1943. XII. 7.

Tessék egy példa, micsoda önzés állhat a nacionalizmus háttérében: Miközben azon tűnődtem, milyen nyelven fogok írni, ami nekem egyet jelent a nemzeti hovatartozással, úgyszólván közömbösen viseltettem a szerb, illetve a jugoszláv állam feltámadása iránt. Amióta azonban eldöntöttem (igaz, nem túlságosan szilárdan), hogy szerb író leszek, gondba

ejt a szerbség sorsa – szeretném, ha a nemzet, amelynek elsősorban írok, minél erősebb és jelentősebb lenne.

*

Egy érdekes kérdés, melyet egyelőre nem tudok általánosítani: hogyan viszonylanak egymáshoz a vágyak meg az alkotás? Esetemben, úgy látszik, a vágyak távolmaradása alkotásra serkent. Csakhogy én elsősorban a gondolat embere vagyok, nekem pedig olybá tűnik, hogy ez alighanem másképp van a kifejezetten művészeimbeknél.

*

Én mindenekelőtt a tagadás embere vagyok. Jaj nekem egy pozitív vagy ilyen törekvésű társadalomban, de még egy olyanban is, amely azt hiszi magáról, hogy pozitív, vagy hogy ilyen akar lenni.

1943. XII. 10.

Huxley-val vagyunk rokonlelkek, könnyen elindulhatnék az útján. Gyanítom azonban, hogy ő éppen ott torpant meg, ahol a művész elkezd. A „Point counter Point”-ben az életből vett alakok révén bár, mégis mintha az allegória eszközeivel írta le az írónak az alkotómunkát megelőző perlekedését önmagával. A vita nem dőlt el. Az írónak csupán az sikerült, hogy művészi formába öntse ezt a küzdelmet, amely semmire sem vezetett.

1951. VIII. 8.

Gy. írt, levele tele van szemrehányással, hogy – merő hanyagságból – nem fogadom el hallgatólagos hívását, hogy Nyugatra szökjek. Azzal vádol, hogy taktizáltam a szívével, hogy utána szögge akasszam, mint egy díszet. A válaszom:

„Pár órával ezelőtt kaptam meg vádló leveledet. Telitalálatként ért – nem tudom, ráolvasott-e valaha valaki így egy férfira. De azt sem tudom, lehetett-e még valakire igazságtalanul ilyen vádat mérni, mint énám. Első naptól kezdve, mikor emberrel valamilyen viszonyba kerültem (kezdve még talán szüleimtől) ösztönszerűen irtóztam attól, hogy akármelyik lelket rabommá tegyem. Ez az irtózásom már valóságos betegséggé fejlődött. Nagyrészt ezért voltam rideg azokhoz, akik szerettek. Sokszor, például, amikor legbensőbben szerettem anyámat, és megláttam szemeiben azt a bizonyos belém olvadó örömet, mintha jéghideg zuhany hullott volna szeretetemre, s őszinte gyűlöletet éreztem iránta, de magam iránt is, aki egy lelket magamhoz láncolok. Hányszor rugdostalak téged csak azért, mert éreztem, mennyire eszközöm vagy – ez jobban elkeserített, mint akármilyen más. Mindez persze önzésből eredt, de mindegy – így volt. És most éppen engem ér az a vád, hogy »megcafrangoltalak, aztán összetoltalak, aztán megpörgettelek stb.« én, aki szenvedélyesen vágy-

tam arra, hogy csak mint férfit, mint szép percet szeress, én, aki azért menekültem tőled a legocsmányabb kurvákhoz, hogy megszabaduljak attól a kintől, hogy uralkodva szeretkezem, és nem tudom a köztünk levő viszonyt megtisztítani imádatodtól. De így kell nekem. Ha annyira félttem zsarnok mivoltomtól, bizonyára joggal történt – zsarnok is vagyok. Ha annyira szégyelltem a feletted való uralkodásom, bizonyára tudtam legbensőbb énemmel, hogy önzésem erre az uralkodásra vágyik. És jól titkolt taktikával biztosan azon dolgoztam, hogy magamhoz láncoljalak, ugyanakkor, amikor elkeseredetten védekeztem lélekfelkínáló szolgálataid ellen. Így hát vádad valóban ott ért, ahol leggyengébb vagyok, ahol legjobban fáj. Hogy énmiattam valaki szenvedjen, számomra tűrhetetlen. Hogy pedig téged akarva-akaratlan szenvedtettelek, az meg már egyenesen rémes és fojtogató gondolat. Sajnos, úgy látszik, a valóságon alapul. Hiába védekeztem, az ember védtelen, amíg él, minden lépésével akaratlanul is gázol, öl. Ez kétségbeejtően igaz. Úgyszólván ez az élet: ölsz, amíg meg nem ölnék. Hogy pont te vagy az áldozatom, ennyi éven át, ez az én súlyos büntetésem. Megérdemeltem, de – fáj, Gy. Fizetek azért, mert nem voltam elég szigorú annakidején, amikor – magamra maradván a világban – újból levelet kaptam tőled. Ha elveim szerint cselekedtem volna, azt írtam volna neked: »Többé nem szeretkezhetünk – Isten veled, nincs semmi okunk, hogy továbbra is egymáshoz legyünk kötve, egy nagy illúzió szolgálatában«. Ezt azonban nem tettem meg. Mert, egyebek mellett, bizonyára jólesett, hogy van itt egy hozzám láncolt teremtés, akitől időről időre hűs kristály könnycseppek érkeznek. Most látom, ez így volt, dacára, hogy nem így akartam. Most megkaptam érte a pofont.

De te is olyan pofont kaptál, amilyent megérdemeltél. Miért nem hagytál békében? Láttad, hogy önző vagyok, keserű, elkényeztetett, semmirevaló. Meg akartál váltani!!! Ó, női balgaság, a megváltás! Makacs voltál. Én eltaszítottalak magamtól tétlen keserűségembe süllyedve, te mindig újból eljöttél, megváltó tiszta szemekkel. A testeddel csábítottál megváltásra, a barátságoddal, mert mind a kettőre szükségem volt: vágyódó voltam és magános. Most pedig egyszerre ráeszmélsz arra, hogy játszottam veled, hogy te az én áldozatom vagy! És igazad van.

Mindez nagyon szomorú ellenképe a te szép elméletednek az élet magasztos célszerűségéről. Eszközei vagyunk barbár természetünknek, uralkodásvágyunknak, és amikor legtisztábban vélünk szeretni, lelket rabolunk vagy a lelkünket rabolják – vagy mindkettő egyszerre történik.

Most benne ülünk nyakig. És te még azt kiáltod kétségbeesetten, hogy mindezt nem írnád, ha nem tudnád, hogy szeretlek. Hát még most sem látod, miből áll ez a szeretet?! Én persze szeretlek annyira, hogy kívánom a boldogságodat: »Milyen boldog ez a Gy. Mégpedig én általam. Nagy vagyok és Eichner«. És melengetne a boldogságod, míg meg nem unnám megint, keserűen: »Nézd, milyen boldog. Én általam. És én? Mi lesz az én

boldogsággal?« Akkor megint kínoználak egy kicsit, s így tovább és így tovább.

Ezt csináltam veled, ha már választ akarsz leveledben feltett kérdésedre. És hiába dühöngsz és szitkozódol és sírsz – az élet uralkodik felettünk. A baj az, hogy te egy szörnyű, optimizmussal telített bomba vagy, kemény és szűz, és nem tudsz feloldódni. Mi az én tennivalóm szerinted? Belemenni a játékba, kiforszírozni egy olyan szerelmet, ami nem létezik? És most mit csináljak? Mit csinálhatok? Sírjak, mert összetörtem egy szívet, és képtelen vagyok összeforrasztani és továbbadni a forgalomnak? Nagyon elszomorítottál, de jól tetted. Megérdemeltem. Kezdtem már tetszelegni »jóságomban« (egy melankóliaroham után, gyáván és halálfélőn, elhatároztam, hogy jó leszek).

Most még csak az hiányozna, hogy meghassalak ezzel a levéllel, és kezdődjön minden előlről.

Próbálj valami okosat kitalálni. Küldd ide Michalt, hogy esetleg kivi-gyen hozzád, vagy gyere te magad. Vagy felejts el mindent. Én semmire sem vagyok képes.”

1954. VII. 12.

Hogy valamely élmény és művészi megjelenítésének kiterjedése mennyire az emberi találkozóhelyek látogatottságának és sokféleségének, rétegezetségének és szokatlanságának függvénye, az tegnap, Paragovóról visszajövet világosodott meg előttem. A csónak a Lalához címzett kocsmá előtt ért partot az újvidéki oldalon. Micsoda érzékcsiklandó kép! A hárfás – ezúttal citerán – a Lavotta szerelmét játssza, az asztaloknál, a seregnyi új, esetleg ide várt arccal érkező csónak felé fordulva emberek ülnek és iszogatnak, az épület ajtajában pedig, egyik kezével a félfához támaszkodva természetes ifiasszony áll, aki a cseléd és a becsali lány kettős szerepét tölti be Lalánál. Vérbő férfiakból vagy hamar és könnyen bepityókázó legénykékből álló, kisebb, egyébként tartózkodóbb társaság is akadt itt, néhány párocska meg család a közeli Telepről. Amikor pedig leléptem a csónak orráról, két szőke, urinősen öltözött, tiszta és üde lányt pillantottam meg – akár testvérek is lehettek –, amint valamiféle idegen, érdektelen emberekkel libasorban vonulva, eltűnnek a bokrok között. Az egyik lány éppen félrefordult, s én egy pillanatig láthattam a profilját: a finom, fitos, tiszta arcocskát, a kék szemét, egy szemvillanásnyi időre pedig a meztelen vállát is a fehér ing alatt.

Újvidék, 1955. VII. 23.

A nyaralás utolsó előtti napján, Rosztovban (ahová a Papa halála után felgyülemllett gondok elől menekültünk), tökéletesen megvilágosodott előttem mostani életem egyik aspektusa. Kifejtettem Sa.-nak.

Mindeddig abban az illúzióban ringattam magam, hogy mivel nem tartozom sehová, felelősséggel sem tartozom senkinek. Egy Gavra Tiš-

ma nevezetű szerb ember, foglalkozása szerint kereskedő stb., fia voltam, akinek nézeteit és szokásait nem vallottam magaménak is, hanem inkább bojkottáltam őket az írott fikció nemzetközi világába menekülve, ahonnan lefitymáljuk a hazai szokásokat. Társadalmi helyzetemet tekintve valakinek a fia voltam csupán, tehát már eleve hagyományellenes felforgató, lázadó. Akár az életemmel is játszhattam volna, ezt-azt – legalább képzeletben – kockáztathattam volna, a börtönt, például, vagy a szökést a határon át. Mely csávából azután a háterem, azaz a család, azaz apám rántana ki, vagy nyújtana vigaszt, vagy szolgálna abban végső menedékül.

Most más a helyzet: most én vagyok soron. Amit teszek, magamnak teszem, magamnak, aki egy család feje vagyok. A környezetemmel és a társadalommal szemben elfoglalt álláspontom többé nem pusztán lázadás, nem is reakció, hanem határozott, végleges viszonyulás, definitív választás, a sors vállalása. Többé semmi sem tart csak úgy, ideig-óráig. Hanem felelősségteljes és végleges minden. Elhagyni az országot, például, többé nem csupán olyasféle lépés, ami miatt pityeregne valaki, hanem itt a családfenntartó, a fő támasz tagadná meg kötelességét. Előttem, végső soron, egyszer s mindenkorra lezárultak a sorompók, felelőtlenül, délibábot kergetve immár sehová sem mehetek. Ezt nevezem én legalizációnak.

Amely pedig négy évvel ezelőtt, 1951 szeptemberében, Abbáziában kezdődött, amikor Gy. magával akart csálni Franciaországba, s amikor én, meg sem kérdezve közelebbről, hogy is képzeletben azt a szökést, szökésemet, a határon át, ösztönszerűen elutasítottam az ajánlatot. Tudat alatt már a „birtokbavétel”-re készültem Sa.-val, amihez hozzáértendő volt, hogy majd írni fogok ezen a bizonyos nyelven. Később meg, ennek a tudat alatti (mindenesetre alapvető) döntésnek mintegy a bizonyosságaképpen: a Gy.-vel való beszélgetések során egyszerűen elképzelhetetlen lett számomra, hogy vele menjek, s talán főleg ez tartott vissza attól is, hogy – mint nővel – újra felvegyem a kapcsolatot. Jött a nősülés, a gyerek, álláshoz jutottam, végleges foglalkozást választottam, először életemben anélkül, hogy mindezen változtatni akartam volna. Lemondás volt ez az ábrándokról, Rióról, a nemzetköziségről, az átmenetiségről, a vándoréletről. Ez a lemondásról szóló döntés most dűlőre jut, s a gondok, kötelezettségek súlyos béklyóinak szorításában véglegesül. (A Mamát, mint velem összeférhetetlen teremtetést, azzal, hogy a lelkizéseivel való bajlódást másnak, a Papának vagy Anyónak engedem át, többé nem taszíthatom el magamtól; ha eltaszítom, az életből taszítom ki, az életből, amely most körülöttem, a család megtartó tengelye körül forog.)

Afféle filiszter lehetek csupán, azaz, hogy beletörődjem a megváltoztathatatlanba, és átvegyem az éltető és temetkeztető szerepét, amíg azt át nem vállalja tőlem a fiam. Vagy pedig füttyülök az egészre, s folytatom a felelőtlen fellejrást, ami azonban valóságos büntett lenne most már,

meg hát képtelenség is, mert ösztönöm mást sugall: azt, hogy rendezzem és legjobb belátásom szerint irányítsam dolgaimat.

Sa.-val egyetértettünk, hogy illetően helyzetem lehetetlenné teszi azt a munkát, melynek szenteltem magam, s hogy az egyetlen kiút az volna, ha szabályos hatósági engedéllyel külföldre távozhatnék, amire nézve pillanatnyilag van is némi kilátás, mármint hogy egy esztendő esetleg Kanadában tölthetnék.

A beszélgetést követő második éjszaka olyasmit álmodtam, ami ismételen rádöbentett, mennyire rozoga lábakon áll ez az én legalizáltságom. Ha jól emlékszem, Saffer Pál jelent meg álmomban. Ő és még egy magyar író bizonyos zsidó származású magyar írókról beszéltek ócsárolva, hogy á, azok nem is magyarok, és semmi közük az igazi magyar irodalomhoz. Szörnyen találva éreztem magam – most, utólag, olybá tűnik, hogy álmomban magyar író voltam, és – természetesen – már zsidó is. Ezt a beszélgetést (azért-e, vajon, mert felpanaszoltam az elsőt?) egy másik követte, ezúttal szerb írók között. Amellett az elv mellett, hogy az író ahhoz az irodalomhoz tartozik, melynek nyelvén ír, Boško érvelt, én azonban keserűen állapítottam meg, mennyire keveset tud ő erről, s – ó, borzalom – azoknak adtam igazat, akik egyszerűen lefricskáztak egy egész életre szóló működési területemről. Ezen az epermérgezéses, lidércnyomásos éjszakán megélt rémálomban beláttam, hogy e választott, idegen környezetben betöltött élethivatásom mennyire fiktív, igazában megalapozatlan és hiábavaló.

Most már akkor otthon vagyok: gépiesen, muzájából, vállalom a gondokat és kötelezettségeket: látogatom a Mamát a kórházban, írok Stan-ko bácsinak, hogy hathetes megemlékezést szolgáltatunk a Papának, legorombítom Sa.-t, bejárónőt veszek fel, ebben a percben pedig éppen a hitvesi ágyba készülődöm. Kettős életem legalizált fele újra beindult – méghozzá olyan erőteljesen, hogy ama rosztovi gondolatsort csupán reprodukálni tudtam, ellenben hogy átérezzem egész borzalmát és megsemmisítő erejét, azt már nem. Úgy látszik, vigasztalódom, hogy ez az én kettős életem – a kényszerűség és az ábrándvilág – a létformám, ennek leírása pedig maga az irodalmi mű, melyre predesztinálva vagyok, s amire – ilyen mértékben és így – egyedül én vagyok képes.

Újvidék, 1956. IX. 2.

Újvidék provincializmusának jelenetei a tengerről jövet. Már Stara Pazovánál egy másik zóna kezdődik: erre már nem jár gyorsvonat, órákig kell várni a csatlakozásra, légyrajok és klozetszag, óriási tömeg, amivel az utasszállítás kapacitása képtelen megbirkózni. A restiben kivénhedt pincér szolgál fel, aki már réges-rég megérdemelte a nyugdíját. Hőség, a vízcsap pedig nem működik. Az emberek, bőröndjeikkel, a vágányok között ácsorognak, várják a vonatot, amely ok nélkül késik. Akad egy po-jája, egyedül ő hoz némi pezsgést, elevenséget: jól megtermett fickó lako-

dalmas törülközővel a derekán meg a vállán, ugyanilyenbe bugyolálta be fiacskáját, aki sírósan rángatja el a kezét szégyenletében. A lakodalmas atyafi nagy léptekkel közelít, s elvegyül a várakozó tömegben, majd borízú hangon bődül bele a morajba nótájával, mely úgy valahogy kezdődik, hogy „Asszony, te, hallod, adj három forintot!...”

Újvidéken porlepte, álmos vasárnapi tespedtség. A városközpontban, vasalt fehér ingben, kiborotválkozva, hullamerev arccal emberek ténferregnek ebéd előtti unaloműzésésképpen; egyikük szürke pulóvert húzott az ing fölé vasárnapi ünneplő gyanánt. Valamiféle klimaxos lankadtság árad el mindenben. Délután a fényképészműhely előtt magyar lagzi: fényképezkedni jöttek, fiákereken; ráérő emberek gyűlnek köréjük, a sokadalom két végén kötényes asszonyok bámészkodnak. Mindez órák hosszat tart. A temetőnél széledezik a gyásznép. Egy bácsika, miközben a villamosra vár, az elhunyt felől érdeklődik egy kövér asszonyságtól: „Micsoda?! Megölték?” Ő pedig, azon frissiben, épp csak kifordult a temetőből: „Á, dehog. Részeges volt, oszt olyan injekciókat kapott, ami után nem szabad inni. Csak hát ivott, oszt belehalt.” Amott meg a nővére tépi a haját, és ordibál: „Megölték!” – A postán csigalassúsággal halad a sor, az egy szál magában dolgozó, ügyeletes tisztviselő, önuralmát veszítve tudatlanságában, fél órát is elbíbelődik egy-egy küldeménynel. Nem tudja, mennyi az illeték egy külföldre szóló távirat után, megkérdezi hát, nem várhatna az ügy holnapig? Eközben a fő utcán már megjelentek az első sétálók: házaspárok, akik ebéd után már szunyókáltak egy sort, pohos hivatalnokok kebles asszonyaikkal, az unalom fintorával arcukon. Előttük egy raj gyerek. Egyedül a facér asztfaltbetyárok élnek itt valamelyest, ők azután betérnek spriccerezni, s estig valószínűleg eláznak.

1957. II. 24.

Az emigráció gondolata új nézőpontból foglalkoztat. Én gyermekkorom óta cipelem a szégyen terhét (a faji különbség miatt, apám bizonytalan helyzete miatt, anyám hűtlenkedései miatt), úgyhogy alapvető törekvésemmé vált: elutazni, eltűnni a messzeség névtelenségében. Ezzel párhuzamosan jelentkezett a másik vágyálom, mármint hogy írói hírnévre tegyek szert, mely aztán némileg tompította, visszafojtotta az előbbit, s önmagam szemében feloldozott velem született, kóros gyávaságom bűne alól arra való hivatkozással, hogy „megóvjam magam a mű számára”. Most, amikor tehetségemről lassacskán kiderül, hogy önelemzésben szerzett rutinnal párosul, igen viszonylagos alkotókészség, feleslegessé válik az állványzat, melynek – állítólag – az volt a rendeltetése, hogy alátámaszsa a munkának ezt az építményét: hogy legalizáljon itt újvidéki íróemberként, aki nő, egy gyermek atyja, lakhatási engedélye van, mindenféle irodalmi társulás tagja. Félni sincs mit, hogy az állványok leszerelése után veszélybe kerül az alkotómunka – hiszen úgymint értéktelennek látszik. Ak-

kor hát miért ne tartanék ki elsődleges törekvésem mellett? Főleg azért, minthogy másik talán nem is lesz hamarosan.

Stara Pazova, 1957. IX. 27.

Most megint benne vagyok nyakig – legérzékletesebben itt, Stara Pazován, a vidéki elsvárosodás határállomásán tudom megállapítani. Ami azt illeti, már Olaszországban érzett a bűze a vámiszt beléptekor, aki képtelen volt kiejteni az egyik utas családnevét, s azzal mentegette magát, hogy „az egyetemen nem franciát tanult”; koplaló cigány kinézetű, polgári ruhás kollégájának meg annak az olasz munkásnak a képében, aki olyan sajtot evett, amitől az egész fülke lábszagú lett, de aki búcsúzáskor megállt, hogy – mint legközelebbi szomszédjával – kezet rázzon velem. Ez már nem az a tartózkodó nyugati világ volt, melyet az utolsó dijoni útitársunk személyesített meg, egy jócskán megtermett, kopasz úr, aki egykedvű, okos szemekkel pásztázott a fülkében összesereglett balkáni népségen.

Azután megjelent a mi vámosunk, aki nem tudta rendesen kitépni a tömbből az úrlapokat, ezért azok összeszakadoztak; a másik, akinek továbbadta a papírt, az anyját emlegette egy görögnek, merthogy nem elég gyorsan nyújtotta oda az útlevelet; kiderült, hogy a kupében ülő két amerikai hölgynek le kell szállnia és visszatérnie Triesztbe, hogy vízumot szerezzenek, amit Jugoszlávia tőlük kivételesen megkövetel. Egy időős bácsi, aki addig úgyszólván észrevétlen maradt, most csak úgy szórta a francia bölcselmeket hazai fordításban: „Minden lesz, csak mi nem leszünk”, „Az élet álm”, meg csupa ilyeneket. Egy becskerekis szalajtos mókamester lépett be: tengerészsapkával a tar fején Van de Velde Tökéletes házasságáról szavalt, melynek – ugyebár – minden megállapítása pontos, „noha kétszáz esztendővel ezelőtt írták”, és amúgy mellékesen a párizsi prostikról faggatott. Gátlátalan kitorése a keleties megszállottságnak.

Kezdetben belefájdult a fejem, aztán valahogy hozzáedződtem a helyzethez, sőt, mi több, rokonszenves vonásokat fedeztem fel egy másik útitársban, egy árumintavásárból hazafelé tartó, csupahaj kereskedelmi utazóban, aki ámbár a román népcsoporthoz sorolta a görögöket is, mégis némi igényességről, elvárásról tett bizonyosságot utazásunk körülményeit, a vonat késését és egyebeket illetően. Na, gondoltam, olyan vagyok, mint egy felfedező, aki éppen visszatér a bennszülöttek közé. Aki természete szerint a civilizációhoz kötődik ugyan, munkája azonban a vadonba szólítja. Azzal a különbséggel, természetesen, hogy magam is egy bennszülött törzs sarja vagyok, melynek lustasága jószerével meg is felel nekem. – Az imént a pincér tévesen tájékoztatta az egyik utast a vonatindulás idejéről; amikor az illető elpanaszolta az esetet, csak annyit mondtam neki, hogy máskor illetékesebb helyen értesüljön, majd mindjárt eszembe ötlött, miért olvastam olyan bizalmatlanul a nyomtatott hirdetményeket a svájci állomásokon. Minden balkáni így viselkedne.

1958. XII. 19.

Az érett kor ereje. Kettős életet valósítottam meg: legalizáltságomat (még hozzá az íróit) és Riót – újvidéki viszonylatban. Sikert sikerre halmozok: a „Gavanski Jelená”-t elfogadta mind az újvidéki színház, mind a belgrádi rádió; egyik elbeszélésemből, az „Apám utolsó lakása”-ból egy nap alatt hangjátékot gyúrtam. A sebek lassan begyógyulnak – az idő észrevétlenül, azaz melankólia és büntudat nélkül múlik. Ebben azonban, az erő eleddig ismeretlen, gyönyörű érzésén kívül, veszélyek is lappanganak. Óvatosságom arra int, ne bízzam el magam túlságosan: az érett kor bődulatának csalódás lehet a vége életünk alkonyán. Na, és hol a mű? Vajon ilyenképpen kell-e bevárni, cafatokban, ahelyett, hogy egyszem, hús-vér gyermekünk lenne? Tisma Sándor azonban, ahogyan Ilija nevezett el (az igazi énem, akihez ez a háborús névváltozat, amit ő maga sohasem fogott fel, annyira jól illett), ez a Tisma Sándor tehát figyelmeztet: óvakodj az ámitástól, nemcsak azért, mert megcsalatkozol, hanem mert elterel alapérzésedtől, a lelőhelytől, a telértől.

1959. II. 23.

A legerősebb jellem- és sorsformáló élményeket gyermekkorunkban éljük meg; valamennyi igazán emlékezetes ismeretségem egy magyar zsidó környezethez fűződik. Hogy azonban ábrázoljam is őket, nemigen megy, mert túlságosan fájón gyökereznek sokféle elfajzottságomban, s mert idegenek attól a nyelvtől és mentalitástól, amelyen illetve amelynek írni szándékozom.

1959. II. 24.

Vasićnak a Két hónap a jugoszláviai Szibériában című riportkönyvét olvasom a számtalan albán lázadás egyikének idejéből, a mi örökös primitivizmusunk, vérszomjunk, elemi fiziológiai szívósságunk képeivel. Itteni viszonylatban bármelyik szépirodalmi sikerkönyvnél jelentősebb mű. De annyira nyomasztó, kínos.

1959. VI. 4.

Egyvégtében olvasom Déry Nikijét és a „Les mauvais coups”-t Vaillandtól. Az első: gyengébb műve egy, a közszereplés béklyóiban vergődő írónak (Dérynek, akit kilenc évre ítélték, és most is börtönben ül), a másik pedig egy százszázalékos művész briliáns műve. S értékeinél fogva Déry mennyivel nagyobb mégis! Nagyobb már témájánál fogva is, mert noha egy kutya sorsával foglalkozik, napjaink valós vészhelyzeteit írja le, ártatlan emberek letartóztatását és fogva tartását, politikai háttérű megaláztatását, az ember elembertelenedését egy zsarnoki korban. Ezzel szemben Vailland egy hitében megingott környezet rothadtságát ábrázolja. Ő megállapít, világosan, mesterien, Déry viszont – egy kissé naivan – együtt érez. Azonban ennek a részvétnek egy cseppje többet ér a vaillandi luciditás egész tengerénél.

Szerintem kétféle író van: a mániákus és a humanista. A mániákus fajta csupán egyetlenegy sérelmet szeretne világgá kürtölni: a maga nagy bánatát, utána több-kevesebb sikerrel azt variálja gyógyírt keresve rá. A humanistát mélyebb sérelem sarkallja: olyan, amelyik társadalmi vagy kozmikus igazságtalanságból ered. A maguk naivságában, mert nagyralátóbbak és talán hasztalanabbak is, ők nyomnak többet az igaz értékek mérlegén. Közülük kerülnek ki a nagy epikusok. Az előbbieket pedig, nos, ők az úgynevezett moralisták. A moralizálás a gyengébbek szükséglete, azoké, akik magukat sem tudják elviselni, hát még másokat. A költők egyszersmind alatta és fölötte állnak egyiknek is, másiknak is: ők nem gyógyítgatják sebeiket, ők fürdenek bennük.

1959. VI. 15.

Tegnap írószakosztályi gyűlés Zentán. Amikor fölláztam a belgrádi vendégek jelenléte miatt, azt olyan leplezetlenül epésen tettem, amilyent a kisebrendűségi érzés ébreszt az emberben; amikor a magam kirohanásait leplezgettem, akkor meg otromba voltam. Ők azonban (Đ. Radović, St. Jakovljević, Brašanac, Vukosavljević, vagyis mindannyian az egyetlen Raičković kivételével) valóban rémesek voltak, s ez valamelyest mentheti türelmetlenségemet. Rémesek voltak a magyarok is a maguk édeskés-lelkesedő leereszkedésével a néphez. Az efféle helyzetekben az egyetlen, aki úgy tud viselkedni, ahogy kell, az Mladen. Tőle kérdeztem meg, „hogyan viselt el harminc esztendőt a vajdasági irodalmi életben”. „Úgy, hogy egyedül voltam” – válaszolta. – „Olyképpen, hogy mindig magányra vágytam, magányra, a szobámban. Hogy nem akartam semmiféle kapcsolatban lenni ezzel a belgrádi társasággal. Hogy nem érdekelt semmiféle Zenta.” – „De hát ugyanígy Újvidék sem érdekelte magát” – jegyeztem meg. – „Igazában semmi sem mindabból, amiben élt.” Mladen bólintott, s beszélgetésünk ezzel véget is ért. Elmulasztottam ráolvasni, hogy valójában egyáltalán nem érdekelte és nem is érdekli a XVIII-XIX. század irodalmi élete sem, amelyet pedig tanulmányoz, s amely annyi temperamentummal színesíti esszéit. Hogy ez a világ csupán ürügyül szolgál neki ahhoz, hogy dolgozhasson, élhessen; viszont a való életre abban a világban is éppoly képtelen lett volna, mint amennyire életképtelen ebben a maiban. Mert noha azt a kort a felvirágzás korának tudjuk, az élet itt, valószínűleg, akkor is ugyanilyen vidékies sýnylódás volt, mondjuk, egy Bécshez vagy Pesthez képest.

1960. X. 1.

Márai: „Der grosse Schriftsteller, der wahre Schriftsteller setzt immer die ganze Literatur fort, er setzt etwas fort von den Veden bis zu unseren Tagen. Der nur-gute-Schriftsteller in einer eigenen Manier: er sagt innerhalb ihrer Möglichkeiten etwas zeitgemässes.” („Geist im Exil”)

Az olyan vágású emberekhez, mint Major, tántoríthatatlan akaraterük miatt vonzódok. Major, amikor huszonöt éves korában, politikai feladatot teljesítve, átvette a Híd szerkesztését, elhatározta, hogy az írásnak szenteli magát, és öt év alatt a legjobb lett vajdasági magyar viszonylatban.

Másfelől, az ilyen emberek (mint Major, mint Ilija) miért vonzódnak hozzám? Valószínűleg az én lagymatag megfontoltságom miatt. Vagy kompakt egyfélésegem miatt, mivel őbelőlük viszont bármi lehet: Ilijából tanár és technikus és zenész és ideológus; Majorból ideológus, földmérő és író – vagy akár egyik sem. Nekik csak akarni kell, az útirány mellékes. Efféle ember Milankov is; valószínű, hogy többé-kevésbé ilyen fából van faragva minden prózaíró, azaz nem költő. Ezek az írásban találták meg akaratuk érvényesítésének útját. Mirko Simić biológus-kutató pedig egyszer megvallotta nekem: „Világéletemben mindig alkotni szerettem volna valamit, csak hát egyetlen művészethez sincs tehetségem. Ezért adtam a fejem kutatómunkára, hiszen az is egy fajta alkotás, építés.” Minthogy azonban Mirko tudatosan tért le az útról, a tántoríthatatlanságon, bizony, csorba esett. Megkedvelte a kellemes társaságot meg a pénzt.

Zenta, 1961. III. 17.

Major, akivel együtt vagyunk a táborozáson, ismételten a vajdasági azonosságtudatról szóló elképzelésével nyösztet. Hiába hajtogatom, hogy ez engem mélységesen nem érdekel – megvádol, hogy merő kényelemszeretetből helyezkedem ilyen álláspontra. Végül előrukkol a nagy aduval: hogy vajdaságtudatra azért van szükség, hogy az itteni magyarság nacionalista hangulatú része más irányt vegyen, igen ám, de ehhez az kellene, hogy a szerbek is belesegítsenek és hasonló áldozatot hozzanak. Ám nem teszik, s éppen ez az, ami őt idegesíti. Az eszmecsere további részében sikerül rávilágítanom, hogy a vajdasági szerbek ilyen értelmű átállása szükségtelen, sőt maradi lenne, mert nacionalizmusba torkollna, mivel a Vajdaság, az ő szemükben, a nemzeti betokosodás jelképe, másrészt a vajdaságtudat hiánya őket nem édesgeti a határon túlra, az irredentizmusba, mint a magyarokat. Közben azért lehangolódom: egyszerre megvilágosodik előttem, hol vagyok. Egy elmaradott agrárvidéken, ahol dúl a harc a kölcsönös kiirtás ellenében, amely egyszer újból elkövetkezik. Egy felfogásaiban szűklátó körű vidéken vagyok, ahol nincs kozmopolita értelmiség, reménytelenül egyedül. Nem csoda, hogy idegenkedem mindenféle egyesületesditől; túlságosan gyengének érzem magam ahhoz, hogy elviseljem a reáliákat, amelyek szüntelenül emlékeztetnek rá, hol élek.

Újvidék, 1961. IV. 2.

A zentai ügyek beépíthetők a Városunk legszebb lánya című elbeszélésbe. Major meg én lehetnénk a szemlélődő idegenek (ő – esetleg – mint aki még érdekelt is a lánynál). Helyszínek: a fürdő, az irodalom- és művészetbarátok klubja, a Royal Szálló, Tripolszkyék lakása, a Hajduk kocsi-

ma, a cukrászda. Szereplők: Tripolszky, amint ördögőr sportöltözékben, jócskán rövidre szabott nadrágban, amely még feltűnőbbé teszi kacsázó járását, megérkezik a fürdőbe, oldaltáskával a vállán, amiben, alkalmasint, a váltás fehérműt meg a törülközőjét hozza; szép, hervatag felesége; Vorgic, a klub elnöke; Vuković, aki Pósa Rózsa révén küldözgette a verseit Majornak, közlésre; a T. S. Eliot-képű pederasztá professzor; Benes, az ifjú festőművész; két diáklány, a képzőművészet-pártoló csoport tagjai; a műkedvelő asztalos, aki rendszerint a „Vita” tárgysorozati pontra fut be. A „legszebb lányt” több személy ötvözetéből kellene összehozni: Bizsu doktornőből (intelligenciája és hivatása szerint), Mártából (a külsője alapján) meg az ügyvédék lányából, aki bukik a Montenegróira (nyugalansága miatt). Az ügyvédlány a klub társalapítója, s amikor irodalmi estet tartunk, felsóhajt: „Milyen jó volna csupán hallgatónak lenni, s nem házigazdának is!” Feszült viszony Tripolszky feleségével, esetleg a férjemuram némi közeledése miatt. Sőt, talán ez lehetne az elbeszélés vezérmotívuma: plátói szerelem a kultúrvezető Tripolszky iránt, akiben nem veszi észre a komikumot, mert egész lényét áthatja ez a szerelem. Vagy talán, mindig mint a legszebb, kézről kézre járjon, de úgy, hogy egyik szerelme se teljesedjék be egészen. Ennek az elképzelésnek megfelelne az a jelenet, amikor a prókátorlány megkéri Majort, üljön le vele addig, amíg a nagynénje (Verner felesége) nem távozik a klubból, majd pedig összehozza a nénikéjét a Montenegróinak a barátjával, utána úgy intézi, hogy a Montenegrói csatlakozzon a cimborájához, hogy a legvégén ő is csatlakozzék a Montenegróihoz. A történet vége az a Royal-beli jelenet lehetne, amikor a Montenegrói, már részegen, sértegeti Majort: „Az a csupakopasz állandóan fixíroz!” – Mindenképpen bele kellene foglalni a Tisza-parti sétánkat: Bizsu, Tripolszky a nejével, Major meg én. Bizsu vágyakozása Csóka után, „hej, csak egyszer ott alhatnék”, Tripolszky sajnálkozása, hogy nem hagyhatja el Zentát, mert megszokta a tágas lakást, mindannyiuk egybehangzó nehezményezése, hogy a silótorony közvetlenül a Tisza partján épült, s így rontja az összképet – amott meg egy élő lélekkel nem találkoztunk egész úton. Majd mindkét nő bejelentése, hogy na, holnap rohammunkára mennek a gyerekekkel a Népkertbe: „Megyünk összeszedni a hullákat, amiket a tél hagyott maga után.” Egy diáklányt emlegetnek, aki megkérdezte, ugyan mit csinált az a pár a Stevan Sremac-szobor mellett a parkban. – „Mért gombolták ki a kabátjukat?” Kiváncsán a halászcárdához, csúf épületmonstrum, zöldre meg pirosra pingált, két kis hétvégi házzal a szomszédságában. Fröccsök és halétel, amely azonban nem a legjobb féléből készült, állapítja meg Tripolszky, ért hozzá, hisz’ Zentán nőtt fel. Egyébként Tisza menti néprajzi motívumok gyűjtésével foglalkozik. Íme egy tréfás hasonlat a szépségről-csúnyaságról. Azt mondja a cigány: „Amikó megsületté, olyan ronda vótá, hogy az anyád két hétig a seggedet csókóta, mer nem tudta, hun a pofád.” Vagy a szegénységről, megint a cigány: „Amikó csecsszopó vótá, az anyád újságpapírba

pólyált, oszt kivagdosta belüle a nagybetűket, hogy ne törjék a feneked.” A szoknyavadász révész az asszonyokhoz, akik a kikötőben ülnek, és lesik, hogyan évődik majd velük: „Én vagyok a Tisza Pista. A feleségem a Pincér Terka. Hoci, nesze, ha van merszed.” Egy fénykép a csárda előtt a szájában rövid bottal apportírozó farkaskutyával. Mindezt egynéhány nap esemény-sorába sűrítve, a városszépére helyezett drámai hangsúllyal.

1961. XI. 12.

Megjártam Lengyelországot, Bécset, Pestet – csak azért, hogy még inkább ráébredjek, mennyire magános és mindentől elidegenedett vagyok. Én hazátlan zsidó vagyok, de egyúttal olyan ember is, aki híján van a gyors, zsidós alkalmazkodóképességnek és azzal a környezettel való azonosulásnak, melytől tegnapig még idegenkedett.

1961. XI. 23.

Méray–Aczél Tisztító viharát olvasom. Nem véletlen, hogy a – Rákosi, Farkas, Gerő, Révai alkotta – sztálinista „négyesfogat”, amely egy idegen, Moszkvából hozott kaptafát erőszakolt a magyarokra, melyet ők nem tudtak megemésztetni, csupa zsidókból állt. Nem véletlen, ámbár elképesztő, hogy éppen zsidók, máskülönben puha és félénk nép, műveltek ilyen kegyetlenkedéseket. Nekik nincs és nem is lehet érzékük a konkrétumokhoz egy nemzet életében, ha azt mégoly sajátjuknak érzik is. Nem érzik egy jelkép, egy dallam, egy díszítőelem, egy név jelentőségét. Akarva-akaratlan elvontabban döntenek azoknál, akiknek a nevében döntenek.

1961. XI. 26.

Lengyelországi, bécsi és budapesti utamról írok. Érdekes, hogy ebben a műfajban írt minden munkámmal – ez a harmadik ilyen – egyre közelebb kerülök az igazsághoz önmagamról. Az első útirajzban a látottakat írtam le, ha pedig len okoskodtam, akkor azt egy absztrakt első személy látószögéből tettem. A másodikban már megvallottam tehetetlen elvagyódásom, azt, hogy idegenbe, a nagyvilágba vágyom. Most a zsidóságról beszélek, mely a párizsi riportban az általános jelentésű „emigráció” címszó alatt szerepelt. Egyébként hát ilyen irányt vett az utam: mind közelebb vezet lényegemhez, az eredetihez.

1961. XII. 3.

Ahogyan útirajzom írása közben budapesti múltam témájához közeledek, mindinkább belátom, hogy egyedül akkor ábrázolhatom hitelesen, ha zsidó kapcsolataimat is feltárom, mert ezek említése nélkül írni pesti helyzetemről 1942–43–44-ben, az igazság meghamisítása volna. Ez a dilemma eddig nem vetődött fel ilyen éles alakban, minden bizonnyal azért nem, mert írásaimban még sohasem ütöttem meg ennyire személyes hangot. Elhallgatni, tehát, a teljes igazságot, vagy pedig vállalni a lelepleződé-

semmel járó szégyent, ami azután nacionalizmushoz, mi több, távlatilag, nemzeti miszticizmusoz vezet? Fájdalmasan, szájalmasan kitárulkozó, siránkozó kis zsidó legyek? Ez ellentmondana egész eddigi emberi tartásomnak, aminek a méltóságomhoz való görcsös ragaszkodás a lényege.

Egyébiránt nálam az úgy van, hogy az igazság – félzsidó mivoltom meg-szenvedettsége – nemcsak hogy el van fojtva mélyen, hanem a tartós visszafafojtottság révén annyira kihunyt, hogy már nem tudnám témává fejleszteni. Sőt, mindezért ma már azt sem tudom megítélni, hogy volna-e értelme, értéke, s egyáltalán szükség van-e rá. Bűvös kör: ha nincs szenvedés, téma sincs, másfelől viszont a szenvedés fojtotta meg a témát. Kibányászni valahonnan – talán jót tenne a személyiségnek, kérdés azonban, használna-e az írásnak. Vagy nem sodorna-e még inkább tévútra.

1963. IV. 28.

Déry Tibornak sikerült, hogy a Rákosi-korszak után írt elbeszéléseiből teljesen kilúgozza a szocrealizmust: ebben rejlik ezeknek a szövegeknek az értéke. Amikor azt mondom, szocrealizmus, nemcsak a fehér-fekete valóságábrázolást, nem is a hurráoptimizmust, a romantikát stb. értem. A szocrealizmus ott kezdődik, amikor valaki olybá veszi, hogy a rendszerváltással egy csapásra megváltozott az emberek közötti viszony is. Nemcsak kommunista írók esnek ebbe a tévhitbe, hanem nem kommunista és anti-kommunista szerzők is. Ha a kommunizmus pártján van, ha ellene, mindje igyekszik kihámozni és felmutatni e viszony újdonságait. Déry megszabadult ettől a rögeszmétől. Amidőn a kommunista Ancsa mérnököt jellemzi, csupán mellékesen magyarázza meg, hogy Ancsa miért lett kommunista, s később miért csalódott a kommunizmusban. Ancsa életének lényegét ugyanis a felesége meg elhunyt fia teszi, Niki kutyát is ideértve, – semmiképpen sem a kommunizmus vagy a kommunistaellenesség, még a börtön sem, ahová a kommunizmus juttatta. Ezért jó ez az elbeszélés.

A másik tévhit, amely szorosan összefügg az előzővel, a témát illeti. A szocrealizmus ugyanis megkísérli, hogy olyan új témákat „hódítson meg” az irodalom számára, mint amilyen az üzleti élet, a munka, a harc. Azt hiszem, Boškónak az Egy német katona naplójában áll valahol, hogy létezik egy meg nem élt idő, ilyen – például – a hadifogságban, a hadseregben eltöltött idő. Így igaz. Az az időszak, amit az ember kötelességteljesítés közben: katonai szolgálatban, (muzájából) háborúban, az irodában vagy gép mellett dolgozva tölt el – nem az ő intímen megélt ideje, híján van az élménynek és nincs köze az irodalomhoz. Csak amikor az ember azonosul a kötelességgel (ha a háború fő helyen álló, személyes élménye), a kötelességteljesítésből akkor lehet téma. Déry megértette: Ancsa a börtönéveket üresjáratnak érzi, ő ott folytatja az életet, ahol letartóztatása napján megszakadt, s mi ezt elhisszük.

1966. IX. 14.

Hat nap Kanizsán. Unalom, kisvárosi sivárság. „Hétköznapi” emberek sekélyessége, akik a „jelenlevő írók” számlájára vendégeskednek, s örülnek, hogy az íróknak is ez a legfontosabb – jól belakni a bográcspaprikásból. A végén két kellemes nap Mića Danojlićtyal meg Jasnával. Ez utóbbi izgalmas története Ivan B. iránt érzett, beteljesületlen szerelméről.

Újvidéken Pera Milosavljević vár, elolvasta a Szökevényeket, tetszik is neki, de hát csiszolásra szorul. Tegnap megpróbáltam dolgozni rajta – és ment. Elképeszt, mennyi a javítanivaló, mennyi rossz mondatot másoltam le, szó szerint és gépiesen, a kéziratból. Dolgozni kell a mondaton, ezt meg kell tanulnom.

1966. IX. 20.

Danojlić kanizsai humoros írása „felháborítja” az itteni kedélyeket. Díszülés Žarko Vasiljević emlékére: egyetlen verssor nélkül. Hogy ennek a vajdasági vidékiességnek a hínárjába vesszek, nem engedi elkülönülő természetem. De látom, mennyire egyedül vagyok.

Ranković bukása és az UDB meg a szerb nacionalizmus prepotenciájának elmarasztalása. Folytatódik a mítoszok lerombolása, a mítoszköze, amelyek annyi éven át keserítették életemet. Živojin ésszerű magyarázattal szolgál: a szerbség még nem nőtt fel odáig, hogy versenybe szálljon a civilizációs értékek meghódításáért, veszélyeztetettségében ezért az egyetlen rendelkezésére álló fegyverhez: az erőszakhoz folyamodott.

Többször is felébredek éjszaka, s egyazon álom foszlányaival viaskodom mindannyiszor. Háború van, az udvaron felhalmozott kacathegyek között rejtőzködöm, körülöttem őrjárat kutakodik. A jelenet egyetlen helyzetre sem emlékeztet emlékeim tárházából, ellenben pontosan meghatározza státusomat egy háborúban. Ráadásul, úgy tűnik, ezekben a napokban meg se fordult fejemben a háború.

1967. IX. 9.

Tegnap először fogott el a kétségbeesés a hazatérés gondolatára. A világnak micsoda zugába megyek is! Újvidékre! Két-három forgalmas utca, a mérleges bácsi, poros kirakatok, vége-hossza nincs eszmecsere a szerbség megmaradásáról. Emitt meg New York, egy város, ahol mindenki valami más, város, amely virul, s amely élén jár (akármilyen lesz is) a 21. századra tekintő fejlődésnek. Mivel azonban kénytelen vagyok mindent az irodalom szemszögéből nézni, tudom, hogy késő: itt többé nem lennék képes bármit is megírni. Ha 25 évvel korábban jöttem volna, akkor – talán. Vagy mégis? Az abszolút idegenség, a magány egy poémájára, az óvilág, a száz sebből vérző haza utáni nosztalgia költeményére azért még futná az erőből? Ikertestvére volna amannak a másiknak, melyet elvágyszakozva, Amerikába vágyszakozva, odahaza írok. Mindössze azzal a különbséggel,

hogy itt a nagyvilág olvasóközönségének egy világnyelven írnék. Én azonban mindinkább oda vélekedem, hogy mellékes, kinek írunk, mekkora közönségnek. Kifejezni magunkat, az a legfontosabb. Én pedig akként fejezem ki magam, hogy nem tartozom egészen sem ide, sem oda, hogy álmodozom, de álmaimat valóra nem váltom, hogy félek a magánytól és a haláltól, félek elenyészni hiábavalóan és nyomtalanul. Minderről elmondtam valamit a Barna hajú lányban – meglehet, soha többé nem is tudok majd hozzátenni semmit.

1970. XI. 12.

Tegnapelőtt a debreceni bölcsészkaron, hivatalos látogatáson a Magyar irodalom története szerzőinél. A négyszögletes és világos, hatalmas aulában, a galériákon egyetemista fiúk, lányok ülnek az íróasztaloknál, és szótlánul olvasnak, jegyzetelnek. Érzem vérszegény elmélyedésüket bizonyos költők és tudósok régi szövegeiben, az elődökében, akik hajdanán maguk is ugyanígy töltekeztek ihlettel a forráson. Hozzáképelem, micso-da rideg s reménytelenül élettelen világ várja őket, mikor kilépnek a szellemnek ebből a fellegvárából, mely az athéni akadémia mintájára épült. Pénzgondok, politikai villongások, gyűlölködés, kicsinyeskedés, egy jól titkolt ösztönöktől aláásott, hallgatag élet. Tiszta fehérnemű, de amiből nincs elég a szekrényben. Érzésem szerint ez volna hát Közép-Európa. S hirtelen megvilágosodik előttem, hogy én is ennek a Közép-Európának az írója vagyok, hogy nem vagyok balkáni író. A balkáni ember teljesen más légkörben nő fel: hangoskodásban, veszekedésben, összetűzésekben, őt, a négy fal közül kilépve zűrzavar, rendetlenség, mindenféle támadás fogadja. Az én hőseimet nem, hanem ez a levegőtlen, fojtogató szűkösség.

Tegnap, Budapesten, a Külföldiek Kollégiuma szobájában, dr. Juhász, a Fórum szerkesztője beszélget egy fiatal íróval, a langyos, de (mert Cseh-szlovákia megszállását érinti) a magyarok szerint igen provokatív regény, a Joáb szerzőjével. A magyarországi egyetemi képzés magas színvonaláról folyik a szó. A hallgatók szociális összetétele azonban – jegyzi meg Juhász – Magyarországon is olyan kedvezőtlen, mint nálunk: a polgári családból származó, műveltebb környezetben nevelkedett fiatalok jobban helytállnak a felvételi vizsgán, ezért a munkás- és parasztyerek kizsorzódnak. Az író osztja ezt a véleményt. Kedvem volna megkérdezni, ugyan miben rejlik itt a hátrány? Vajon ugyanilyen kedvezőtlen az is, ha gyengébb fizikumú emberek testileg gyengébb gyermekei lemaradnak a sportversenyeken vagy a testi erőt igénylő munkában? Ez is gondba ejtő volna? S az ő gyerekeik, akik egyetemre járnak (Juhásznak a lánya éppen itt, Budapesten), vajon még csak rontanak az összetételen, vagy pedig paraszti származású gyerekeknek számítanak, hiszen az apáik, akik ma komfortos polgári lakásokban laknak és autójuk van, maguk is azok voltak? De hát hallgatók, mert a szobában velünk van a Fórum gépkocsivezetője is, esetleg megbánthatnám.

1971. VI. 8.

Egy boltból kilépő lány gondterhelt, elborult tekintettel keresi a fiúját, meg is találja a kirakat bemélyedésében, odafut hozzá, s miután egy szemvillanással meggyőződik róla, hogy senki sem figyel rájuk, a fiú nyakába csimpaszkodik. Anya és lánya, két föllicomázott, elhízott, fűzőbe préselt nőszemély, megáll az ékszerész kirakata előtt, gyors megbeszélés, majd bemegy az üzletbe, hogy valamilyen brosst vagy karcsatot rendeljen. Idős, rákbeteg ember, a végét járja, magányos, koszos, valamiféle étellel a háta mögött. A két sarkvidéken olvad a jégpáncél az ember szolgálatába állított égéssel járó fölmelegedés következtében, emiatt aztán megemelkedik az óceánok szintje, és módosulnak a légköri viszonyok. Mindezek egyidejű történések, mondjuk, pont most, ma este nyolc órakor, s nekem, mivel értesültem róluk, módomban áll tudomásul venni, sőt, mivel író vagyok, feldolgozni, leírni őket. Azonban nem teszem. Hagyom, hogy a tények, jelenségek elsuhanjanak mellettem, a semmibe vesszenek, mert pillanatnyilag nincs szükségem rájuk. Merthogy nekem az írás: a szavak egymásba öltése arról, ami éppen eszembe jutott. Az írás épp olyan életemem lett, amilyen a táplálkozás, vagy a szex, vagy az úszás, a napozás. Az élet, a sikeres élet egyik feltétele, örömforrása. Igen ám, de én pontosan ezen az úton-módon szűnök meg író lenni. Mivel az egymásnak ellentmondó, különféle jelenségek, tények egyidejűségének éppen ez a megfigyelése, megértése teszi az írókat. S majd csak másodsorban azok rendszerezése. A rendezés munkája, ha nem táplálja szakadatlanul megfigyelés, valamint a megfigyelték miatti kín szenvedés, iparúzéssá válik. Hogy ne váljon azzá, hogy mindig a meglátás kerekedjen felül, úgy kell élni, hogy a tényeknek legyünk nyitottak, nem pedig az örömeknek, mint én teszem mostanság.

1971. VII. 15.

Ennek a naplónak önálló mű értéke lehetne, ha írása közben lemondtam volna irodalmi kísérleteimről. Mint mű, akkor szólna arról az „asz-kézisről”, melynek a tehetetlenség óráiban hirdetője voltam ugyan, de soha nem a követője is: akkor lenne a legalitásról való lemondás műve, az önmehtagadásé, aminek révén feloldozást nyerhetne, talán többszörösen is. Így, örökös kommentárjaként azoknak az erőfeszítéseknek, hogy valahogy mégis bevétesse az irodalom sáncai, a napló, minden bizonnyal, a megteremtett irodalom függvényében lesz értékes és érdekes.

1973. I. 21.

Meghűléses állapotban ébredek éjszaka, s a halálra gondolva rádöbbenek, hogy a seholban, semmiért fogok meghalni, a semmiben fognak elhantolni – mert ez a föld nem a hazám, ez az irodalom nem az én irodalmam, sehol semmi nem az enyém.

Napközben pedig Sinkó drvari naplóját olvasom. Ő sem tartozott seholvá, zavartan rőtta útjait ezen a tájon, mint minden más tájékon is egyéb-

ként. Nem úgy, mint felesége, az orvosnő. Aki annyira határozott, annyira bátor egyéniség, hogy fölébe kerekedik a sehonnaiságnak. S amíg a napló Sinkótól származó része vontatott és nehézkes, a belőle áradó tehetetlenségérzet miatt gyakran komikus is, az a részlet, melyet az asszony ír bele a drvari partizánuralomról, tiszta és vérbő szöveg, kész regény vagy dráma. Elképesztő, mennyire az asszony az író, s nem a férje, mert ő az ember, nem pedig a férje. Meglehet, azért, mert megvetette a lábát azon a hivatásánál fogva meglelt talajon, mely az egész emberiséggel, vagy talán Európával közös annak humán szellemiségében, miközben Ervin megrekedt az absztrakciókban. Senki úgy – ilyen tárgyilagosan és ekkora bátorsággal – nem tudta leírni a föld egy darabkáján elszabadult őriületet, mint ez a Sinkó Mici nevezetű zsidó orvosnő.

1973. XI. 5.

Magyar cigányzene a rádióból. Félhomályba borult szűk kis szobák, ősz kopogtat az ablakon, rátarti, büszke férfi búslakodik a lány után, aki mindig is vágyálma volt inkább, semmint gyönyörűsége. Ezek a nóták, melyek valahogy kívülről, talán a horgosi rádióból érkező lopakodtak be gyerekkoromba, mégiscsak az első és sokáig az egyetlen ilyenfajta élmény voltak életemben. S az is bizonyos, hogy összhangban voltak a környezettel, melyben nevelkedtem, mert – lám – ma is az én igazi nótáimnak érzem őket, s hogy az irodalom, melyet művelek, talán ezeknek a daloknak a szikár, tartózkodó mélabújából kölcsönzött valamit mind alaphangjában, mind kivitelezésében, sőt tartalmi elemeit tekintve is.

Wroclaw, 1974. VI. 16.

A magyar elbeszélőirodalomból készült 1974-ik évi válogatást olvassom. Boldizsár Iván novellája a nácizmussal szembeni ellenállás véletlen hősről (aki dachból nem árulja be felesége szeretőjét, s ezért agyonverik) már szinte sértően hiteltelen. A magyarok, mint nemzet, egyszerűen semmit sem éltek át a náci uralom alatt, s az irodalom itt képtelen bármit is korrigálni, hacsak nem hazudik. Ők egyedül akkor szenvedtek el valamit – méghozzá maguktól a magyaroktól –, ha zsidók voltak, különben pedig csak a nácizmus után, az oroszoktól, ez viszont nem lehet irodalmi téma náluk. Teljességgel képtelen helyzet, mely elsorvasztja az írást, mert – ha akarják az írók, ha nem – kiinduló pontja mindennemű mai tapasztalatnak.

1974. VII. 29.

„Csak egyszer szeretünk, csak egyszer vagyunk tökéletesen felkészülve a szerelemre... És életünk úgy alakul, ahogyan ez az első, igazi szerelem formálja.” (Cyril Conolly: A nyugtalan szív – Károlyi Mihályné: „Együtt a forradalomban” nyomán.)

1975. XII. 27.

Urasan élek. Írok, amennyit kedvem tartja, délelőttönként egy keveset dolgozom a fizetésért, este olvasok. Nőzők, s a nők elfuserált szerelmeikért remélve kárpótlást legyeskednek körülöttem. A legszebb éveimet taposom ugyanis, a korom most éppen összhangban van fejlődésemmel. Az öregedés küszöbén állok, ugyanakkor a művészetben, a karrieremben elvárható képességeim kiteljesedésének küszöbén is. Ez magabiztossággal tölt el, arra pedig buknak a nők.

1977. IX. 4.

„– Ki most a szeretőd? – csak ennyit szerettem volna még kérdezni tőle, nem is haragosan vagy elkeseredve, épp ilyen egyszerűen és tárgyilagosan. Lévén a romlottságban valami döbbenetes egyszerűség is, gondolt már erre valaki? Hogy milyen természetes a bűn, s már ennél fogva is milyen lenyűgöző ereje van? Mint az álmainknak. S hogy nem az ártatlanság is benne foglaltatik-e akkor? Ha valaminek ekkora természetessége van az emberi szívben?” (Füst Milán: A feleségem története, Bp. 1968., 146. o.)

1977. X. 8.

Kiutaztam Temerinbe, hogy átvegyem a Szirmai Károly-díjat. Azzal a gondolattal ébredtem, micsoda ostobaság ez: egy túlfűtötten ambiciózus fiú (a Szirmaié) kitalációja, aminek én fölülök. Temerinben? Csupán azért, mert a papa ott született? Soha még csak oda se szagolt többé, most meg emléktáblát koszorúznak a szülőházán, és engem noszogatnak, hogy kiálljak, mint a címeres ökör a vásáron. Sebtében fölcaptam „A megszállók vajdasági gaztettei”-t, és megnéztem, hány zsidót végeztek ki Temerinben a megszállás alatt – márpedig egy sem kapott emléktáblát, annyi bizonyos. Már elképzelve, ahogyan ezt elmondok beszédemben, s amint a díjjal járó pénzüsszeget e kegyeleti célra felajánlom. Csakhogy közben eszembe jutott Illés Sándor Siratója, amely leírja az ártatlan magyar férfiak kivégzését a temerini temetőben. Ők sem kaptak emléktáblát senkitől. Akkor hát? Ezen a ponton meghíúsult a tervem. Eljött az indulás ideje, kocsiba ültem most már azon morfondírozva, hogy talán nem is lehet másként, a régi sebekre tényleg valami olyan semleges dolog a legjobb gyógyír, amilyen az irodalom. Vagy már rajtuk is a flastrom annak a bizonyos Kókai Imrének a képében, akinek a nevét viseli az iskola, ahol az ünnepség zajlik? De nem erről van szó, tudtam meg a helyszínen. Kókai nem az ártatlan áldozatok lemészárlása ellen lázongott, még csak nem is partizánkomisszár, mint titkon reméltem, hanem spanyol harcos volt, az egyik nemzetközi brigád katonájaként esett el. Maga az ünnepség pedig kellemesen telt el, egész idő alatt egyetlenegyszer sem gondoltam a kivégzettekre még én sem.

1978. XI. 19.

Hogy többnemzetiségű ország vagyunk, ez az új elem, melyet beloptam irodalmi jelenünkbe. Környezetünknek ezt az egyik alapvető jellegzetességét azonban politikai opportunizmusból elhallgatják, ami egyfelől lehetetlenné teszi, hogy a tényyszerűség, a valóság kitesse, másfelől pedig valamiféle kitalált megoszlások, álellentétek nyomakodnak a helyükbe, olyan lelkiség terpeszkedik el, amely híjával van egy jelentős komponensnek. Én ezt a hallgatást annak köszönhetően tudtam túlhaladni, hogy a közösség szempontjából mellékes nációk között éltem, hogy nem kellett érintenem (nem is érinthettem volna) a döntően fontos szerb–horvát, szerb–muzulmán viszonyt, melyek tabunak számítanak. A magyarok, a németek, a zsidók azonban nem kerülhetnek olyan viszonyba a többségi szerbséggel szemben, amely ennyire tilalmas volna. Márpedig ezek a kapcsolatok is sokszínűek, esetleg csupán kevésbé kiélezettek, kevésbé sorsdöntők a közösségre nézve. Ám ez a különbség csak a politikai valóságban érvényesül, nem az irodalomban is, hiszen az irodalom akár ne is törődjön az előbbivel. Viszont a nemzeti elem megsokszorozódása ebben az irodalmi miliőben hajtóműve a különös, a globális és ezért drámai árnyalatoknak, a különbségek megvonásának, az ütköztetések előkészítésének. Ezzel a lehetőséggel én már az „Ibi házá”-ban éltem, igaz, a zsidóság érintőleges jelzésével, nekem ugyanis külön meg kellett nyílnom feléjük, később pedig, hosszabb szünet után – melyet személyesebb jellegű elbeszélések, valamint egy regény, A barna hajú lány töltött ki –, újra a Blamékban, Az ember használatában meg A pogányság iskolájában.

1978. XI. 20.

Nemeskürty István Requiem egy hadseregért című krónikájában olvasom, hogy ugyanazon a napon, amikor 1943 januárjában a németek ezrével hullottak Sztálingrád alatt, a magyarok pedig Voronyezsnél szenvedtek döntő vereséget, Herbert von Karayan a Fideliót vezényelte Budapesten. Az én szememben ez a paradoxon még egy kívánatos példája a művészet felülkerekedésének a militarista esztelenségen. Emellett jó tudni, hogy Karayan ma is dirigál, ellenben annak a kornak nem egy hőstét sutba vágják.

1978. XII. 12.

Bányai János A pogányság iskolájáról: „Kétségtelen, az oly sokszor emlegetett mikrorealizmus mint elbeszélő eljárás viszonylagos csődje ez. A mondat, melyre kisebb teher száll a mondanivalóból, mint amit tagmondatainak túlméretezettsége, szófajai belső tartalma folytán vinnie kell, fedezetlenül hagyja a szavakat, nem ellenőrzi többé a jelentéseket s a jelentésárnyalatokat, minek folytán a mondat formátlanná, alaktalanná válik, s még azt sem közli hiánytalanul, amit közölni szándékozott. Egyetlen okát látjuk a mikrorealista mondat ilyen eltorzulásának. Az irónia hiányában.”

Ezzel az utolsó megállapítással nem értenék egyet. Bányai, gondolom, valamely pillanatnyi rögeszméje csábításának engedve mondta ki, megfigyelései azonban, mint azok, amiket a mondatokról megfogalmaz, valószínűleg érvényesek. Érdekes, a továbbiakban, az az állítása is, hogy én nyíltan és tudatosan konstruálom történeteimet, mert nálam a konstrukció nemcsak elve a történetépítésnek, hanem a jelentése is. Rendkívül intelligensen észrevételezi a szabadon csapongó, nem a történet anyagába ágyazódó dialógus hiányát, amely pedig az elbeszélés önállósultabb eleme lehetne.

Prózám első igazi kritikája ez, s ezért az első olyan, amit őszinte érdeklődéssel olvastam, nem azzal az elragadtatással vegyes restelkedéssel, mint máskor, amikor a dolgaimról olvasok.

1983. I. 14.

A „Književnost” legújabb (1–2) száma csupa naplóból áll: Taras Kermauner Belgrádról ír – ahol 1945-ben, úgy látszik, az édesapja letartóztatása után, először élte meg a felszabadulás árnyoldalait –, valamint utolsó találkozásáról Primož Kozakkal, a barátjával, akivel egyébként elváltak útjaik; Borislav Pekić 1948-as letartóztatását, majd a börtönből való szabadulását írja meg (1956); Sinkó Ervin 1942-ben, Drvarban készít feljegyzéseket egyesek magatartásáról a maguk nemzeti csoportosulásain belül és azok függvényében. Mindhárom napló szabadelvű, leginkább a zsidó Sinkóé, mert ő szívfájdalom nélkül szemlélheti, miként torzul el egy-egy jellem a nagy nyomás alatt; vizonzásképpen Kermauner csípősen írja le Szlovénia hanyatlását az istentelenek uralma idején, Pekić pedig ironikusan von párhuzamot a hatalomban egymást felváltó osztályok között. Kermauner arról szól naplójában (1981-ben írta), hogy értelmiségünk megszabadult a különállásából eredő komplexusától, s most tudatosan áll félre. Mindezért egy ilyen folyóiratszám, amely teli s tele van szuverén állásfoglalást tükröző szövegekkel, valóban egészen új jelenség nálunk. Az effajta öneszmélkedés nem jellemző a Balkánra, s ha egy zsidó, egy szlovén meg egy (anyja után) örmény, tehát ha három nem tipikus balkáni tanúsított is ilyesmit, az mégiscsak (a német anya szülte Vuk Krnjević vezényletével) egy belgrádi folyóiratban látott napvilágot, amely eddig csak időnként nyitott egy-egy – fordítáros – ablakocskát a szabadgondolkodású világra. Ez a fordulat, szerintem, sokkal jelentősebb a „Golubnjača” betiltását követő tiltakozásnál, mert a darab is majdnem olyan antiintellektuális, mert politizált, mint maga a betiltás.

1983. I. 15.

Az, ami most történik a Golubnjačával meg az élelmiszerjegyekkel, arra utal, hogy egészen új helyzet állt elő az országban. Amíg a Szocialista Szövetség Országos Választmánya ellenzi a jegyrendszert, mert gátolja a szabad piacgazdálkodást, a Szocialista Szövetség városi vezetőségei pe-

dig (Szabadkán, Szkopjében s most már Belgrádban is) helyeslik, és ott nagyban nyomtatják a bónokat, azonképpen Újvidék város pártbizottsága támogatta a döntést, hogy a Golubnjačát, mint nacionalista drámát, levagyék másorról. Ugyanakkor a Szerb KSZ Központi Bizottságának végrehajtó titkára pedig kijelentette, hogy a színdarab nem nacionalista szellemű. Eddig mindig úgy volt, hogy a párt és annak fiókszervezetei egységesen foglaltak állást. Ha mégis különbségek mutatkoztak, valakinek visszakoznia kellett, önbírálatot gyakorolnia, s a büntetés, leváltás nem maradt el. Most mindenki kitarat álláspontja mellett: az a pluralizmus valósul meg, melynek Kardelj, a bamba tanító volt a szószólója arra számítva, hogy továbbra is a párt vezére lesz a döntőbíró, aki akkor még élt. Most azonban már nem él, s a párt afféle vitaklubba válik, amiből annyiszor gúnyt űzött maga is. Mindez nagyobb fokú szabadságot, egyszersmind még nagyobb rendetlenséget sejtet a különben is zilált közigazgatásban, melynek hatékonysága ezért a mindennapi élet dolgaiban is csökkenni fog.

1983. I. 16.

Türelmetlen undor közepette telt el a születésnapom. A buszban, hazafelé tartva Sa.-tól, aki megvendégelt, tisztelettel gondolok Celanra, aki miután ötvenévesen semmirevaló lett, a Szajnába vetette magát.

1983. III. 20.

Balázs Béla naplóját olvasom, s miközben elgyönyörködöm benne, milyen árnyaltan használja a magyar nyelvet, hirtelen felötlik Déry egyik kijelentése, melyet Újvidéken, a Maticában tett. Valaki azt találta kérdezni tőle, mit tart a legfontosabbnak egy író számára. „Az anyanyelvet”, hangzott a válasz. Elcsodálkoztam rajta, már-már sértett is, hogy egy zsidó így válaszol, mert a zsidó, szerintem, magától értetődően kozmopolita, és figyelmen kívül hagyja a szűk nemzeti kereteket. Magamban többször-többször visszatértem erre a válaszra meg idővel sem enyhülő rosszállásomra. Amint bizonyos zavaró körülményekkel, amelyek sokáig, ámbár csak hellyel-közzel foglalkoztatnak bennünket, általában történik, most, váratlanul, ellenévrre bukkanok Déry állításával szemben. Még-hozzá maguk a zsidók szolgálnak vele, vagy bármely más embercsoport, amely szülőföldjét elhagyva új hazát választ. Itt egy idegen nyelvel találkozik, elsajátítja, de persze nem teljes mértékben, ha az első generációról van szó, s az nem is válhat „anyanyelvé”. Ha ellenben lemond a régi nyelvről, ez pedig előbb-utóbb elkerülhetetlenül bekövetkezik, még ha nem is az egész csoporton, hanem csak egy részén belül, a gyerekek számára az új haza nyelve „anyanyelv” lesz, mert az anyák, noha jómaguk még egy másik, korábbi nyelvet tanultak meg, most mégis az újra tanítják őket. Az utódoknak, egyszerűen, nincs más nyelvük, ez azonban mégiscsak idézőjelben az anyanyelvük, mert hiszen az édesanyjuk egy ko-

rábbi nyelvi környezetben nevelkedett. Az új nemzedék tehát híján van az anyanyelvnek, de ez nem gátolja meg abban, hogy ezen az egyetlen általa ismert nyelven éppúgy közlekedjen, éppoly ösztönösen illetve beletanultan, mint mindenki más. S mivel a nyelv mindezen birtokosainak, köztük íróknak is, nincs anyanyelvük, önmagában is képtelenség, hogy a legfontosabb tényező legyen egy területen, jelen esetben, az irodalomban. Déry kijelentését a beolvadást célzó, inkább érzelmi, mintsem racionális, réges-régi zsidó törekvés magyarázza.

1983. V. 31.

Tegnap, egy kevésbé meggyőző meséjű magyar filmet nézve, melyben a magtalan arisztokrata hölgy rá akarja venni zsidó barátnőjét, hogy őhelyette szüljön gyereket, igazi, leplezetlen, emésztő gyűlöletet éreztem a színészek alakította hősök – a harmincas évekbeli magyar katonatisztek és környezetük iránt. Ez a gyűlölet nem egyénekre irányult, hanem a környezet, a nemzet, egy mentalitás, a sajátosságaik ellen. Úgy tűnt, erről a nemzetről akkor sem tudnék írni, ha a legutóbbi háború másféle véget ér, mondjuk, s én tartósan köztük maradok netán. Őket képtelen volnék vizsgálódásaim tárgyául elfogadni, míg a szerbeket, mégis, elfogadom. Azért-e, vajon, mert félig-meddig szerb vagyok? Vagy azért, mert az ő mentalitásukkal összenőttem, ahhoz hozzáedződtem? (Ámbár néhanap úgy begurulok tőle, hogy azt is gyűlöletesnek érzem.) Micsoda nyomorúságos mesterség ez az írás, amely emberekkel, nemzetekkel, lelki-letekkel, azaz – gyakorlatilag – gyűlölködéssel, tévhitekkel, mindenféle kötyagos elragadtatással foglalatoskodik.

1984. VII. 14.

Most elmesélem, hogy néz ki egy jó napom. Hét órakor keltem, igaz, tévedésből, mert a 7-et 8-nak néztem az órán. Megreggeliztem, visszafeküdtem. Nyolckor lementem az önkibe, burgonyát és zöldbabot vettem a mai és a holnapi vacsorához. Lefeküdtem, Krleža Naplóját olvastam (az 5-öst), 9-kor felkeltem, megborotválkoztam, megittam a kávé. Anyám ma jól van, együtt kávéztunk, s megbeszéltük, hogy krumplit főz nekem, én pedig holnap lemetélem a körmét a lábán. Gyalogosan bementem a városba. Ma egy fokkal hűvösebb van a legutóbbi napokhoz képest, nem szenvedtem a hőségtől, ez az a határérték, amit szeretek. Az út valamivel hosszabb volt, egy kis kerülőt tettem, be kellett mennem a bankba, mert elfogyott a pénzem. Gondoltam, kénytelen leszek a könyvecskéről felvenni, azonban kiderült, hogy folyószámlámra megérkezett a Pogányság iskolája ruszin kiadásáért járó tiszteletdíj, így aztán a számláról vehettem fel, amennyi kellett. A bankból kijövet betértem a Népkönyvtár olvasótermébe, átlapoztam az újságokat, majd az Akadémiára folytattam utamat. Egyedül lévén a könyvtárszobában, egyedül az épületben, legelőször a

Kápó kéziratát vettem elő, s elolvastam a tegnapi megírt egyoldalas részletet. Itt-ott belejavítottam, egy darabig tűnődtem, azonnal megírom-e a mai egy oldalt, mert olvasás közben máris megnyílt előttem. Végül, mégis, a megszokott, kora esti időpontra halasztottam. Elővettem Čengić Krleža-könyvét, nagy érdeklődéssel lapozgattam, a napló megfelelő részleteit idézve fel gondolatban. Negyed kettőkor elindultam Sa.-hoz, mert úgy beszéltek meg, hogy ma nála ebédelek. Ebéd után Josip Horvat önéletrajzát olvastam (Rad-JAZU Kiadó), ebben ugyanazt a korszakot írja le, melyről Krleža beszél. Később kimentünk a Dunára. Kétszer megfürödtem, cigarettáztam, egy kétéves kislánnyal cseverésztem. Sa. megkért, egy kissé tovább maradjunk, mint egyébként, mert átforrósodott lakás várja otthon, s mivel tudtam, hogy a Kápó ma megírandó oldalához kész megoldás van a fejemben, beleegyeztem. Hatkor érkezünk meg, kikanalaztam a kompótot, átöltöztem, s elmentem az Akadémiára, itt fél óra alatt megírtam a tervezett oldalt. Egy kicsit még olvastam, majd 7 óra 10 perckor hazaindultam, a Mamához. Útközben a Kápón törtem a fejem, s megoldást találtam az átmenetre a két helyzet között: amikor tehát Lamian Jasenovacra kerül, másfelől sorsának későbbi alakulása között. A kettő közé ékelődne a lágerélmények, ezeket később gondolom feldolgozni. Eközben határoztam el, hogy leírom ezt a példásan jó napomat. Fél nyolcra járt, az állomásnál keltem át az utcán, tudtam, hogy további 20 perc múlva hazaérek, 8 órakor egy Truman Capote-elbeszélés nyomán készült amerikai film kezdődik, s hogy Krležát fogok olvasni utána. Teljesült is minden. Egy sajnálatos hír árnyékolta be csupán, a divačai vonatösszeütközés híre – ugyanaz a járat volt, mellyel öt nappal ezelőtt Andrej fiam utazott a tengerre. Ez ideig 31 halottat jelentettek.

1984. XI. 14.

Első ízben történt meg, hogy lemondtam egy utazást családi kötelezettségek miatt. Magyarországon háromszoros ünnepség van: megemlékezés Veljko Petrovićról, Todor Manojlovićról és Radnóti Miklósról, hát erre hívtak meg levélben, meg egy táviratban (abban, melyet az Akadémia címére küldtek, s amelyik miatt Sa.-t elfutotta a pulykaméreg), én pedig eldöntöttem, hogy nem megyek el. Sajnálom, bár nem kedvelem az ünnepségeket. Az ilyen alkalom, hajtogatom magamban, egy-egy cezúra a hétköznapi egyhangúságában, melyre jogom van, s amelyet magamfajta embereknek találtak ki. Így cukkolom magam a Mama ellen, hiszen miatta nem utaztam el, s amikor este befutok hozzá (őhöz, aki egész nap várt), ráförmedek, így töltöm ki bosszúmat.

1984. XI. 26.

Befejeződött az Optimisták című tévésorozat közvetítése. A Sinkó Ervin hasonló című regényéből készült megfilmesítés kezdetben nehézke-

sen hatott, azután epizódról epizódra egyre jobb lett, most pedig, amikor befejeződött, világossá vált, hogy minden bizonnyal ez a legeurópaibb megjelenítése az 1919-es magyar kommünnek. Egyúttal pedig valamenyny kommunista forradalomnak is talán – hiszen jónak mondható ismerető róluk igazában nincs is. Ebben a csúcssikerben az a paradoxon, hogy egy olyan apatini zsidó inspirációjából született, aki soha sehol nem lelt otthonra. Ma sem verseng érte senki: sem Magyarország, sem a Vajdaság – amely egyébként annyira szeretne saját értékeket felmutatni –, sem Horvátország, ahol az író minden sorát, még meg sem jelent, máris fordították, s ahol Újvidéken való megtelepedése előtt élt, és Jugoszlávia sem, hogy a nagyvilág többi részét, amerre megfordult, ne is említsük. Idegenként botladozott át ezen a világon, s csak most, egy másik művészeti médiumnak és mások csapatmunkájának köszönhetően csípett el valami életeset és tartóssat, a magyar forradalmat, melyben részt vett. Ezt is csak azért, mert szereplése negatívumba, hitet vesztésbe torkollott, márpedig most jött el az ideje, hogy a forradalmak negatív színben tűnjenek fel.

1985. VII. 5.

Elolvastam a Kápót. Gyengébb regény, mint amilyenek írás közben gondoltam – állapítom meg szinte megkönnyebbülten, merthogy írói mérlegem akkor károsulna kevésbé, ha a könyv valami oknál fogva nem jelenne meg. Alighanem újra kell írnom mindenekelőtt azért, mert aránytalanul hosszú részletekben foglalkozom a múlttal, noha tudtam, hogy ez nem lesz jó. De hát ugyanígy félttem a latolgatással, tűnődéssel járó megtorpanástól is, ami megbontotta volna munkalendületemet. S jól tettem, hogy nem engedtem belőle, hogy nem volt megállás, mert így legalább az anyag összeállt. No de, ennek ellenére, a flash-backek halmozása arra mutat, hogy elveszítettem legfőbb írói készségem: a szöveg architektúrája iránti érzékemet.

1985. VII. 6.

Azzal, hogy lemondtam a dohányzásról, nemcsak a Kápó okozta csalódás miatt vezekeltem, hanem arra is alkalom nyílt, hogy szigorúbban ítéljem meg magam. Amellett, hogy senkit sem szeretek, most az olyan ember is én vagyok, aki semmit sem szeret. A dolgok korábbi állása szerint haszontalanul éltem, újabban pedig még értelmetlenül is. Én azonban mégis szeretek valamit: olvasni, és talán írni is. Úgyhogy esetleges feloldozásom, még ha ideig-óráig szól is, attól függ, folytatom-e az írást. Hál' istennek, hogy írtam, amíg írhattam.

1985. VII. 7.

Álmos nyári délelőtt. Az emberek nyaralni készülnek, sűrűn látogatják egymást, s nagyban folyik a szó az előkészületekről, a nyaralási kilátásokról. Megjött a gyerekekkel Bojka szomszédasszony lánya, most aztán apróra

megtelefonálja a nagymamájának, mit készít: milyen főzeléket, milyen salátát a férjének ebédre. Én is beszéltem anyámmal: közölte, az éjjel azt hitte, belehal, annyira szorított a szíve, mindaddig, amíg be nem vett egy nitroglicerin-tablettát. Gondolta, telefonál, olyan rettenetes volt egymagában feküdni ott, hogy a senkije sincs a közelben, orvos sincs, aki segíthetne rajta. Hát igen, felelem, a Mama egészségi állapota miatt valamit változtatnunk kell a dolgokon, valószínűleg el kell hagynia otthonát, hozzám költözik, s lesz, ahogy lesz. Ezzel némileg megnyugtatom – ezt még majd megbeszéljük, mondja –, nekem meg, persze, eszem ágában sincs véghezvinni, amit ajánlottam, vagy hogy megfontolás tárgyává tegyem legalább. Mindezeket a beszélgetéseket úgy tudom le, hogy nem érintenek. Engem legfeljebb egyik-másik esemény indít meg, egy-egy mondat Illyés Gyula és Babits Mihály levelezéséből – azért-e, mert már nem élnek, így hát nem tartozom felelősséggel értük, vagy mert művészek, vagy azért, mert magyarok, akiknek mélabúja közel áll hozzám. Én, valójában, beteg vagyok, krónikus melankóliában szenvedek, s ami távol tart az emberektől, az a betegségem, illetve, hogy ők nem betegek, egészségesek. Ellenben kiegyenlítődöm velük, megfeledekzem idegenkedésemről, amikor belevetem magam egy róluk szóló szövegbe, mindegy, olvasom-e vagy írom – akárha róluk is, amikor virulnak az egészségtől, vagy magamról, amikor már kiterítettek, ami egyre megy.

1985. VII. 15.

A Mama nehézlégzéssel küszködik, és szeretné, ha elhelyezném a kamenciai tüdőkórházban (ahol tavalyelőtt is feküdt). Tőle kijövet az utcán összefutok Pilis doktorral, annak a kórházi osztálynak a vezetőjével, ahol anyámat gyógykezelték. Elmondom, mi a helyzet, s ő megígéri, közbenjár, hogy a beteget odafönt megvizsgálják. Ma az egészségház orvosától kórházi beutalót és rendelvényt kapok, hogy kiszálljon a betegszállító kocsija, s holnap akkor együtt megyünk arra a vizsgálatra. A vizit, valószínűleg, semmit sem fog segíteni (legalábbis így vélekedik a körzeti orvos), én azonban, lám, napról napra megteszem mindazt, amit minden szerető és segítőkész fiú megtenne. Afféle kereszt ez a vállamon, de a sors fintora is egyúttal, hogy már harminc éve, tehát apám halála óta, gondját viselem annak az asszonynak, akitől gyerekkoromtól fogva el akartam szakadni, akitől mindig is menekültem.

1985. VII. 21.

Megjelenése óta (1955) harminc évnek kellett elmúlnia, hogy elolvaszam Sinkó könyvét, az Egy regény regényét. Akkoriban, amikor mindenki emlegette, még nem tudtam igazán, hogy azokhoz a művekhez tartozik, amelyek lerántják a leplet a szovjet típusú szocializmusról, jóllehet ezeket szívesen olvastam; túlságosan szó szerint vettem, hogy egy könyv kiadása

körüli bonyodalmakról van benne szó, vagy netán azért tettem le olvasatlanul, mert a szerző – gondoltam magamban – túl közel, itt, Jugoszláviában él, hogysen jelentősebb élménnyel kecsegtetne. No de legfőképpen nem az tartott-e távol Sinkótól, hogy zsidó volt? Hiszen később, amikor Újvidékre került és már itt élt, nemcsak hogy nem olvastam el egyetlen könyvét akkor sem, hanem még arra nézve sem tettem kísérletet, hogy megismerkedjem vele – mondom, talán éppen attól tartva, hogy zsidósága mágnesként magához vonz és megbélyegez. Csakis ilyesmi lehet a magyarázata annak a képtelenségnek, hogy elmulasztottam élni – mércéim szerint – a legjelentősebb író közelségével, aki valaha is megfordult a házunk tájékán, az egyetlen számomra elérhető közép-európai íróéval, végül is az egyetlen olyan íróéval, aki francia kapcsolatokkal rendelkezik, amiről – látszólag – nem is tudtam akkor, hanem csak később fedeztem fel fokozatosan, s amiről most, az Egy regény regényének elolvasása után, pozitíve meg is győződtem. Irodalmi magánéletem legnagyobb mulasztása, kétségtelenül. S monomániás zárkózottságomra jellemző: tekintve, hogy Sinkónak semmi hasznát nem vehettem (magyar író volt, ezen a nyelvterületen tevékenykedett), még csak tudomást sem vettem róla, hogy létezik. Hasonlóan monomániás önzésében pedig (ami a regényben is megnyilatkozik, amikor elvakultan ront rá azokra, akik elárulhatják) ő maga sem igyekezett megismerkedni a nála fiatalabb íróval, akinek – bár szerkesztő volt – ugyancsak nem láthatta semmi hasznát, mert Sinkó szövegeit és könyveit szerbhorvát fordításban Zágráb adta ki bőséges mennyiségben. Utaink, részint e kölcsönös monomania, részint a zsidó komplexus sajátos szublimálása miatt, ezután is külön pályán futottak: ő a proletármozgalomban találta meg a kiutat, amihez a nemzetfelettség hozzáértendő (sőt, egy ideig, a keresztény miszticizmusban is?), én viszont komplexusom irodalmasításában, mely – ahelyett, hogy távortartott volna tőle – nyakig belerántott a zsidóságba. Nála kevésbé voltam zsidó, ha azt vesszük, hogy nem lettem szovjetbarát csak azért, mert a hitlerizmussal szemben a Szovjetunió volt az egyetlen védőbástya (ámbátor, politikai elmaradottságomban, amilyen voltam, nem is tekintettem annak, később pedig már nem is tekinthettem, pláne nem az egyetlennek). Ugyanakkor nagyobb zsidó voltam, mint ő, a témáim megválasztásánál fogva.

1985. VII. 27., hajnali 4 órakor

Venacon, a tüdőkórházban, ahol elhelyeztem (a kamenicai kórház valamiféle régimódi fiókintézményében, ugyanabban az épületben, amelyikben én feküdtem hajdan, amikor még gyermeküdülvő volt), a Mama hány, láza van. A hashajtó, amit beadtak neki, túl gyorsan hatott, így elpiszkította minden fehérneműjét. Én mostam ki neki az este, amikor meglátogattam. A beteg félrebeszél, nem tudja, hol van, eltéveszti a napokat, engem azonban figyelmeztet, idejében induljak haza, hogy el ne késsek, s

vigyázzak, nehogy meghűljek. Ez a teljes elesettsége, ez a degradálódása, hogy csupán az elemi funkciókra és alapvető gondolatokra képes, már csak ez hozta közel hozzám, és ettől fogva tudtam őszintén gondoskodni róla, sőt meg is szerettem. Mert kis állatka lett belőle.

1985. VIII. 5.

Meghalt Varga József, ő volt az, aki a Blamékat beprotezsálta a pesti Európánál. (Kultúrattasói minőségében öt perccel korábban érkezett a kiadóvállalati igazgatóval megbeszélte tárgyalásra, mint Rankov meg én. Ez alatt a rövid idő alatt sikerült felvilágosítania beszédpartnárát, micsoda nyereség neki, ha engem kiad, így történt, hogy amint áttestünk a kölcsönös üdvözlés ceremóniáján, azonnal közölték velem, hogy a ház szerzője leszek.) Varga Józsefet egy későn diagnosztizált gyomorrák vitte el. Megműtötték, sugarazták, de a fájdalmak visszatértek, ezért újraműtötték. Ezután már csak háljni járt belé a lélek. Nem járt emberek közé, megvakult. Képtelen volt enni, a felesége csócsálta meg neki a falatot, amit nagy kínnal nyelt le. Az orvosok olyan műtétet javasoltak, amellyel kívülről készítenének nyílást a gyomorba, s ő beleegyezett. A kórházi vizsgálat után, azonban, közölték az asszonnyal, hogy férje valószínűleg meghalna a műtőasztalon, így aztán hazaküldték. Otthon két álló éjszaka virrasztottak fölötte, várták, hogy meghaljon, s ő csak a második végén hunyta le szemét. A világ, még ha nem nézzük is, micsoda gazságok játszódnak le benne, akkor is farkasverem, téves hely egy rendes ember számára.

1985. IX. 15.

Shvoy magyar tábornok naplójában olvasom 1919 egyik január végi napján kelt feljegyzésben, hogy „a szerbek bevonultak Horgosra”. Tudatlanságomra jellemzően így értesülök, hogy Horgos nem tartozott Jugoszláviához közvetlenül a háború után, eszerint a község Jugoszláviához csatolása nem egy csata, nem is a lakosság összetételének – mely majdnem szintiszta magyar –, nem is holmi mértani számításoknak a következménye, hanem véletlen műve, néhány hónappal az összetűzések után felmerült pusztán véletlené. Ha tehát Horgos, véletlenül, magyar oldalon marad, szegedi gazdája nem küldte volna az apámat Horgosra, hogy – mint szerb – hathatósabban képviselje ideát az érdekeit, s akkor a papa nem ismerkedik meg a Mamával. Így vagyok jómagam is valamiféle katonadiplomáciai önkény terméke.

1986. III.

...Ottlik Géza Iskola a határonját olvasom – végre, hiszen már tíz évvel ezelőtt hallottam, hogy az egyik legjobb magyar regény –, no és ha olyan budapesti utca vagy városnegyed leírására bukkanok, melyet magam elé tudok képzelni, a megindultságtól elszorul a torkom: „ez nincs többé” vagy „akik erre emlékeznek, nincsenek többé”. Ami pedig furcsa, mert

hiszen semmibe vettem a környezetet mindig, talán mert hovatarozást fejez ki, attól meg elzárkózom. Pest, Horgos, Újvidék soha sem jelentett nekem többé annál a szinténnél, ahol életem, ez a becsvágytól fűtött kaland, lezajlott. Most eljött az ideje, hogy azért is megfizessek, amit megtakarítottam.

1988. III. 5.

Az Íróegyesület évi közgyűlésének szünetében hozzám lép Sava Babić, kérdezni szeretne valamit: igaz-e, amit Vuk Krnjević beszél, hogy a naplómát biztosan magyarul írtam, s csak most fordítom? Merthogy ő, Babić, írni szeretne valamit róla. Minden érvet latba vetve cáfolom a dolgot, közben eszembe jut, miért gyanúsítgat Krnjević. Hát pusztán azért, mert előszeretettel vájkál mindenféle szennyesben: mivel a naplóban én már megvallottam egynémely eltévelyedésem, miért ne fogná rám azt is, hogy saját magamat fordítom, de sehol nem jelzem. Én ővele, bár a vég-sőkig hízelgően ír könyveimről, mindössze kétszer beszéltem az életben: egyszer, amikor Mirko Čanadanović származása felől érdeklődött, akkoriban, amikor tartományi pártelnökké választották a politikust, és másodszor, amikor megkérdezte tőlem, igaz-e, hogy Radovan Vlajkovićot, az államelnökség vajdasági tagját megműtötték; mindkétszer azt feleltem, nem tudom, ő viszont mindkét alkalommal valami kellemetlent szeretett volna hallani.

1988. VII. 29.

Ma szelesre fordult. Amikor hazafelé tartottam a Mamától, méghozzá a Fruskagora utca napos oldalán, mert rövidebb úton rúg ki az ártézi kúthoz, melynek vizéből rendszeresen iszom odafelé is meg visszafelé is, a mellem nekifeszült a légáramnak, és a tudóm megtelt a meleg, párás, mégis friss levegővel. Magasan a fejem fölött pedig nyárfák susogtak, igaz, ugyanazok, amelyek a menetoszlopban haladó szerbek meg zsidók fölé borultak, amikor kihajtották őket a strandra, és ott kivégezték 1942 januárjában.

1988. IX. 21.

A mai Borba idézi azt a rendeletet, melyet a szerb kormány hozott meg és Vlada Zečević belügyminiszter írt alá 1945 márciusában, s amely megtiltja, hogy a telepések visszatérjenek Koszovóba, Macedóniába, a Szerémségbe és a Vajdaságba. (Így: külön említve a Szerémséget és külön a Vajdaságot.) Megindoklás: nehogy felesleges kiadásoknak tegyék ki magukat, mert visszatelepülésükhöz nincsenek meg a feltételek. Ezt a rendeletet azonban sohasem vonták vissza, sohasem teremtették meg a feltételeket a telepések (értsd: szerbek, mert a háború előtt ők voltak a telepések) visszatéréséhez földjükre, házaikba, ahonnan az ilyen-olyan megszállók 1941-ben kiűzték őket. Csupán annyi történt, hogy a rendelet

kihirdetése után néhány nappal közzétettek egy újabbat, amely azoknak a volt telepeseknek, akik előzőleg a Vajdaságban (tehát Bácskában, Bánátban és Baranyában) éltek, lehetővé teszi, hogy hazatérjenek.

A rendelt célja szemmel látható: hogy meg ne háboríttassanak azok, akik bekebelezték a telepések birtokait, tehát az albánok, a macedónok, a horvátok, a magyarok. A Vajdaságban egyedül ez utóbbiak nem kaptak semmit, meglehet azért nem, mert (mint például a bácskai csángók) maguk is otthagyták a földet, amit a megszállás alatt a telepesektől vettek el. Esetleg azért sem, mert tudatosult, hogy ezeket a vidékeket szláv ajkú lakossággal kell benépesíteni biztonsági okokból, netán pedig a lehetséges magyar vagy német követelések miatt a jövőben. Így kezdődött a szerbség kiszorítása Koszovóból, amit még csak tetézt, hogy 300 ezer albán emigránst engedtek be a helyükre, mindezt az internacionalizmus meg talán Tito azon becsvágya nevében, hogy megteremtse a Balkán-föderációt.

1989. III. 23.

Claudio Magris trieszti író érdekes fejtegetése a *Lettre Internationale* 20. számában: eszerint Közép-Európa eszméje német elképzelés, s hogy egyedül a német kultúra lehetett volna az a központi erő, amely összekovácsolja Európa e részének különböző nemzeteit, az egyetlen, a zsidó kultúrával összefogva; a német–zsidó szimbiózis képviselte azt a nemzetek feletti és egyesítő elemet, melyhez felzárkózva Mitteleuropa működhetett volna, s Közép-Európa tragédiája, egyebek között, abban rejlik, hogy ennek a szimbiózisnak az lett a vége, hogy a páros egyik fele kiirtotta a páros másik felét.

1989. V. 28.

Valamelyik nap pesti vendég látogatott el az Íróegyesületbe, no és Tolnai Ottó felhívott, hogy hármásban találkozzunk vele szombaton délután háromkor a katedrális előtt. Tegnap, mivel szombat volt, kimentem a nagytemplom elé, de nem voltak ott. Hazamentem, majd 4-kor még egyszer kimentem, netán tévesen jegyeztem meg az időpontot, gondoltam. Bizony, kiálltam én 5-kor is, mindhiába. A téren másféle emberek jöttek-mentek, mint egyébként, ekkor eszembe ötlött, hogy alighanem a frissiben megnyílt újvidéki színházi fesztivál vendégei ők. Egy pillanatra felébredt bennem a kíváncsiság, azonban csakhamar oda lyukadtam ki, hogy úgysem találok közöttük senki ismerőst, mint a korábbi években, mert most egy jóval fiatalabb nemzedék sürgölődik a fesztiválon, közöttük nincs ismerősöm. Idegenkedve szemléltem ismeretlen arcvonásaikat, másféle hajviseletüket, szakállukat, viselkedésüket; egy öttagú család haladt el, s a férj megállás nélkül hajtogatta: „Alaposan kicseszett velünk az a nőszemély!” Na, egy újvidéki polgár sohasem harsogna ilyen durvaságot a nyílt utcán, pedig hát ezek is polgárfélék voltak, a papa fehér porcelán-

nadrágban, s a neje meg a gyerekek is takarosán felöltözve. Egyszeriben megszálltnak éreztem magam, kitaszítottnak, gettóba zártnak, valahogy úgy, ahogyan annak a tervezett tribünbeszélgetésnek a címében áll (A nemzetiségi kultúra gettósodása), amely egy papírszeleten érkezett az Íróegyesülettől. S akkor ez a megtárgyalásra váró téma is kellemetlenül emlékeztetett, mennyire elszakadtam a való élettől, mennyire így volt tegnap, s így van ma is. Ezek az én mindenféle nyelven megjelenő könyveim csupán afféle gaszarbeiter-munkák, egy szükségletet, az egyetemlegesség-érzet szükségletét elégítik ki, amely a nagyvilág igénye, ezért fogad el, de azonnal el is felejt. Ahhoz hasonlóan, ahogyan kipróbálnak minden más terméket, ami nem helyben, helyi rendeltetéssel készült, hanem ki tudja, honnan érkezett a nagyvilágból, tisztaság, használhatóság szempontjából eleve gyanúsán, mint amilyen a Jugo-Florida típusú jugoszláv autó, amilyenek rossz minőségű törülközőink meg ingeink. Naplóm, gettósodásomnak ez a megnyilatkozása, azért arat tetszést (Dimitrijević jelezte, hogy Ljubomir Simovićnak tetszik), mert leleplez, gyötrődéseimről árulkodik, azért, mert megaláz, így vagyok attrakció, akárcsak az a kezetlen, lábatlan vak koldus Delhi utcáin, akiről később Milinko Božićot mintáztam.

1990. IV. 14., reggel

Belevetettem magam Danilo Kišbe, napok óta ki sem látszom belőle. Nappal olvasom, éjszaka vele álmodok, de úgy, mintha ő én volnék. Mert elvállaltam, hogy a zsidó hitközségben beszélek róla holnapután. Csodálkozom, hogy amikor először olvastam el a Kert, hamut, nem vettem észre, micsoda ragyogó tehetség ő. Mi több, azt hiszem, a Borisz Davidovics síremléke megjelenésének idejében, Palavestrának fenntartásokkal nyilatkoztam róla mint íróról. Alkalmasint a kétségbeesés, egy másfajta, ezúttal alapos gyanú táplálta kétségbeesés fújta meg bennem a riadót: hogy ő a jobbik ugyanabban a műnemben, amit én is csinállok, tehát az „intelligence-literature”-ben, ahogyan nevezte, mint most látom, azt a közép-európai, polgári, igazában zsidó domaine-t, melyben mindkettőnk regényei születtek. Az övéi művészi kifejezőmódban és metafizikai árnyaltságban jeleskednek, amely a nyolcéves Andi halálfélelmében, valamint Borisz Davidovicsnak abban az eltökéltségében nyilvánul meg, hogy a kihallgatási tortúra körülményei közepette is megőrizze az igazságot. Ugyanakkor szegényesebb motívumok dolgában, őnála nincs, mondjuk, erotika.

1990. VII. 28.

Az állhatatosság oskolája. Fejembe vettem, hogy Ottlik Hajnali háztetőkjének fordítását, amely elhagyta a nyomdát, személyesen kézbesítem az írónak, rábeszéltem hát Bányai Jánost, az utószó szerzőjét, meg Hornyik Miklóst, aki korábban terjedelmes interjút készített Ottlikkal, hogy együttesen látogassuk meg. Ez tegnap történt, s a beteg, nagybeteg, ősz-

becsavarodott és nagyothalló íróval eltöltött másfél óra volt fáradozásunk jutalma azért, hogy négy-öt órát autóztunk Budapestig. Szerettem volna még aznap hazajutni, amikor azonban kiderült, hogy lehetetlen, mert Bányai nem vállalt ekkora sofőrfeladatot (az ő kocsijával mentünk), jó, ráálltam, hogy másnap reggel, tehát ma induljunk vissza, magamban megfogadva, hogy déltájban azért mindenképpen eljutok a Mamához, délután pedig a strandra. Az indulás idejét, 7 óra helyett, mint én szerettem volna, 8-ra tűztük ki, no de fél kilenc lett, mire útnak indultunk. Bányai útközben háromszor pihentetett, s csak 3-kor hozott el a Mamához, amikor különben már fürödni megyek. A Mamánál ezért csak megmutatkoztam az ajtóban, s megígértem, hogy holnap idejében jövök. Utána, a táskámmal a kezemben, hazagyalogoltam, otthon megebédeltem, átültettem Lepa anyót a fotelbe, amit távollétemben másfél napig nélkülözni kényszerült, átöltöztem, s mindössze egyórás késéssel kiértem a strandra. Nem fürödtem, mert a nap nem melegítette át a térdeimet. Mégis elégedetten vetődtem haza, ámbár előtte be kellett térnem Bányaihoz a dzsekimért, amit a kocsiban felejtettem. Útközben azért még elmorfondíroztam rajta: ugyan hogy viselném el a börtönt, ha egyszer odakerülnék, meg a kórházat, ahová alkalmasint bekerülök, ilyen „türelmetlenkedő szívvel”?

1990. XII. 31.

Ma az a dolgom, hogy nyilvánosan várjam be az éjfélt az újvidéki Staro Zdanje étteremben. A reformisták ugyanis a napokban meghívtak, s én nem voltam elég erős, hogy elhárítsam. Már jó tíz éve nem járok szilveszterezni, nem is eszem, iszom a késő éjszakai órákban, és nem tudom, hogy fogom mindezt elviselni. Majd csak akad valaki, akivel elbeszélgethetek. Budapesten akadt, noha hivatalból beszélgettem: Mészöly Miklóssal és nejevel, Polcz Alice-szal folytattam művészkörökhöz illő, számomra lebilincselő, értelmes eszmecsere-t. Különben személyes vonatkozásban ott elmulasztottam valamit. Az pedig úgy esett, hogy a Volga Szálló, ahol szobát kaptunk, a Váci útra néz, no, és amikor kocsival eliramodtunk a Batthyány téri Karolina kávéház felé, hogy Konráddal találkozzunk, eszembe jutott, hogy arrafelé van, mielőtt rátérünk a körútra, a Visegrádi köz, ahol két évet töltöttem Anyónál. Olvasgattam, regény- meg novellacselekményeket ötlöttem ki az asztal körül sétálgatva, s esti kimenőimre készültem, melyek a kieszelésben elszenvedett kudarcaimért kárpótoltak; ott vészeltem át egy torokgyíkot, Katóval, a vicéné albérlőjével aludtam, közben beleszerettem Bözsibe, a nővérebe, ott folytattam hosszú beszélgetéseket, míg le nem fűjták a légiriadót, a tulaj unokájával, Évával. Éppen mostanában írok élettemnek erről a szakaszáról a CREA amszterdami konferenciája számára. De hát nem eléggé igyekeztem megtalálni az utcámat Budapesten. Még kétszer elhaladtam a közelében. Másodszor, a felvételezésről hazatérőben, este már, befordultam az egyik, úgy tűnt, hasonló fekvésű utcába, igen

ám, csakhogy a névtáblán most az állt, hogy Radnóti Miklós utca. Megkíséreltem az épületekről ráismerni. Egy kapualjból szakállas, levantei pofa lépett ki, s felém közelített. Egy sarokhoz értem, ahol nem reméltem sarokot, s mivel most már nem tudtam, hová-merre, meg aztán tartottam is attól az embertől, aki – úgy látszik – összetévesztett valakivel, megfordultam és visszamentem a Váci útra. A kíváncsiságom nem volt elég erős, meg hát későre járt, éjfél körül, és szinte biztosra vettem, hogy hajdani utcámban senki ismerősre nem akadnék többé, s ilyen késői órán meg se győződhetnék róla, így van-e. Mégis: hogy nem voltam állhatatosabb?

1992. VII. 12.

Álmomból ébredtem, de azonnal elfelejtettem, mit álmodtam. Azaz-hogy a kongó üresség benyomására emlékszem mégis, melyet a magyar „hodály” szó sugall képzettársításként. Szirmai Károly választotta egyik novellájának címéül – én fordítottam le a Letopisnak valamikor –, s most erre az íróra gondolok, az élettől való félelmére, az okularé mögött megülő szürkés-kék szeméből kiolvasható félelemre, mely ellen úgy védekezett, hogy írt, rendületlenül írt... Utána reggelizem, megborotválkozom. Odakint csendes eső szemerkél. Kimehetnék a temetőbe, jut eszembe, hiszen vasárnap, temetőlátogatásaim napján, nem bírtam ki végig az utat abban a hőségben. S most magam elé képzelem a Mamát, ahogyan egy kissé félrebillent fejével, magára hagyva fekszik sírjában, miközben bolygónk ismeretlen térségekben kering vele. Egyedül, elnémultan, apja, anyja nélkül, nélkülem, a fia nélkül bolyong a világűrben, s itt mit sem segít, ha kiballagok hozzá a temetőbe.

1992. XI. 19.

Jugoszlávia tarthatatlan úgy is mint közösség, s úgy is mint nemzetek csoportja, melyek alkotják. Mint közösség azonnal széthullott, amint elenség támadta meg – a fasiszta Németország, 1941-ben –, s miközben összeomlott, kölcsönös öldöklés alakjában folytatta az egymás közötti villogásokat. Mint nemzetszövetség azért tarthatatlan, mert a maga területén minden nemzet mind számban, mind politikai és kulturális jelentőségénél fogva túl gyenge ahhoz, hogy uralkodjék kisebbségei fölött. Szlovénia és a szlovének annyiban számítanak kivételnek, hogy nincsenek kisebbségeik, így aztán közösködés és szövetségek nélkül, magukban is megvannak.

Ami a szerbeket illeti, nemigen fogják beérni Szerbiával magával, mert a szerbség óriási hányada él Szerbia területén kívül, ahol az 1941-es, majd a mostani, 1991-es jugoszláv összeomlást megtapasztalva dühödten szemben állnak a többségi nemzetekkel. Viszont arra sem számíthatnak, hogy éppen minden szerb lakta terület a határokon belül kerüljön, mert ott nincs sem döntő többségük (legfeljebb olyan 60 százaléknyi), ezenkívül e szerb peremvidékeken a velük elvegyülten élő horvátokkal, albánok-

kal és magyarokkal szemben akkora politikai és kulturális fölényük sincs, hogy hatalmi helyzetben vagy velük egyetértésben uralkodjanak fölöttük.

1993. VIII. 4.

Felhők, égbolt, víz, étel, nők: a világ, az a gyönyörű. A nők, bizonysgául, hogy a gyönyörűség, bezzeg, csalóka, mert ami egyeseknek a nő, másoknak a férfi az. Egyedül a felismerés gyönyöre nem ámitás, annak felismerése, amit a megújulás, a megmaradás görcsében a természet rendelt másik felünkül.

1993. VIII. 6.

A belga zenekar után ma elutaztak a kanadaiak is, mert a fesztivál befejeződött. Itt voltak a szemetesek, az összeírók, utánuk aztán bezártam a kaput. Most egyedül vagyok, pucéran, merthogy senki sem láthat meg. Az imént egy mókus iramodott neki a közeli fenyőnek, majd meggondolta magát, a földre huppant s elbakugrált a sziget erdős partszegélyéig. Egyedül a természet marad nekem, a természet vonaglása, amihez hozzáteszem a magamét. Az írás nem létezik többé, tévhit volt, amikor úgy gondoltam, hogy ez a vendégeskedés a Nyugaton értelmes módon helyettesítheti. Ami megmaradt, még csak az idő, azt kell eltölteni halálunk órájáig. Sa. nehezen viseli el a magányt, az ottani keserves életet, amiben hagytam. Gondom lesz rá, hogy kiemeljem onnan, legalább egy időre, még hozzá hamarosan. S ez minden, amit még tehetek maradék életemmel: várni, elgyönyörködni a természetben, és elviselhetőbbé tenni azok áldozatát, akik hozzám vannak kötve. Megyek, megfürdöm; Gascarnak a Gérard du Nervalról szóló könyvében a fürdés az édesanyához való visszatérést jelenti.

1993. VIII. 7.

Ez volna hát – az elvégzett munka koronája gyanánt – az a jutalom-üdülés valahol, mindenképpen Újvidéktől távol. Ha elmagányosodtam, ha belefacsarodott a szívem, ha halált sejtő melankóliába estem, ha lelkiismeretfurdalásom támadt miatta, hogy magára hagytam Sa.-t, akkor az csak azt jelenti, hogy jobb végkifejlet nincs, ami – végtére is – pontosan beleillik a világról általam alkotott képbe.

1993. VIII. 14.

A mai Libération közölte a boldogságról szóló kisesszémét, melyet korábban megrendelt. Elmondtam, mennyire élvezem robinsoni függetlenségem, de megemlítettem a melankóliámat is, melyet Anyóra, a Mamára gondolva érzek. Egyedül arról a halál előtti irtózatról, arról a – már-már – undorról nem szóltam, mely napok óta kísért. A melankóliát, a borzadályt követően – undor. Nem a haláltól magától, s csak a haláltól, hanem a romlandóságtól, aminek az élet kitesz bennünket, mivel az élet, magában véve, romlandóság. Tehát útvesztő, már azzal, hogy megszülettünk.

1993. XII. 4.

Tegnap felolvasóest Bagny sur Meuze-ben. Claudine Guéguen meghúzza a Schnecket, hogy beleférjen hatvan percbe, s a történet semmit sem veszített érthetőségéből, akárcsak attól a javítástól, melyet annak idején, a NOLIT-ban, Kiš szűrt be, amikor csak úgy, véletlenül, belelapozott a kéziratba, s az első vagy a második mondatban akaratlan rímeltetést fedezett fel. Épernay-be való visszatérésünkkor Claudine-t megkíséreltem visszatartani, de nem sikerült. Amikor benyitottam a lakásomba, megállapítottam, hogy a tasakból kiesett a hosszú szárú gatyám, mely megment a fagyhaláltól, s amelyet arra az eshetőségre vittem magammal, ha Bagnyban kell aludnom. Ez a hosszú gatyá, mely Claudine kocsiában marad – s amelynek nyomán, miután megtalálta, egyből rájön, micsoda fázós, de nem kevésbé kéjsóvár vénemberrel van dolga –, álmatlan éjszakát okozott, reggelre pedig ahhoz hasonló szégyen jelképe lett, amilyent M. M. újvidéki író élt meg akkor, amikor az írotábor idején, miközben öregesen ropta a táncot az egyik vendéglőben, lecsúszott a pantallója. Azt mondják, lelkiileg belerendült, úgy megrázta az eset.

Delimir Rešicki: Eszéki angyal

SZÁMUNK SZERZŐI

Jász Attila (1966, Szőny) József Attila-díjas költő. A tatabányai Új Forrás főszerkesztője.

Patak Márta (1960, Kaposvár) a szegedi JATE BTK-án magyar-olasz szakon végzett, majd az ELTE olasz-spanyol-újgörög szakán diplomázott.

Laczkor Gábor (1981, Székesfehérvár) József Attila-díjas író, költő. Balatonhenyén él.

Orcsik Roland (1975, Óbecse) a Szegedi Tudományegyetem bölcsészkarán adjunktus. Fantomkommandó címmel jelent meg regénye.

Tóth Kinga (1983, Sárvár) a Tóth Kína Hegyfalu formáció frontembere, kísérleti zenével és hangköltészettel is foglalkozik.

Zalán Tibor (1954, Szolnok) József Attila-díjas költő, író.

Szűgyi Zoltán (1953, Ada) költő Budapesten él.

Szeles Judit (1969, Csenger) Strömstadban, Svédországban él.

Varga Richárd (1985) énekel, gitározik, verset és prózát ír.

Kovács Endre (1947, Budapest) a középiskola után fényképészeti tanulmányokat folytat, Petrás István tanítványa és a műtárgy fotózás területén szakosodik. A Magyar Nemzeti Galéria, valamint művészeti folyóiratok, könyvkiadók munkatársa lesz. 1966 és 1974 között a magyar avantgárd mozgalmak résztvevője, a Kassák Színház (a későbbi Squat Theatre) munkatársa, fotósa. 1974-ben Svájcba megy és Lausanne-ban telepedik le. Kisfilmeket készít, rendező és operatőr asszisztensként dolgozik Svájcban és Franciaországban. 1993-ban hazatér Magyarországra, azóta a Balaton mellett, Alsóörsön él.

Petrik Iván (1971, Balassagyarmat) az ELTE BTK-n végzett történelem szakon. levéltárosként dolgozik Pápán.

Domokos Tamás Budapesten él, gimnáziumi tanár.

Faludi Ádám (1951, Tatabánya) Freisinger Edeként született. A Faludi nevet keresztapjától, Ladányi Mihálytól kapja, Ladányi szerint Freisingerként senki nem lehet költő Magyarországon.

Bakonyi István (1952, Székesfehérvár) József Attila-díjas író, kritikus, főiskolai tanár.

Schiff Júlia (1940, Deta, Románia) műfordító, Münchenben él.

Gulisio Tímea (1989, Marcali) szociális szervezői végzettsége van, teológiára is járt. Az írás mellett fest és zenél is.

Lennert Tímea (1981, Zombor) a nyugat-bácskai Doroszlón él. Újságíróként és művelődésszervezőként dolgozik.

Szerda Zsófia a gimnáziumot szülővárosában, Óbecsén fejezte be. Ezután a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának kommunikáció szakán végzett 2010-ben. Jelenleg a Pécsi Tudományegyetem doktorandusza és a szabadkai 7 Nap hetilap újságírója.

Miklós Zsuzsanna (1967, Dunaújváros) Veszprémben él.

Ircsik Vilmos (1944, Városlőd) írói pályafutását Eötvös kollégistaként kezdte. Veszprémben él.

Kilián László (1961, Várpalota) író, a veszprémi Művészetek Háza igazgatóhelyettese.

Németh István Péter (1960, Tapolca) költő, könyvtárosként dolgozik szülővárosában.

Triceps (1955, Nagykikinda) színházi és filmrendező, performer, művészeti író, kulturális szervező. 2003 óta Budapesten él.

Aleksandar Tišma (1924–2003) jugoszláv író. Újvidéken élt.

Delimir Rešicki (1960, Eszék) horvát író és költő. Eszéken él.